

თამთა ტაბატაძე

სახელმწიფო უნივერსიტეტის მომსახურების განყოფილება და
შეზღუდვა

წარდგენილია სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად

აღმოსავლეთი ევროპის უნივერსიტეტი
თბილისი, 0159, საქართველო
წელი

აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტი
იურიდიულ და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

ვადასტურებთ, თამთა ტაბატაძის მიერ შესრულებულ სადისერტაციო ნაშრომს დასახელებით: „**სახელშეკრულებო ზიანის მოთხოვნის გამორიცხვა და შეზღუდვა**“ და ვაძლევთ რეკომენდაციას აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის იურიდიულ და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოში მის განხილვას სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი : _____ (ნუნუ კვანტალიანი)

რეცენზენტები: _____

თარიღი: ____/____/____

რეზიუმე

ნაშრომის ძირითად არსს და დანიშნულებას წარმოადგენს, ხელშეკრულების თავისუფლებისა და კერძო ავტონომიის ფარგლებში, ხელშემკვრელ მხარეთა ურთიერთმფარავი ნება თავისუფლად დადონ რა ხელშეკრულებები და თავად განსაზღვრონ მათი შინაარსი კანონისმიერ, ლეგიტიმურ ჩარჩოში მოექცეს. ამ შესაძლებლობას კი მხოლოდ გამართული საკანონმდებლო ბაზა ქმნის.

ნაშრომში დასმული და განხილული პრობლემური საკითხი ძირითადად საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 410-ე მუხლს უკავშირდება, რომელიც ხელშემკვრელ მხარეებს წინასწარი შეთანხმებით პასუხისმგებლობის შემზღუდვის ან/და გამორიცხვის შესაძლებლობას ანიჭებს.

უნდა აღინიშნოს, რომ მოხმობილი ნორმა ამ რედაქციით, საკანონმდებლო ცვლილების შედეგად, 2009 წლის 4 დეკემბერს ჩამოყალიბდა. ნორმის ძველი შინაარსი, მსგავს შეთანხმებებს იმთავითვე ბათილად აცხადებდა. ამიტომ ხსენებული საკანონმდებლო ცვლილება თანამედროვე დოქტრინის არაერთგვაროვანი მიდგომის, დისკუსიის საგანი გახდა და აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია იმ თვალსაზრისით, რომ, ასეთმა შეთანხმებებმა, შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას ხელშეკრულების საფუძველს და წინააღმდეგობაში მოვიდეს ისეთ ფუნდამენტურ პრინციპთან, როგორიცაა “

გზადია, ხელშეკრულების არსი და მიზანი მის შესრულებაშია, რასაც კონტრაპირების მბოჭავი ძალა განაპირობებს. ამიტომ, როდესაც საუბარია სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებზე, მას ყოველთვის თან სდევს მეორე ხელშემკვრელი მხარის ზრუნვის უფლებელყოფის საფრთხე, რადგან ეს გარემოებები განსაზღვრავს საკანონმდებლო მოწესრიგებისგან განსხვავებულ წესებს. ეს კი გზადყოფს საკითხის პრობლემატურობას და მიუთითებს მისი საფუძველიანი სამართლებრივი კვლევის საჭიროებაზე. კვლევის ძირითად მიზანს წარმოადგენს გაირკვეს ხომ არ ქმნის აღნიშნული საკანონმდებლო ცვლილება სახელშეკრულებო სამართლიანობის, კონტრაქტთა ინტერესთა ბალანსის შენარჩუნების უფლებელყოფის საფრთხეს. უნდა დაუბრუნდეს თუ არა მოხმობილი ნორმის (სსკ-ის 410-ე მუხლის) შინაარსი ძველ რედაქციას თუ ცვლილების შედეგად მიღებული დეფინიცია დაიხვეწოს და ხრულყოფილ იქნას.

პრობლემის სრულყოფილი კვლევისათვის ნაშრომში შესწავლილია პრობლემის ირგვლივ არსებული საკითხები შესაბამისი ლიტერატურის მოხმობისა და გაანალიზების შედეგად. განხილულია როგორც ეროვნული, ასევე სხვა ქვეყნების კანონმდებლობაზე დაყრდნობით. საკმაოდ დიდი ადგილი აქვს დათმობილი სასამართლო პრაქტიკის განხილვას, იმ ბრძანებებზე და შეუსაბამობებს, რომლებიც სახელშეკრულებო ურთიერთობებში პასუხისმგებლობის შერაცხვისას გვხვდება. კვლევაში განხილულია უნდა სასამართლო პრაქტიკიდან მოყვანილი მაგალითები,

რ

ო

მ

ლ

ე

ბ

რაც დაგვეხმარება შემდგომში მსგავს კატეგორიათა საქმეებზე სწორი, ერთგვაროვანი პრაქტიკის ჩამოყალიბებასა და სრულყოფაში.

სადისერტაციო ნაშრომი შედგება შესავლის, 4 თავის, დასკვნის და გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხისგან, სულ კომპიუტერზე ნაბეჭდი A4 ფორმატის 170 გვერდი. შესავალში დასაბუთებულია საკვლევი პრობლემის აქტუალობა, მისი სამოქალაქოსამართლებრივ ნორმებთან ჰარმონიზაციაში მოყვანის აუცილებლობა.

პირველ თავში მიმოხილულია პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებების პირველი ჩანასახები რომის სამართალში, რომელიც იმ ეპოქისთვის სახელშეკრულებო ვალდებულებას მეტად ცივილურ სახეს სძენს და მეტყველებს მის მაღალ სამართლებრივ მნიშვნელობაზე.

მეორე თავი შეეხება პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებების მოწესრიგებას საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით საკანონმდებლო ცვლილებამდე და ცვლილების შემდეგ განხილულია საკანონმდებლო ცვლილების მიზეზი და მიზანი, რომელმაც საკვლევი სამართლებრივი ნორმა თანამედროვე რედაქციით წარმოადგინა. მსჯელობა მოიცავს ცვლილების მნიშვნელობას და მიუთითებს მისი დახვეწის საჭიროებაზე. ამავე თავში განხილულია სამოქალაქოსამართლებრივ პასუხისმგებლობისათვის მახასიათებელი

კ

ა

ს

უ

ხ

მესამე თავში განხილულია შეუძლებელი შესრულების გარემოებები, რომლებიც ქმნიან პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ან მისგან გათავისუფლების აბსოლუტურ საფუძვლებს, ვინაიდან ასეთი გარემოებების ფროს, ვალდებულების შეუსრულებლობა არ შეიძლება იყოს მიჩნეული დარღვევად. მაგ;-ფორსმაჟორი, შესრულების შეუძლებლობა, შესრულების

ბ

ღ

თ

შეოთხე თავი აყალიბებს საკვლევი თემის შემხებლობას და ერთიერთმიმართებას სხვა სამართლებრივ დარგებთან და ინსტიტუტებთან. მსე, მაგ., საუბარია კეთილსინდისიერების პრინციპის გავლენაზე პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებთან; ეხება ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობების განხილვას საკვლევ პრობლემასთან მიმართებაში, სადაც ზედმიწევნითაა შესწავლილი სტანდარტული პირობების ბათილობის საფუძვლები პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებთან მიმართებით; აგრეთვე, განხილულია საკვლევი თემის მიმართება სამოქალაქო საპროცესო სამართალთან, გარიგების ნამდვილობასთან, სახელშეკრულებო და ფრასახელშეკრულებო ნორმებთან, ვალის პატიებასთან... სადისერტაციო

ნ

ა

დ

ა

ბ

ნაშრომის აღნიშნული თავი ასევე მოიცავს სახელშეკრულებო ზიანს და მის ურთიერთმიმართებას პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებთან. აქვე განხილულია ის კანონისმიერი დათქმები პასუხისმგებლობის შეზღუდვის თაობაზე, რომლების გაბნეულია ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილის ცალკეულ ხელშეკრულებებში.

დასასრულს, ნაშრომის დასკვნით დებულებებში წარმოდგენილია კვლევის შედეგები და შემუშავებულია კონკრეტული საკანონმდებლო წინადადებები, რომელთა მიზანია სახელშეკრულებო ურთიერთობებში პასუხისმგებლობის მომწესრიგებელი ნორმების სრულყოფა, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს დახვეწილი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებას.

შინაარსი

შესავალი.....	18
ლიტერატურის მიმოხილვა.....	24
თავი I პასუხისმგებლობის გამორიცხვისა და შეზღუდვის პრინციპის პირველი ისტორიული ჩანასახები	26

რ

ფ

მ

თავი II პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებების მოწესრიგება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით.....	33
---	----

ქ

შ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ჭ

ც

ძ

ფ

პასუხისმგებლობის შეზღუდვის პრინციპის მიმართება

ს პ

ზ ე

თ ბ

ც ჟ

ძ რ

წ ს

ჭ ლ

ხ მ

ძ ნ

წ თ

ჭ დ

ხ რ

ძ ჯ

წ ზ

ჭ თ

ხ მ

ძ ნ

წ თ

ჭ დ

ხ რ

ძ ჯ

წ ზ

ჭ თ

ხ მ

ძ ნ

წ თ

ჭ დ

ხ რ

ძ ჯ

წ ზ

ჭ თ

ხ მ

ძ ნ

წ თ

ჭ დ

ხ რ

ძ ჯ

წ ზ

ჭ თ

ხ მ

ნა 185

ბიბლიოგრაფია: 195

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

გამოყენებული აბრევიატურები

ქართულენოვანი აბრევიატურები:

და ა.შ.	და ასე შემდეგ
აბზ.	აბზაცი
ანალოგ.	ანალოგიურად
ე.ი.	ესე იგი
ე.წ.	ეგრეთ წოდებული
თხზ.	თხზულება
მაგ.	მაგალითად
მთარგ.	მთარგმნელი
მდგ.	მდგომარეობით
მით.	მითითებულია
ნაწ.	ნაწილი
პროფ.	პროფესორი
ჟურ.	ჟურნალი
რედ.	რედაქტორი/რედაქცია
სხვ.	სხვა
სსკ.	საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი
ტ.	ტომი
ქ.	ქალაქი
შდრ.	შეადარე
წინად.	წინადადება

უცხოენოვანი აბრევიატურები:

ზ
ო
ბ
დ
ი
სა
მ
ო
ქა
ლო
აქ
ო
მ
უ
ხ
ლო
ი
ტ
ო
მ
ი
ბ
ე
რ
მა
ნ
ი
ი
ს
უ
მა
ლო
ლო
ეს
ი
ფ
ე
დ
ე
რ
ა
ლო
უ
რ

o
სა
სა
მა
რ
თ
ლ
ო
შე
სა
ბა
მ
o
სა
დ
სა
პა
სა
ც
o
ო
სა
სა
მა
რ
თ
ლ
ო
დ
o
სე
რ
ტ
ა
ც
ოა
o
o
o
პ
შ
ლ
o
o
o

Definitions and Model Rules of
European Private Law

JW

რ
ძ
ო
სა
მა
რ
თ
ლ
ი
ს
უ
ნ
ი
ფ
ი
კა
ც
ია
რ
ე
დ
ჟ
ტ
ო
რ
ი
მ
ი
უ
ნ
ხ
ენ
ი
ს
კ
ო
მე
ნ
ტ
ა
რ
ი
ახ
ა

[illegible]

စို့
ဒ
က
ဗ
က
ပဲ့
ဒ
ဒ
ဗ
မ
က
တ
က
ဝ
ဗ
ဒ
က
ဝ
စ
ဝ
ပွဲ
ဝ
ဝ
ပွဲ
က
က
ဝ
တ
ဝ
ပွဲ
က
ဝ/
စ
က
မို့
က
ဝ
ပွဲ
က
ဝ
က
ဗ
မ

вып.	Выпуск		
гл.	Глава		
к.	Книга		
л.	Ленинград		
м.	Москва		
мгу	Московский университет	государственный	

отв.
пер.

Ответственный
Перевод

ред.

Редактор

СПб.

Санкт-Петербург

CT.

Статья

T.

TOM

Ч.

Часть

შესავალი

თანამედროვეობის ერთ-ერთი ყველაზე უპირველესი და აქტუალური გამოწვევაა სამართლის უნიფიკაცია-ჰარმონიზაცია. მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკურ ცვლილებათა ფონზე, საბაზრო ურთიერთობების მართვის ეფექტურობა შეუძლებელია სამოქალაქო სამართლის შესაბამისი, რელევანტური, ფეხაწყობილი ზრდა-განვითარების გარეშე. მძლავრი საკანონმდებლო მექანიზმებით შესაძლებელია მიღწეულ იქნეს ხელშემკვრელ მხარეთა ინტერესთა ბალანსის, წონასწორობის შენარჩუნება, სახელშეკრულებო სამართლიანობის აღსრულება, ეკონომიკური განვითარებისა და სამართლებრივი პრინციპების განხორციელება.

ეკონომიკური და სოციალური თვალსაზრისით, სამოქალაქო სამართალი პიროვნებისა და თავისუფლების სამართლებრივი საფუძველია. იგი სიმდიდრის შექმნის სამართალია და შესაძლებლობას აძლევს ყველას თავისი უნარისა და ნიჭის შესაბამისად მონაწილეობა მიიღოს სიმდიდრის შექმნაში და თავადაც გამდიდრდეს. ხოლო სიმდიდრის შექმნასთან დაკავშირებული ურთიერთობები, უპირატესად, ხელშეკრულების დადების

თ

ა

ვალდებულებით-სახელშეკრულებო ურთიერთობისას კონტრაქტთა თავისუფლების განმსაზღვრელია კერძო ავტონომია, რომელსაც სამოქალაქო კოდექსის მე-10 მუხლის მე-2 ნაწილი აღიარებს და სახელშეკრულებო ურთიერთობის მონაწილეებს ფართო შესაძლებლობებს სთავაზობს, ანიჭებს რა მათ კანონით აუკრძალავი ნებისმიერი მოქმედების განხორციელების საშუალებას.

ხელშეკრულების თავისუფლებისა და კერძო ავტონომიის ყველაზე მეტ გამოხატულებას ხელშეკრულების შინაარსის თავისუფლად განსაზღვრის შესაძლებლობა წარმოადგენს. ანუ, კონტრაქტთა შესაძლებლობა, მათი ურთიერთმფარავი ნების შესაბამისად და კანონის ფარგლებში, თავისუფლად შეთანხმდნენ ნებისმიერ პირობაზე იმის მიხედვით, თუ რა მიზნის მიღწევა სურთ მხარეებს ამ გარიგებით. ამასთან, მათ შეუძლიათ გაითვალისწინონ მოსალოდნელი სამართლებრივი შედეგები ხელშეკრულების შესრულების შესაძლო გართულების, არაჯეროვანი შესრულების ან შეუსრულებლობის შემთხვევაში. დათქვან პასუხისმგებლობის შერაცხვის პირობები. უფრო მეტიც, ცალკეულ შემთხვევებში, გამორიცხონ ან შეზღუდონ საკუთარი პასუხისმგებლობა ხელშეკრულების შეუსრულებლობისას.

წინასწარი შეთანხმებით პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ან/და გამორიცხვის შესაძლებლობას ხელშემკვრელ მხარეებს სსკ-ის 410-ე მუხლი ანიჭებს, რომლის შესაბამისად „ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურებაზე წინასწარ უარის თქმა დაიშვება, თუ ეს გათვალისწინებულია კანონით, ან მხარეთა შეთანხმებით“.

უნდა აღინიშნოს, რომ მოხმობილი ნორმა ამ რედაქციით, საკანონმდებლო ცვლილების შედეგად, 2009 წლის 4 დეკემბერს ჩამოყალიბდა. ნორმის ძველი შინაარსი, მსგავს შეთანხმებას იმთავითვე ბათილად აცხადებდა. ამიტომ ხსენებული საკანონმდებლო ცვლილება

თანამედროვე დოქტრინის არაერთგვაროვანი მიდგომის, დისკუსიის საგანი გახდა და აზრთა სხვადასხვაობა გამოიწვია იმ თვალსაზრისით, რომ, ასეთმა შეთანხმებებმა, შესაძლოა საფრთხე შეუქმნას ხელშეკრულების საფუძველს და წინააღმდეგობაში მოვიდეს ისეთ ფუნდამენტურ პრინციპთან, როგორიცაა “pacta sunt servanda” – „ხელშეკრულება უნდა შესრულდეს.“

ცხადია, ხელშეკრულების არსი და მიზანი მის შესრულებაშია, რასაც კონტრაქტირების მბოჭავი ძალა განაპირობებს. ამიტომ, როდესაც საუბარია სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებზე, მას ყოველთვის თან სდევს მეორე ხელშემკვრელი მხარის ინტერესების უგულებელყოფის საფრთხე, რადგან ეს გარემოებები განსაზღვრავს საკანონმდებლო მოწესრიგებისგან განსხვავებულ წესებს, განსხვავებული ფორმატის შექმნის თვალსაზრისით. ზღვრის გავლება პასუხისმგებლობის შემზღუდავი გარემოებებისას კონტრაქტითა უფლებრივი ბალანსის შესანარჩუნებლად ძალიან საფრთხილო საკითხია. ეს ერთგვარად ჰგავს ვიწრო ბილიკზე სვლას ისე, რომ ერთმა სამართლებრივად არასწორმა ნაბიჯმა შესაძლოა განაპირობოს მხარეთა უფლებების რღვევა - ერთი მხრივ, მოვალე მხარის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლებამ არ უნდა გამოიწვიოს მეორე კონტრაქტის უფლების უგულებელყოფა, იმის მიუხედავად, კრედიტორმა თავად განაცხადა თუ არა თანხმობა ასეთ დათქმაზე.

ზემოთქმულიდან იკვეთება, რომ საკითხი პრობლემატურია და საჭიროებს საფუძვლიან სამართლებრივ კვლევას, რათა გაირკვეს ხომ არ ქმნის აღნიშნული საკანონმდებლო ცვლილება სახელშეკრულებო სამართლიანობის, კონტრაქტითა ინტერესთა ბალანსისა და წონასწორობის შენარჩუნების უგულებელყოფის საფრთხეს. უნდა დაუბრუნდეს თუ არა მოხმობილი ნორმის (სსკ-ის 410-ე მუხლის) შინაარსი ძველ რედაქციას თუ ცვლილების შედეგად მიღებული დეფინიცია დაიხვეწოს და სრულყოფილ იქნას.

საკითხის ასე დაყენება უფრო მეტად ლეგიტიმურ და აუცილებელ

ხასიათს იღებს, რადგან სამოქალაქო კოდექსში გაბნეული, მთელი რიგი ცალკეულ ხელშეკრულებათა მომწესრიგებელი ნორმები პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის შესაძლებლობას უშვებს, (მაგ., ქირავნობის ხელშეკრულებაში 539-ე მუხ., რომელიც მხოლოდ განზრახი ბრალის არსებობის შემთხვევაში აწესებს პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ შეთანხმების ბათილობას. ასევე ტურიზმის ხელშეკრულებაში 664-ე მუხ., სადაც მოგზაურობის მომწყობს ტურისტთან შეთანხმებით შეუძლია შეზღუდოს თავისი პასუხისმგებლობა... და ა. შ.), რაც უცილობლად თანხვედრაში უნდა იყოს ზოგადი ხასიათის ვალდებულებით სამართლებრივ ნორმებთან.

ამდენად, ცალკეული შემთხვევების თავისებურებათა გათვალისწინებით, მიზანშეწონილია აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტა - სრულყოფა, რომელიც ერთიან პრინციპს და წესს განსაზღვრავს პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის შესახებ შეთანხმებებთან დაკავშირებით. ხოლო მხარეთა პასუხისმგებლობის ფარგლების დადგენა, საკვლევი ნორმის გამოყენების სპეციფიკის განსაზღვრა, მნიშვნელოვნად უკავშირდება ხელშეკრულების სრულად და განუზრახად შესრულების საკითხს. სწორედ ეს წარმოადგენს ნაშრომის ძირითად მიზანსა და ამოცანას: პრობლემური სამართლებრივი ნორმები, რაც განაპირობებს ჰარმონიულ თანაარსებობას როგორც ვიწრო სამართლებრივ სივრცეში არსებულ ცალკეულ ინსტიტუტებთან, ასევე მომიჯნავე და სხვა სამართლის დარგებთან.

სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის გამორიცხვისა და შეზღუდვის პრობლემატიკის შესწავლა პირდაპირ მიემართება ვალდებულებითი სამართლის ცენტრალური მნიშვნელობის ისეთ ფუნდამენტურ კატეგორიებთან, როგორიცაა: ვალდებულების წარმოშობა ვალდებულებათა დარღვევა და თანმდევი მეორადი მოთხოვნები.

აღნიშნული კი იმთავითვე განაპირობებს ნაშრომის მეცნიერულ და პრაქტიკულ ღირებულებას.

თემის აქტუალობა განსაკუთრებით იმაში ვლინდება, რომ მოცემული პრობლემა ჯერ კიდევ სადავოა როგორც იურიდიულ დოქტრინაში, ასევე სასამართლო პრაქტიკაში, რადგან ნათლად არაა განსაზღვრული სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობის შერაცხვის მექანიზმები, ზიანის განსაზღვის ფარგლები... უფრო მეტიც, ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში დღეისათვის ძალზედ მცირე დოზით მოიპოვება იმ სამართლებრივ ნორმათა განმარტებები, რომელიც შეეხება პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებს, რაც ართულებს პრობლემის შესწავლას, თუმცა, მეორეს მხრივ, კიდევ უფრო მეტ აქტუალობას სძენს საკვლევ თემატიკას და განაპირობებს თემის კვლევის აუცილებლობას.

რაც შეეხება კვლევის მეთოდებს, ნაშრომში გამოყენებულია ისტორიული, შედარებითსამართლებრივი, ნორმატიული, ლოგიკური კვლევის მეთოდები. გაანალიზებულია სასამართლო პრაქტიკა საკვლევ თემასთან მიმართებაში. შედარებითი კვლევის საფუძველზე განხილულია როგორც ქართული სამართლებრივი ნორმების ურთიერთმიმართება საკვლევ თემასთან, ასევე საზღვარგარეთის ქვეყნების სამართლებრივი აქტები და მათი შედარებითი ანალიზი. კვლევა წარმოებულია უმეტესად გერმანულ სამართალთან მიმართებაში. ასევე ევროკავშირის დირექტივებთან. განხილულია უნიდროას პრინციპები, საერთაშორისო სავაჭრო ხელშეკრულებების შესახებ კანონი და ა. შ.

ნ

ა

შ

რ

ო

მ

ი

ს

ს

ტ

პირველ თავში მიმოხილულია პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებების პირველი ჩანასახები რომის სამართალში, რომელიც იმ ეპოქისთვის სახელშეკრულებო ვალდებულებას მეტად ცივილურ სახეს სძენს და მეტყველებს მის მაღალ სამართლებრივ მნიშვნელობაზე.

მეორე თავი შეეხება პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებების მოწესრიგებას საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით საკანონმდებლო ცვლილებამდე და ცვლილების შემდეგ. განხილულია საკანონმდებლო ცვლილების მიზეზი და მიზანი, რომელმაც საკვლევი სამართლებრივი ნორმა თანამედროვე რედაქციით წარმოადგინა. მსჯელობა მოიცავს ცვლილების მნიშვნელობას და მიუთითებს მისი დახვეწის საჭიროებაზე. ამავე თავში განხილულია სამოქალაქო სამართლებრივ პასუხისმგებლობისათვის მახასიათებელი

პ

ა

ს

უ

ხ

ი მესამე თავში განხილულია შეუძლებელი შესრულების გარემოებები, რომლებიც ქმნიან პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ან მისგან ჭათავისუფლების აბსოლუტურ საფუძვლებს, ვინაიდან ასეთი გარემოებების ფროს, ვალდებულების შეუსრულებლობა არ შეიძლება იყოს მიჩნეული დარღვევად. მაგ.-ფორსმაჟორი, შესრულების შეუძლებლობა, შესრულების

ბ

ღ

თ

ზ მეოთხე თავი აყალიბებს საკვლევი თემის შემხებლობას და ჟრთიერთმიმართებას სხვა სამართლებრივ დარგებთან და ინსტიტუტებთან.

სე, მაგ., საუბარია კეთილსინდისიერების პრინციპის გავლენაზე

ფ

ხ

ღ

ბ

პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებთან; ეხება ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობების განხილვას საკვლევ პრობლემასთან მიმართებაში, სადაც ზედმიწევნითაა შესწავლილი სტანდარტული პირობების ბათილობის საფუძვლები პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებთან მიმართებით; აგრეთვე, განხილულია საკვლევითი თემის მიმართება სამოქალაქო საპროცესო სამართალთან, გარიგების ნამდვილობასთან, სახელშეკრულებო და არასახელშეკრულებო ნორმებთან, ვალის პატიებასთან... სადისერტაციო ნაშრომის აღნიშნული თავი ასევე მოიცავს სახელშეკრულებო ზიანს და მის ურთიერთმიმართებას პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებთან. აქვე განხილულია ის კანონისმიერი დათქმები პასუხისმგებლობის შეზღუდვის თაობაზე, რომლების გაბნეულია ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილის ცალკეულ ხელშეკრულებებში.

დასასრულს, ნაშრომის დასკვნით დებულებებში წარმოდგენილია კვლევის შედეგები და შემუშავებულია კონკრეტული საკანონმდებლო წინადადებები, რომელთა მიზანია სახელშეკრულებო ურთიერთობებში პასუხისმგებლობის მომწესრიგებელი ნორმების სრულყოფა, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს დახვეწილი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბებას.

ლიტერატურის მიმოხილვა

წინამდებარე ნაშრომში წარმოდგენილი და განხილულია საკვლევ თემასთან დაკავშირებული ლიტერატურა, მის ირგვლივ არსებული სამართლებრივი წყაროები, რომლებიც უზრუნველყოფენ დასმული პრობლემის საფუძვლიან კვლევას.

საკვლევი პრობლემა გაანალიზებულია როგორც ეროვნული, ასევე საზღვარგარეთის ქვეყნების კანონმდებლობაზე დაყრდნობით. საკმაოდ დიდი ადგილი აქვს დათმობილი სასამართლო პრაქტიკის განხილვას, იმ თავისებურებებს და შეუსაბამობებს, რომლებიც სახელშეკრულებო ურთიერთობებში პასუხისმგებლობის შერაცხვისას გვხვდება. კვლევაში გაანალიზებულია სასამართლო პრაქტიკიდან მოყვანილი მაგალითები, რომლებიც კვეთაშია სადისერტაციო თემასთან- სახელშეკრულებო ზიანის მოთხოვნის გამორიცხვასა და შეზღუდვასთან, და რაც დაგვეხმარება შემდგომში მსგავს კატეგორიათა საქმეებზე სწორი, ერთგვაროვანი პრაქტიკის ჩამოყალიბებასა და სრულყოფაში.

სადისერტაციო ნაშრომი აგებულია ძირითადად ქართული და გერმანული კანონმდებლობისა და ლიტერატურის შედარებითსამართლებრივ კვლევაზე. მასში სათანადოდაა შესწავლილი შესაბამისი ლიტერატურა, როგორიცაა: კ. ცვაიგერტისა და ჰ. კოტცის

ა. ჰარკამპის „სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპები“ ევროპული და შედარებითი სამართლის თარგმანები, ქართული სამართლის მიმოხილვა“, იან კროპჰოლერის გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, ბესარიონ ზოიძის „ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში“, ნუნუ კვანტალიანის „პაციენტის უფლებები და ჯანმრთელობის დაცვის პერსონალის სამოქალაქო სამართლებრივი საფუძვლები“, ჭანტურია ლ, ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ. და სხვათა „საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი“, ზურაბ ძლიერიშვილის „ვალდებულების შესრულება“. ასევე საკვლევ თემასთან

დ

ა

კ

ა

ვ

შ

ო

რ

ე

ბ

უ

ლ კვლევაში ყურადღებაა გამახვილებული როგორც შედარებით ზღრუელი პერიოდის, ასევე მიმდინარე სამეცნიერო ნაშრომებსა და ტუტატიებზე. აღნიშნული ლიტერატურის განხილვით ნამსჯელია საკვლევ თემასთან დაკავშირებული ისტორიული ჩანასახების გავლენაზე მის ხანამედროვე მოწესრიგებასთან.

ლ სადისერტაციო ნაშრომში განხილულია საკვლევ თემასთან დაკავშირებული თითქმის ყველა ძირითადი წყარო და სამართლებრივი ფქტი, ასევე წამყვანი სახელმწიფოების სხვადასხვა სამეცნიერო ნაშრომებსა

ს

კ

ე

რ

ო

თუ კომენტარებში ასახული შეფასებები, რომლებმაც კვლევის ამ ფორმით ჩამოყალიბებაში ფასდაუდებელი წვლილი შეიტანეს.

თავი I პასუხისმგებლობის გამორიცხვისა და შეზღუდვის პრინციპის პირველი ისტორიული ჩანასახები

**რომის სამართალი, როგორც პასუხისმგებლობის შემზღუდავ
გარემოებათა სათავე**

სამოქალაქო სამართლის თითქმის ყველა ინსტიტუტი, ყველა მიმართულება თუ კონკრეტული ურთიერთობის მომწესრიგებელი ნორმა, სათავეს რომის სამართლიდან იღებს, რომელიც, საუკუნეთა განმავლობაში დაიხვეწა სხვადასხვა ქვეყნების სამართლებრივი დოქტრინისა თუ პრაქტიკული მიდგომებისა და გადაწყვეტილებების განვითარების შედეგად, მაგრამ ჩანასახი, საფუძველი ამ სამართლებრივი ურთიერთობების მოწესრიგებისა, მაინც რომის სამართლიდან მომდინარეობს, რომელმაც უდიდესი წვლილი შეიტანა სამოქალაქო სამართლის მთელი რიგი ინსტიტუტების თანამედროვე სახით ჩამოყალიბების, სრულყოფის პროცესში. ისტორიული საფუძვლების განხილვა, კერძოდ კი რომის ვალდებულებით-სამართლებრივი ნორმების უფრო დეტალურად გაანალიზება პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ჭრილში, წარმოაჩენს ბევრ მნიშვნელოვან კანონზომიერებას, რაც საფუძვლად დაედო პასუხისმგებლობის გამორიცხვისა და შეზღუდვის პრინციპს და რომელსაც მივყავართ ამ პრინციპის ლოგიკურ განვითარებამდე.

ზოგადად, სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამორიცხვისა და შეზღუდვის პირველი საფუძველი ანტიკურ რომს

უკავშირდება, თუმცა, უნდა ითქვას, რომ პასუხისმგებლობის შეზღუდვის იდეის ჩანასახი ძველ ბაბილონშიც არსებობდა.²

როგორც აღინიშნა, სახელშეკრულებო ზიანის მოთხოვნის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებები რომის სამართალში გვხვდება. ჯერ კიდევ ძველი რომის ვალდებულებითი სამართალი განიხილავს ისეთ ცნებებს, როგორიცაა: „შესრულების შეუძლებლობის დადგომა“, „დაუძლეველი ძალის, ნების გარეშე, ობიექტური ფაქტორებით მოქმედება“, „შესრულების შეცვლის შესაძლებლობა“, „ალტერნატიული ვალდებულება“

ს

ა ხელშეკრულება რომის სამართალში მოიაზრებოდა, როგორც ორი ან

ფ

ტ

ტ ძველი რომის სამართალში, კერძოდ, იუსტინიანუს პირველის ინსტიტუციებში განმარტებული იყო, რომ ვალდებულება არის სამართლებრივი ჯაჭვები, რომლებიც გვაიძულებენ ვიმოქმედოთ ჩვენი

ტ

ხ

ფ

ლ

²
მ

დამოყენებულია ნონა ზუბიტაშვილის სადისერტაციო ნაშრომში პარტნიორის პასუხისმგებლობა კორპორაციის ვალდებულებებისათვის საზოგადოების გადახდისუუნარობის დროს - გამოწვევის შემთხვევები პასუხისმგებლობის შეზღუდვის განხილვაში, ხოფერია მ., რომის სამართალი, 2013, გვ. 358-359.

შოდიწაძე კ., რომის კერძო სამართალი, პირველი გამოცემა, „შოთა რუსთაველის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ბათუმი 2009, გვ. 463.

⁶
ხ

შოდიწაძე კ., რომის კერძო სამართალი, პირველი გამოცემა, შოთა რუსთაველის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ბათუმი 2009, გვ. 51.

რომის სამართლის ძეგლები. იუსტინიანეს ინსტიტუციები. ლათინურიდან თარგმნა, ინასიტყვაობა, შენიშვნები, საძიებელი და ლექსიკონი დაურთო ნ. სურგულაძემ, თბილისი,

ნ

მ

ნ

ძველი რომის სამართლის მიხედვით იმ შემთხვევაში არ დგებოდა მოვალისათვის პასუხისმგებლობა, როდესაც „დაუძლეველ ძალას“ ან კონტრაქტის ნებისაგან დამოუკიდებლად (მისი კონტროლის ფარგლებს მიღმა) შექმნილ ვითარებას ჰქონდა ადგილი... იურისტები ასევე საუბრობდნენ „დაუძლეველ ძალაზე ან დაუძლეველ გარემოებაზე, რ

უნდა აღინიშნოს, რომ დაუძლეველი ძალის ვალდებულების ცნება, როგორც ზუნებრივ მოვლენებს (წყალდიდობა, მიწისძვრა, სიკვდილი) ასევე ეურიდიულ ფაქტებსაც მოიცავდა. კერძოდ: სხვა პირთა მოქმედებებს, რ

ხ თუმცა ანტიკურ რომში ვალდებულება, ხელშეკრულება გულისხმობდა არა მხოლოდ ცივილურ ფორმას პასუხისმგებლობის გამოთხოვის ან, თუნდაც მისი შეზღუდვის თვალსაზრისით, არამედ უკმაოდ მკაცრ პირობებს სთავაზობდა ხელშემკვრელ მხარეებს. ძვ. წელთაღრიცხვის პირველ საუკუნეში ციცერონი ვალდებულების ცნების შემოსახატავად სიტყვა „nexum“–ს იყენებს. ლათინური ტერმინი „ნექსუმ“ მიმნავდა ხელშეკრულებას დადებულს კრედიტორსა და დებიტორს შორის, ჰქონდაც დებიტორი ხელშეკრულების შესრულების უზრუნველსაყოფად მკაცრთარი, პირადი თავისუფლებით აგებდა პასუხს. ხელშეკრულების მ

წ

მე

ხ

რ

წ

ტ

მ

ბ

გარიშვილი მ, ხოფერია მ., რომის სამართალი, 2013, გვ. 409.

მევე.

ნადარიშვილი გ., რომის სამოქალაქო სამართალი, 2007, გვ.106.

გარიშვილი მ., ხოფერია მ., რომის სამართალი, 2013, გვ. 362.

მ

მ

ხ

ვალდებულება განიხილებოდა უფრო როგორც კრედიტორის
შ

ე რომის სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული
ტანვითარება ზეგავლენას ახდენდა ვალდებულებითი სამართლის ნორმების
დახვეწაზე და წინ სწევდა სამართალგანვითარების დონეს. სასაქონლო-
ტულადი ურთიერთობის წინსვლამ დღის წესრიგში დააყენა საკითხი: უნდა
ღოს თუ არა მევალემ პასუხი ყველა შემთხვევაში ვალდებულების
შეუსრულებლობისათვის. თანდათან ჩამოყალიბდა შეხედულება, რომ
მოვალემ პასუხი უნდა აგოს მხოლოდ ბრალეული შეუსრულებლობისათვის.
ღვვე ყურადღება ექცევა მოვალის ბრალს.¹³

ო
**ხელშეკრულება, როგორც მხარეთა შორის პასუხისმგებლობის
განსაზღვრის საფუძველი**
ა

ვ საინტერესოა ის მოცემულობა, რომ სწორედ ხელშეკრულება იყო
მხარეთა შორის პასუხისმგებლობის განსაზღვრის საფუძველი. კიდევ უფრო
ყურადსადები ისაა, რომ ხელშემკვრელ მხარეებს შეეძლოთ დაეწესებინათ
ჭრა მხოლოდ მოვალის პასუხისმგებლობის მასშტაბი, არამედ ბრალის ის
ხარისხიც, რომელიც პასუხისმგებლობას წარმოშობდა. ერთადერთი, როცა
ჩვეალე ვერც ერთ შემთხვევაში ვერ აიცილებდა პასუხისმგებლობას, ეს იყო

ზ

გ

ვ

ფ

ც

ძ

წ

ჭ

შ

ჯ

ქვე, გვ. 363.

მდარეიშვილი გ., რომის სამოქალაქო სამართალი, 2007, გვ.106.

ქვე.

ც

ბ

ს

გამონაკლისებს. განზრახი ბრალი სამოქალაქო პასუხისმგებლობის

 ∂ $\mathcal{S}$

८

29

 $\mathcal{S}$

၅

3

 $\mathcal{S}$

3

Ω

პ სტიპულაციით (Stipulatio- ხელშეკრულება) კი კრედიტორს

სრულდება ჰქონდა მოვალისაგან (Debitor) მოეთხოვა მხოლოდ თავდაპირველი

ფაქტის დაბრუნება. ანუ არ ჰქონდა უფლება მოვალისაგან (Debitor) მოეთხოვა

წრე პროცენტების გადახდა და არც იმ ზარალის ანაზღაურება, რაც მოვალის

3

○

൧

ს რომაელმა იურისტებმა საკმაოდ კარგად განსაზღვრეს

სახელმწიფო ზიანის მოთხოვნის გამორიცხვისა და შეზღუდვის

საჯაროებშია ჩაბმული მხოლოდ ერთი დოკუმენტი, რომელიც გვამცნობს, რომ

[illegible]

განზრებულია რუსეთის ფედერაციაში არსებულ სხვადასხვა სახის კორუფციის შემთხვევების შესახებ

წრთელსა და წაორუღოთ თქმესა მისთნ ვეცხბარესაოცგრაძაღდი მზულუბი არ

შემთხვევაში აგებს პასუხს, თუ მან წინასწარი განზრახვით რაიმე ჩაიდინა.

ხოლო მისი გაუფრთხილებლობითი ბრალის გამო იგი პასუხს არ აგებს და

საუბიჯაშვილი დ., საუბიჯაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, ქს. 118.

წილისა და მართვის ძეგლები, ინსტიტუტური, ინსტიტუციური და თანამშრომლობის მეტაფორების შედეგად შესაძლოა მივაღწიოთ, ვინაიდან იმ წინასიტყვაობა, შენიშვნები, სამიგბელი და ლექსიკონი დაურთო ნ. სურგულაძემ, 2002.

ნაშრომის, რომელმაც ნივთი შესანახად დაუდევარ მეგობარს გადასცა, მისი როლინაძე კ., რომის კერძო სამართალი, 2009, გვ. 56.

18

9

Q

შესრულებულა თვით მოვალე პირის მხრივ ბრალის გარეშე მოვალისაგან

დ

ა

მ

ო

უ

კ

ი

დ

ე

ბ

ე

წ

ო

შ

ე

მ

თ

ხ

ვ

ე

ვ

ი

ს

თ

უ

დ

18

ზადარეიშვილი გ., რომის სამოქალაქო სამართალი, 2007, გვ. 107.

ჭიჭინაძე კ., რომის კერძო სამართალი, 2009, გვ. 63.

ჩუკუა.

მუხე.

ძლიერიშვილი ზ., ნარდობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება, 2011, 15-16.

ლ

ე

ვ

ეს ყოველივე კი, მსგავს შემთხვევებში, მოვალის პასუხისმგებლობის სრულ გამოორიცხვაზე მიუთითებს.

ასე რომ, როგორც ზემოთ ითქვა, პასუხისმგებლობის შეზღუდვის, ან/და მისგან გათავისუფლების გარემოებათა პირველი ჩანასახები ჯერ კიდევ რომის სამართლებრივ წიაღში გვხვდება. ეს გარემოებები, როგორც ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპის ერთ-ერთი გამოვლინება, რომის ეპოქაშიც იყო, თუმცა გასაკვირი არაა, რომ ამ ეპოქისთვის მახასიათებელი შეზღუდვები თან სდევდა. მაგრამ, უნდა აღინიშნოს, რომ რომის სამართალი ითვალისწინებდა არა მხოლოდ პასუხისმგებლობის გამომრიცხავ და შემზღუდავ ისეთ ფაქტობრივ გარემოებებს, როგორიცაა: - გარეშე“ და ა. შ..., რომლებიც დარღვევად არ განიხილებიან; რომის სამართალი ითვალისწინებდა იმასაც, რომ სწორედ ხელშეკრულება იყო მხარეთა შორის პასუხისმგებლობის განსაზღვრის საფუძველი, სადაც ხელშემკვრელ მხარეებს შეეძლოთ დაეწესებინათ არამხოლოდ პასუხისმგებლობის მასშტაბი, არამედ ბრალის ის ხარისხიც, რომელიც პასუხისმგებლობას წარმოშობდა (რა თქმა უნდა, განზრახი ბრალის გამოკლებით). ეს კი, იმ ეპოქისათვის სახელშეკრულებო ვალდებულებას მეტად ცივილურ სახეს სძენს და ი საუკუნეთა განმავლობაში, განვითარების შემდგომ ეტაპებზე ამ პრინციპის სამართლებრივად დახვეწის და სრულყოფილად წარმოდგენის შესაძლებლობას იძლევა.

თავი II პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებების მოწესრიგება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით

პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებების
მოწესრიგება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით
საკანონმდებლო ცვლილებამდე და ცვლილების შემდეგ

საკანონმდებლო ცვლილების მიზეზი და მიზანი

სახელშეკრულებო ზიანის მოთხოვნის შემზღუდა და გამომრიცხვა,
ძირითადად, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნორმის, კერძოდ:-
სამოქალაქო კოდექსის 410-ე მუხლის დეფინიციითაა განსაზღვრული.
მოცემული მუხლით ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის
ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე წინასწარ უარის თქმა დაიშვება, თუ

ე

ს

ბ

ა

თ

ჰ

ა

ლ

ო

ს

წ

ო

ნ

ე

ბ

ჟ

თუმცა ვალდებულებითი სამართლის კერძო ნაწილის ცალკეულ ხელშეკრულებებში
წმდება სპეციალური საგამონაკლისო ნორმები, რომლებიც გულისხმობენ შეთანხმებებს
პასუხისმგებლობის გამომრიცხვის თაობაზე კონკრეტულ ხელშეკრულებებთან
მიმართებაში. რაც ქვემოთ დეტალურად იქნება განხილული (ავტ.).

ა

კ

შეთანხმებები, შესაძლოა არარეალურად, განუხორციელებლად ჩაითვალოს, რადგან თუკი გარიგების დადებისთანავე მოვალე უფლებამოსილია შეთანხმებაზე საკუთარი პასუხისმგებლობის გამორიცხვის ან/და შესუბუქების კანონისმიერი შესაძლებლობით, ეს არათანაბარ პირობებში აყენებს მოთხოვნაზე უფლებამოსილ მხარეს და განუხორციელებლობის დამტკიცებას ადებს თავად ხელშეკრულებას. ამ გარემოების ასეთ ჭრილში განხილვა „იმას ნიშნავს, რომ ვალდებულების შესრულება მოვალის ნებას დავუქვემდებაროთ. ასეთ პირობებში მოვალე თავს უნდა ვალდებულად

ჩ

ა

თ

ვ

ლ

ო

ს

უ

ნ

დ

ა

–

ა

რ

ა

24

ყოველივენიშნულზე არაა დამოკიდებული, როგორც კონსტრუქციულად, ისე ფორმალურად. უმეტეს შემთხვევაში, ვალდებულება უნდა შესრულდეს ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად,

24

დ

სუბიტაშვილი დ., სუბიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 117.

თიბე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, 2005, გვ. 459.

ნ

ბ

ტ

მ

ყ

ნაწილით გათვალისწინებულ (მათ შორის კანონმდებლობით გათვალისწინებულ) ყველა ხელშეკრულებაზე. სამოქალაქო კოდექსის 410-ე მუხლის მეშვეობით, კანონმდებელი აწესრიგებს რიგ სამართლებრივ ურთიერთობებს, რაც „შესაძლებლობას იძლევა ნორმა მიესადაგოს სხვადასხვაგვარ ცხოვრებისეულ ურთიერთობებს, რომლებიც ხშირად

ბ

ა

რ

ე

მ

ო

ე

ბ

ა

თ

ა

შ

ე მიუხედავად იმისა, რომ ქართული სამოქალაქო კოდექსი გერმანული სამოქალაქო კოდექსის ძირითად პრინციპებს იზიარებს, 410-ე მუხლს გერმანულ სამოქალაქო კოდექსში ანალოგი არ მოეძებნება, ანუ არაა შესაძლებელი შემთხვევათა ანალოგიურ კონტექსტში მომწესრიგებელი ნორმა. გერმანული სამოქალაქო კოდექსი შეიცავს ისეთ ნორმებს, რომლებიც თავის თავში მოიცავს სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და ფაქტობრივად გარემოებებს და რომლებსაც ანალოგი მოეძებნებათ ქართულ კერძო სამართალშიც, თუმცა შესაძლოა რეგულაციები განსხვავებული იყოს.

ა

ბ

მ

შანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2011, 55.

კროპპოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას ცენტრის ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, რედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 867.

დ

მ

ბ

საკანონმდებლო ცვლილების მიზეზი და მიზანი

საკითხის არსის სწორად წვდომისათვის ასევე საინტერესოა იმ საკითხის გარკვევა, თუ რა გახდა საფუძველი საკანონმდებლო ცვლილებისა, რომელმაც ძველი სამართლებრივი დათქმა აბსოლუტურად საპირისპიროდ შემოაბრუნა. აღნიშნულის გარკვევა კვლევას დაეხმარება იმის დადგენაში, თუ რა უნდა მივიჩნიოთ აღნიშნული ნორმის ძველი რედაქციის საკანონმდებლო ხარვეზად, რა არასასურველი სამართლებრივი შედეგი დგებოდა 410-ე მუხლის ძველი დათქმით და რა გაუმჯობესება მოჰყვა სამოქალაქო კანონმდებლობას აღნიშნული საკანონმდებლო ცვლილებით.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში ცვლილებებისა და დამატების შეტანის შესახებ კანონპროექტზე საქართველოს პარლამენტის განმარტებითი ბარათი გვამცნობს, რომ „აღნიშნული ცვლილების გატარება განპირობებულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით განმტკიცებული სახელშეკრულებო ურთიერთობათა თავისუფლების პრინციპით, რასაც ეწინააღმდეგება მოქმედი კანონმდებლობით დადგენილი ზიანის ა

ნ სწორედ ესაა საკანონმდებლო ცვლილების მიზეზიცა და მიზანიც, რომ ერთიან სამართლებრივ ბადაში მოაქციოს ვალდებულებითი სამართლის როგორც ზოგადი, ასევე სამოქალაქო კოდექსში გაბნეული მსგავს შემთხვევათა მარეგულირებელი სპეციალური ნორმები, რომლებიც კონკრეტულ ხელშეკრულებათა საგამონაკლისო შემთხვევებად ჟღერდნენ და რიგ საკითხთა განსხვავებულად გადაწყვეტას წყლისხმობენ. ეს კი წინააღმდეგობაში მოდიოდა სამოქალაქო კოდექსის წინააღმდეგობრივი იყო სამოქალაქო კოდექსის ჭეფლება შეიძლება აღმოცენდეს ვალდებულების როგორც განზრახი, ისე

ო

ს

მ

იხ. განმარტებითი ბარათი <https://info.parliament.ge/file/1/BillReviewContent/82082>

თ

ხ

ო

გაუფრთხილებელი დარღვევის შედეგად. ამის გათვალისწინებით, მხარეთა
 ნებისმიერი შეთანხმება, რომელიც გამორიცხავს მხარის პასუხისმგებლობას,
 როგორც განზრახი ისე გაუფრთხილებელი მოქმედებისათვის, შეიძლება
 განხილული ყოფილიყო, როგორც სსკ-ის 410-ე მუხლის (ძველი რედაქციის)
 დარღვევად, მაშინ, როდესაც 395-ე მუხლის მეორე ნაწილი, 410-ე მუხლის
 გაუფრთხილებლობით ვალდებულების დარღვევისას

პ
 ა
 ს
 უ
 ხ
 ი
 ს
 მ
 ბ
 ე
 ბ
 ლ
 ო
 ბ
 ი
 ს
 ა
 ბ
 ა
 ნ
 ბ
 ა

თ

31
 ჭიტაშვილი ნ., ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის

ბ
 ზ
 ნ
 დ
 ლ

სამართლის კერძო ნაწილში საკმაოდ ბევრი ნორმაა, რომელიც ასევე პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის შესაძლებლობას უშვებს. მაგალითად: ქირავნობის ხელშეკრულებაში მუხლი 539, რომელიც მხოლოდ განზრახი ბრალის არსებობის შემთხვევაში აწესებს პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ შეთანხმების ბათილობას. ასევე ტურიზმის ხელშეკრულებაში მუხლი 664, სადაც მოგზაურობის მომწყობს, ტურისტთან შეთანხმებით შეუძლია შეზღუდოს თავისი პასუხისმგებლობა... და ა. შ.

ამდენად, მიზანშეწონილი იყო, ცალკეულ შემთხვევების თავისებურებათა გათვალისწინებით, მომხდარიყო აღნიშნული საკითხის გადაწყვეტა-სრულყოფა, რომელიც ერთიან პრინციპს და წესს განსაზღვრავს პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ შეთანხმებებთან დაკავშირებით, რაც განხორციელდა კიდევ აღნიშნული საკანონმდებლო ცვლილებით. თუმცა განსახილველი თემა უკავშირდება იმ მიზანს, რომ სრულყოფილად იქნას გამოკვლეული რამდენად შეძლო საკანონმდებლო ცვლილებამ კერძო და სამართლებრივ ნორმათა ჰარმონიზაცია, სამართლის საერთო პრინციპებთან თანხვედრა და რელევანტურობა. ხომ არ არის საკანონმდებლო ხარვეზი დასმული საკითხის ნორმატიულ მოწესრიგებაში, რაც, ვფიქრობ, საკვლევი თემის სრულყოფილად გამოკვლევის, ნაშრომის საბოლოო სახით ჩამოყალიბებისას უნდა გამოიკვეთოს.

მკაცრი“, „ბრალეული“ და „რბილი“ პასუხისმგებლობა სახელშეკრულებო სამართალში

სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა იურიდიული პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი სახეა და წარმოადგენს სახელმწიფოებრივი იძულების ერთ-ერთ ფორმას, რაც გამოიხატება სამართლის მიერ სამართალდამრღვევის მიმართ ქონებრივი სანქციის დაწესებით, რომელიც იწვევს მისთვის არახელსაყრელი შედეგების დადგომას და მიმართულია

ა

³²Гражданское право (Т-1) 2-е изд. Под Ред. Суханова Е. А., М., 2003, 431.

ა

რ

ს

იწვევს პირის კეთილდღეობის შემცირებას ან განადგურებას ქონებრივი ან

ა

რ

ა

ქ

ო

ნ

ე

ბ

რ

ო

ვ

ო

ხ

ა

ს

ო

ა

თ

ო

ს

უ

ა

რ

ყ

რ

ბეცურიანი ჯ., სამოქალაქო სამართლის ფუნქციები, 1995, გვ.108.

ჭ

ბუბიტაშვილი ნ., პარტნიორის პასუხისმგებლობა კორპორაციის ვალდებულებებისათვის
ნაზოგადოების გადახდისუნარობის დროს - გამონაკლისი შემთხვევები
პასუხისმგებლობის შეზღუდვის პრინციპიდან, სადისერტაციო ნაშრომი სამართლის
მეცნიერებათა დოქტორის კანდიდატის სამართლებრივი მეცნიერებათა დისერტაცია, 2016, გვ. 38

შ

ი

ჭ

ი

ყ

ბ

დ

სამართლებრივი შედეგის უპირობო განხორციელების გარანტად და ქმედით

ს

ა

მ

ა

რ

თ

ლ

ე

ბ

რ

ო

ვ

მ

ე

ქ

ა

ნ

ი ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპი, როგორც რომაული

სამართლებრივი აზროვნების ერთ-ერთი ფასეული ელემენტი,

ნ

ა

დ

ფ

ჭ

წ

ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების გავლენა ვალდებულების შესრულებასა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე“(შედარებითი ანალიზი) 2015, გვ. 45.

მითითებულია (ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების გავლენა ვალდებულების შესრულებასა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე (შედარებითი ანალიზი) 2015, გვ.44.

ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., „შედარებითი სამართალმცდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში“ (ტეიბინ-გ, 2001 წელი) и по гражданскому праву, М., 1978, 100.

დ

ბ

თ

შრომაც (ქვენარდობა), თუმცა მათი ბრალეული ქმედებისათვის პასუხს მაინც მენარდე აგებდა შემკვეთის წინაშე. წყაროებში მოყვანილია ასეთი კაზუსი: მენარდემ ვალდებულება იკისრა გადაეტანა ძეგლი ერთი ადგილიდან მეორეზე. აწევისას, გადატანისას, ანდა სხვა ადგილზე დადგმისას ძეგლი დაზიანდა. იურისტი ასეთ შემთხვევაში პასუხს დააკისრებს მენარდეს თუკი დამტკიცდება, რომ მენარდეს ან მის მიერ გამოყენებულ დამხმარე პირებს ამაში ბრალი მიუძღვით. ანუ პასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის საკმარისია მენარდეს ან მის დამხმარე პირებს მიუძღოდეთ ბრალი და არ არის საჭირო რომ ბრალი მიუძღოდეს მენარდესაც და მის დამხმარე პირებსაც.⁴¹

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ერთგული დარჩა პასუხისმგებლობის კლასიკური, ევროპული სამართალში მოცემული

ბ
რ
ა
ლ
ე
უ
ლ
ო
პ
ა
ს
უ
ბ
ო

⁴¹ Римское частное право под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского. М., 1996, ст. 46.

⁴² ზოიძე ბ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის სისტემა; ჟურ. ქართული სამართლის მომხილვა, 1998, პირველი პარაგრაფი, გვ. 28.

⁴³ კროპპოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას ეურიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, რედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 276.

ბ
ლ
ო

დაკავშირებულ სხვა მსგავს ხელშეკრულებებში (§-442, 443, 444-ე). ამასთან, გარანტიის აღება შესაძლებელია კონკლუდენტურადაც. რაც გულისხმობს იმას, რომ მოვალე ხელშეკრულების ბოჭვის ფარგლებში შეთანხმებული თვისებების არსებობაზე გარანტიას იღებს საკუთარ თავზე და ამით ხაზს უსვამს საკუთარ მზადყოფნას, ამ თვისებების არარსებობის შემთხვევაში აანაზღაუროს ზიანი მაშინაც კი, როდესაც გარანტირებული თვისებების

ა

რ

ა

რ

ს

ე

ბ

ო

ბ ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობა წარმოადგენს ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპიდან გამონაკლისს. თუმცა მხარეთა შეთანხმებით დადგენილი ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობა უნდა თავსდებოდეს ბრუნვის მონაწილისათვის წაყენებული სამართლიანობის, ჭეტილსინდისიერებისა და და ზნეობის მოთხოვნებში. ასეთ შემთხვევაში

მ

ხ სწორედ ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპიდან გამონაკლისია კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილება, როცა კრედიტორი წაღებულია ბრალის მიუხედავად აუნაზღაუროს მოვალეს საგნის შენახვის გამო წარმოშობილი ზედმეტი ხარჯები. ასევე მას ეკისრება ნივთის

შ

ფ

ჩ

კროპპოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას იურიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, ქედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 155.

ლქვე.

შ

ლქვე, გვ. 359.

მ

ა

ბ

გ

პასუხისმგებლობა მესამე პირის მოქმედებისათვის, რომლის ტიპური მაგალითია დავალების ხელშეკრულება. დავალების ურთიერთობებში მარწმუნებელი ბრალის მიუხედავად აგებს პასუხს იმ ზიანისთვის, რომელიც

წ

მ

უ

ნ

ე

ბ

უ

ლ

ს

წ

ა

რ

მ მკაცრი პასუხისმგებლობის მაგალითად უნდა განვიხილოთ შესრულების დაკავების დროს წარმოშობილი პასუხისმგებლობა, ასევე პასუხისმგებლობა ხელშეკრულებიდან გასვლისას, როცა კრედიტორს შეფლება აქვს 405-ე მუხლის წინაპირობათა არსებობის შემთხვევაში გავიდეს

ხ

ბ

ლ

მ

მ

მ

51

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მე-3 2001, გვ. 409-410.
სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობა; 2016, გვ. 384.

მ

მ

შაშკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის
ფიგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 405, ველი 28.

მ

მ

მ

შეასრულოს, ანუ გამოასწოროს ნაკლი, მიუხედავად ბრალისა. მკაცრი პასუხისმგებლობა გვხვდება ქირავნობის ხელშეკრულებაში- თუ გაქირავებულ ნივთს აღმოაჩნდება ნაკლი, მაშინ დამქირავებელს ქირა შეუმცირდება იმ ოდენობით, რა ოდენობითაც შემცირდა ნივთის ვარგისიანობა ნაკლის გამო (სსკ-ის 536-ე მუხლი), იმავენაირად წყდება საკითხი იჯარის ხელშეკრულებაში (მუხლი 581.2). მკაცრი პასუხისმგებლობა ასევე ხშირია გადაზიდვის ხელშეკრულებაში (669-ე მუხლის პირველი და მეორე ნაწილების ურთიერთქმედებისას) და ა. შ.

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ როგორც ანგლოამერიკული, ისე გერმანული სამართლებრივი ოჯახი, ასევე საქართველო რიგ შემთხვევებში განამტკიცებს მკაცრი პასუხისმგებლობის პრინციპს, მაგრამ ამავდროულად, ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობის შინაარსისა და სახელშეკრულებო ნორმათა დარღვევების სიმძიმის გათვალისწინებით, მკაცრი პასუხისმგებლობის გვერდით თანაარსებობს პასუხისმგებლობის უფრო რბილი, მსუბუქი ფორმები, რომელიც უფრო დახვეწილ სახეს სძენს სახელშეკრულებო სამართლით გათვალისწინებულ მსგავსი შემთხვევების მარეგულირებელ ნორმებს. ერთ-ერთ ნათელ მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ვენის კონვენცია, რომლის თანახმად, პირს მიუხედავად მისი ბრალეულობისა, შეერაცხება მისი კონტროლის სფეროში

ბ

ა

ნ

ხ

ო

რ

ც

ი

ქ

ლ

⁵⁶ ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების გავლენა ვალდებულების შესრულებასა და შეჩერება შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე (შედარებითი ანალიზი) 2015, გვ. 57.

იქვე, გვ. 58.

ბ

უ

ლ

სამოქალაქო კოდექსის 410-ე მუხლით კონტრაქტებს ანიჭებს უფლებამოსილებას კანონით გათვალისწინებულ ფარგლებში შეთანხმდნენ პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებზე.

ამდენად, ეტაპობრივად განხორციელდა მკაცრი პასუხისმგებლობის პასუხისმგებლობასთან. ამასთან, უფრო მსუბუქი, მაგრამ ქმედითი სამართლებრივი ნორმების შემუშავებამ შესაძლებელი გახადა ერთიან სამართლებრივ სივრცეში როგორც „მკაცრი“ ასევე უფრო მსუბუქი-„რბილი“ სამართლებრივი ნორმების თანაარსებობა მხარეთა ინტერესთა ბალანსის დაცვის თვალსაზრისით. ამასთან, პასუხისმგებლობის ასეთი გრადაციის მიუხედავად- „მკაცრი“, „ბრალეული“ თუ „მსუბუქი“, ყველა შემთხვევაში,

ო

ა

ხელშეკრულების თავისუფლება და პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებათა ფარგლები

ი

ს ნებისმიერი ქვეყნის კანონმდებლობის მიზანია სახელშეკრულებო ფაქტისუფლება ხელშემკვერელ მხარეთა თანასწორობის, თანაბრობის პრინციპს დაუქვემდებაროს. ქართული სამოქალაქო კანონმდებლობა ჯოგოკურად ურთიერთდაკავშირებული ცნებებისა და ინსტიტუტების სისტემის საფუძველზე აწესრიგებს პირთა თანასწორობასა ნების

ტ

მ

ტ

ფ

ნ

ფ

მ

ფ

ჭ

შერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, 2009, გვ.10.

ნაჩავა ს., მოთხოვნების დ მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში, 2010, გვ. 8.

ფ

ფ

ჯ

კონრად ცვაიგერტისა და ჰეინ კოტცის განმარტებით: ინდივიდს უნდა მიეცეს შესაძლებლობა, თავისი ურთიერთობები სხვა ინდივიდებთან ააგოს საკუთარი შეხედულებისამებრ და არა წინასწარ დადგენილი, სავალდებულო დებულების მიხედვით. მას ენიჭება თავისუფლება იმ მიზნების განსახორციელებლად, რომლებსაც მართლზომიერად მიიჩნევს,

ა

ბ

რ თავისუფლებაზე საუბრისას წინდაწინვე უნდა აღინიშნოს, რომ ზაკითხი ეხება სამართლით მოწესრიგებულ თავისუფლებას, რომელიც სამართლის ნორმაშია განსაზღვრული. ვინაიდან სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობის საფუძველი მხოლოდ სამართლის ნორმა

შ

შ

ი

ტ

ლ

მ

ბ

თ

რ

ფ

თ

ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, 2005 გვ. 269.

ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2; 2001, გვ. 9.

ჩ

ცხელიძე მ., ინდივიდუალური თავისუფლების საზღვარი, თბილისი, 2005, გვ. 10. მისივე განცხადებით, ინდივიდუალური თავისუფლების საზღვარი არის საზოგადოების ინტერესები, რომლებიც უნდა იქნას დაცული. თავის მხრივ, ნორმა კონკრეტული

ც

ფორმებზე ს., ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები სამოქალაქო სამართალში, სადისერტაციო ნაშრომი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

ც

ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, 2005, გვ. 271.

ტ

თ

დ

ლ

როგორც ცვაიგერტი და კოტცი განმარტავს: „გონივრულად მოქმედ ადამიანს ძალუმს თავად განაგოს საკუთარი ბედი, მინიჭებული აქვს რა სრული თავისუფლება საკუთარი არსებობის ფორმირებისათვის და მასზე თავად არის პასუხისმგებელი.“ შესაბამისად, საჭიროა ასეთი ინდივიდისათვის შეიქმნას ისეთი ჩარჩოები, რომ მან სხვა პირებთან ნების თავისუფლების გამოვლენის საფუძველზე დადებული ხელშეკრულებებით მიიღოს გადაწყვეტილება იღებს თუ არა თავის თავზე კანონით აღიარებულ

პ

ა

ს

უ

ხ

ო

ს

მ

გ სამოქალაქო კანონმდებლობის მიერ შემოთავაზებული ეს შესაძლებლობა არ უნდა იყოს გაგებული როგორც ანარქიული დებულება, ზომელიც მხარეებს განუზომელ უფლებამოსილებას სთავაზობს ზუკანონმდებლო ჩარჩოს მიღმა დატოვებით, როგორც ნაკისრი ფაქტების შეუსრულებლობის და პასუხისმგებლობისგან თავის დაღწევის, ასევე ხელშემკვრელი მხარის არათანაბარ პირობებში ჩაყენების საშუალება. იგი არ მოიცავს პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების

უ

მ

ო

რ

66

ცვაიგერტი კ., კოტცი პ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის წიგნში“, ტომი მე-2; 2001, გვ.10.

იქვე, გვ.11.

ტაბატაძე თ., სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის შეზღუდვა ტურიზმის ხელშეკრულებაში, აკადემიური მაცნე, 2015, N4, გვ. 245.

Ильин Д., 2002, Идея Права, Перевод с английского, М. А. Юмашева, Ю. А. Юмашев, Юмашев, М. Югона, Москва, 2002, ст.158.

ბ

ფ

შ

განმსაზღვრელია. ეს მსჯელობა კი იძლევა იმის თქმის საფუძველს, რომ თავისუფლება არ შეიძლება იყოს აბსოლუტური და იგი უნდა შეიზღუდოს

ს

ა

მ

ა

რ

თ

ლ

ე

ბ

რ

ო

ვ

ი

ს პირველ რიგში უნდა აღინიშნოს, რომ სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ბრალის ფორმას. ბრალი სამართალდარღვევის შემადგენლობის უმნიშვნელოვანესი სუბიექტური ელემენტია. ბრალის ცნებაში ამოსავალია

ხ

ფ თითქმის ყველა ქვეყნის კანონმდებლობა თანხმდება იმაზე, რომ მხარეები ბრალი უპირობოდ დაუქვემდებაროს იმპერატიულ აკრძალვას პასუხისმგებლობის გამორიცხვისა და შემსუბუქების შესახებ შეთანხმების გათვალისწინებით. სწორედ ამ თეზისს განამტკიცებს გერმანული სამოქალაქო კოდექსი, სადაც მიუხედავად იმისა, რომ მხარეებს წინასწარი პასუხისმგებლობის გამორიცხვისა და შეზღუდვის პრინციპი თავისი არსით არ არის ულიმიტო. კერძო სამართალი პასუხისმგებლობის შეზღუდვიდან

განსხვავდება ხელშეკრულების თავისუფლების დარღვევის შემთხვევაში, სადა სერტაციო ნაშრომი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად სამართლებრივი სტანდარტების დაცვას, როგორცაა

ს

გეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპი; უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება ბრალის ფორმას; ითვალისწინებს ხელშეკრულების

ქ

სტანდარტული პირობების მიმართებას პასუხისმგებლობის შეზღუდვის

სახელშეკრულებო შეთანხმებით უფლება აქვთ შეამცირონ ან გამორიცხონ პასუხისმგებლობა ისეთი მოქმედებისათვის, რაც ასეთი სახელშეკრულებო დათქმის გარეშე ვალდებულების დარღვევად ითვლება, მაგრამ ეს უფლება იზღუდება გსკ-ის 276-ე თავის მე-3 პარაგრაფით, რომელიც კრძალავს სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის წინასწარ დაცვას ან გამორიცხვას

3

ა

ლ

დ

ე

ბ

უ

ლ

ე

ბ

ი

ს

ბ

ა განზრახ ბრალს ქართული სამოქალაქო კანონმდებლობა უპირობოდ ნმპერატიულ მოთხოვნებს უწესებს. ამიტომაცაა, სსკ-ის 395-ე მუხლის მეორე წაწილი კატეგორიული ფორმით ადგენს, რომ დაუშვებელია მხარეთა წინასწარი შეთანხმება მოვალის მიერ განზრახი მოქმედებით ვალდებულების დარღვევისას ზიანის ანაზღაურებისაგან მისი ჭათავისუფლების შესახებ. პროფესორ ბესარიონ ზოიძის განმარტებით: ფაქტადოთ ვალდებულება შესრულდება თუ არა, მოვალე თავს უნდა

დ

ა

⁷² ჩიტაშვილი ნ, შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, 2015, გვ. 293.

რქვე.

⁷⁵

ბ

უ

ლ

განზრახი მოქმედებით ვალდებულების დარღვევისას მოვალის
პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების შესახებ შეთანხმება
ეწინააღმდეგება ვალდებულების დაურღვევლობის პრინციპს (pacta Sunt
შეუსრულებლობის რისკს, რითაც საფრთხე ექმნება მხარეთა ლეგიტიმური
ო

ნ

ტ ფაქტობრივად, უმეტესი ქვეყნების კანონმდებლობა განზრახ
ბრალთან ერთად უხეშ გაუფრთხილებლობასაც განიხილავს როგორც
წასუხისმგებლობის შეზღუდვის ლიმიტირების საფუძველს. გერმანიის
ხამოქალაქო კოდექსის 309.2 (ბ) პარაგრაფის ძალით ბათილადაა მიჩნეული
შეთანხმება მომხმარებლის ან წარმომადგენლის როგორც განზრახი ასევე
გაუფრთხილებლობით მიყენებული ზიანისათვის პასუხისმგებლობის
შ

ე

ზ

დ

უ

ბ

ვ

რ

ხ

ღ

ნ

მ

ნ

ჟ

ჭ

ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და

გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 309 მე-2 (ბ) პარაგრაფი

შ

რ

შ

deutschen Recht paras.2015,389.et seqq.

ფ

შ

ბო

ქართული სამოქალაქო კანონმდებლობა, განსხვავებით განზრახი ბრალისაგან, უხეშ გაუფრთხილებლობას შედარებით ლოიალურად ეპყრობა და ყოველთვის იმპერატიულ აკრძალვას არ უწესებს. თუმცა სამოქალაქო კოდექსის 348-ე მუხლის „ვ“ პუნქტის თანახმად, ბათილია უფლება, რომელიც გამორიცხავს ან ზღუდავს პასუხისმგებლობას იმ ზიანისთვის, რაც გამოწვეულია შემთავაზებლის ან მისი წარმომადგენლის მიერ უხეშ გაუფრთხილებლობით ვალდებულების დარღვევის გამო. მსგავსი საკანონმდებლო დანაწესებით სამოქალაქო კოდექსი ბრუნვის მონაწილეს იცავს უსამართლო დათქმებისაგან. თუმცა, როგორც აღინიშნა, უხეშ გაუფრთხილებლობისაგან განსხვავებით, უფრო მკაცრად განიხილავს განზრახი ბრალის საკითხს.

რაც შეეხება კეთილსინდისიერების პრინციპს, იგი საზოგადოებრივ ურთიერთობებში არსებული ნორმატიული ხარვეზების შევსებას ითვალისწინებს. რაზე დაფუძნებითაც, დასახელებული პრინციპი, როგორც

მ

ხ

ა

რ

ე

თ

ა

ზ

ნ

ე

ო

ბ

რ

ო

⁸¹

ჯორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები სამოქალაქო სამართალში, ჭადისერტაციო ნაშრომი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

მ

ო

პ

ხელშეკრულების პირობების იგნორირება, თუნდაც კონტრაჰენტისათვის ზიანის მიყენების განზრახვის გარეშე, პასუხისმგებლობის გამომრიცხავი პირობაც ძალას კარგავს. მისი გამოყენება, მიუხედავად მხართა შეთანხმებისა

რ თუმცა ქართულ სამოქალაქო კანონმდებლობაში პირდაპირ სრავფერია ნათქვამი პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის ფაობაზე კეთილსინდისიერების პრინციპთან მიმართებაში, მაგრამ ქართული სამოქალაქო კოდექსი კეთილსინდისიერებას აღიარებს არ მხოლოდ ვალდებულებითი სამართლის, არამედ მთელი სამოქალაქო

ბ

თ

მ

ა

ფ

ფ

ლ

ი

ბ

რ

ნ

ნ

ფ

ლ

ბ

ფ

ლ

ფ

ფ

ს

ს

რ

წ

ამასთან, სამოქალაქო კოდექსის 346-ე მუხლი განიხილავს ნდობისა და კეთილსინდისიერების პრინციპების საწინააღმდეგო პირობათა ბათილობას, რომელიც უკავშირდება ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებს. ეს კი ნაშთად დგას ცხადყოფისმგებლობისა და შეზღუდვისმგებლობის ცილმხედვით. ამასთან, ნდობის საპირისპირო სახის მოთხოვნისა და პრინციპული პრინციპის

ამდენად, პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის საკითხი კეთილსინდისიერების პრინციპის სამართლებრივ ჩარჩოში ექცევა, რადგან, როგორც ქართული ასევე უცხოური დოქტრინა და კანონმდებლობა დაუშვებლად მიიჩნევს ყველა სახელშეკრულებო პირობას კეთილსინდისიერების პრინციპს მიღმა.

პასუხისმგებლობის ფარგლების განსაზღვრას ემსახურება ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების დადგენა, რომლის მიზანია მომხმარებელთა ინტერესების დაცვა ძლიერი ეკონომიკური ძალაუფლების

მ

ქ

ო

ნ

ე

ს

უ

ბ

ი

ე

ქ

ტ

ე

ბ

ი

ს

ა

ბ

ა

⁸⁶
ნ
წ

ჩაჩავა ს., მოთხოვნების და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში, ქ

საქართველოს სოციალისტური რესპუბლიკის საკანონმდებლო ორგანოს, ტრეზორის განკარგულებაში, 2005 წლის 5 დეკემბრის №ს-772-1045-05 გადაწყვეტილება.

პასუხისმგებლობის შემზღუდავ გარემოებას, სამოქალაქო კანონმდებლობა გარკვეულ ლიმიტს უწესებს. ხელშეკრულების სტანდარტული პირობის წაფუძვლეობაზე პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ შეთანხმება არ

წ

მეტად საინტერესოა მეორადი მოთხოვნების საფუძვლების კონკურენციისას რელატიური თუ დელიქტური პასუხისმგებლობის განსაზღვრის, მიკუთვნების საკითხი პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ფარგლებთან მიმართებაში. მოთხოვნის უფლებათა კონკურენცია მოცემულია, თუ ერთი და იგივე ფაქტობრივმა შემადგენლობამ გამოიწვია სხვადასხვა სამართლებრივი ნორმების გამოყენება, რომელიც კრედიტორს ერთი და იმავე მიზნის მისაღწევად რამდენიმე სამოქალაქო სამართლებრივი მოთხოვნის უფლების წარდგენის საშუალებას აძლევს... როგორც წესი, მოთხოვნები ერთმანეთის გვერდით დგანან და თითოეული მოთხოვნის უფლების გამოყენება მისთვის დამახასიათებელი წესების მიხედვით

ნაშთითაა ნამდვილი სახელშეკრულებო შეთანხმებით, მასუხისმგებლობის გამორიცხვის შემთხვევაში, შესაძლოა, სახელშეკრულებო მოთხოვნათა წარმოშობა გამორიცხული იყოს ცალკეული ვალდებულების დარღვევისას. ასეთ შემთხვევაში უფლებადარღვეულ პირს ღრ გააჩნია სახელშეკრულებო (რელატიური) მოთხოვნები. თუმცა, ამის ღრუხედავად, მას შესაძლოა წარმოეშვას მოთხოვნები სხვა მაგალითად, დელიქტით გათვალისწინებული მოთხოვნის სამართლებრივი საფუძვლების არსებობის შემთხვევაში. შესაბამისად, დასაშვებია, მხარეს ზქონდეს სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევით წარმოშობილი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება არასახელშეკრულებო მოთხოვნის საფუძვლიდან. კონკურენციის საკითხი ცალკეული ღრთიერთობის სპეციფიკის გათვალისწინებით უნდა გადაწყდეს იმგვარად, ღრმ დაცული იყოს თითოეული ნორმის დაცვითი ფუნქცია. მაგალითად, თუ მასუხისმგებლობა გამოირიცხა ნასყიდობის საგნის კონკრეტულ ფვისებასთან დაკავშირებით, პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ შეთანხმება ნამდვილია, თუმცა ის, ცხადია არ მოიცავს ვალდებულების

დარღვევას, რომელიც უკავშირდება უშუალოდ იმ თვისებას, რომლის თაობაზეც მოხდა მხარეთა შორის პასუხისმგებლობის გამორიცხვა. ასეთ

ემდენად, დაუშვა რა კანონმდებლობამ ალტერნატიული პასუხისმგებლობის წარმოშობის საფუძველი, პასუხისმგებლობას დაუწესა ფარკვეული ლიმიტი, ფარგლები, რადგან განსაზღვრა, რომ მიუხედავად მხარეთა მიერ პასუხისმგებლობის გამორიცხვის შესახებ ნამდვილი შეთანხმებისა, რიგ შემთხვევებში, შესაძლოა ასეთ შეზღუდვასაც დაუწესდეს ხმართლებრივი „შეზღუდვა“ იმდაგვარად, რომ სხვა სამართლებრივი საფუძვლიდან აგოს პასუხი არაჯეროვან ქმედებებზე.

ა ზემოთქმულიდან გამომდინარე, სახელშეკრულებო თავისუფლება შერძოსამართლებრივი ურთიერთობის ერთ-ერთი ძირითადი ქვაკუთხედი. ხოლო ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ვალდებულებითი „ბოჭვაც“ მხოლოდ მხარეთა თავისუფალი, ნამდვილი ნების გამოვლინების შედეგად იძენს ლეგიტიმურ ძალას. უნდა აღინიშნოს, რომ სწორედ სახელშეკრულებო თავისუფლების არსს ეფუძნება კვლევის საგნის- სსკ-ის 410-ე მუხლის ცვლილების მოტივიც, რადგან, როგორც საკანონმდებლო ცვლილების წანმარტებით ბარათშია მითითებული. „ცვლილების გატარება განპირობებულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით განმტკიცებული

ს

მ

ხ

ე

დ

შ

წ

თ

⁹⁰ ჩაჩავა ს., მოთხოვნების და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში,

⁹¹ ლ

ბ

ჟ

ნ

ჭ

ა

ბ

უნდა იყოს როგორც იმპერატიული ნორმებით და სამართლის ძირითადი პრინციპებით (კეთილსინდისიერება, გულისხმიერება) შემოსაზღვრული, საერთო სამართლებრივ ბადეში, ჩარჩოში არსებული შესაძლებლობა, რომელსაც დისპოზიციური ნორმები აღჭურავენ ამ საკანონმდებლო ფარგლებში ლავირების საშუალებით. იმის მიუხედავად, რომ სახელშეკრულებო ურთიერთობებში პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებათა არსებობა ვალდებულებით სამართლებრივ ურთიერთობას უფრო დახვეწილ და ცივილურ სახეს სძენს (ვინაიდან მხარეებს ანიჭებს შესაძლებლობას წინასწარ გათვალონ კონკრეტული ხელშეკრულების შესაძლო შედეგები, განჭვრიტონ ჯეროვანი შესრულების შესაძლებლობა, ზიანის წარმომშობი გარემოებები, პასუხისმგებლობის საკითხები და ა.შ.), სტანდარტულ პირობებთან დაკავშირებით კანონმდებლობა უნდა იყოს უფრო მკვეთრი და მკაცრი ძლიერი კონტრაქტის პოზიციების დასაბალანსებლად სუსტი მხარის უფლებებთან და სამართლებრივ ინტერესებთან მიმართებით.

აღნიშნული ხედვა გამომდინარეობს იქიდან, რომ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები თავის თავში იმთავითვე მოიცავს გარკვეულ შეზღუდვებს, რაც განპირობებულია იმ გარემოებით, რომ სტანდარტული პირობებით განსაზღვრული, წინასწარ ფორმულირებული ხელშეკრულების

პ

ო

რ

ო

ბ

ე

ბ

ო

ხ

ე

ლ

შ

ე

პ

თავი III. პასუხისმგებლობის გამომრიცხავი და შემამსუბუქებელი გარემოებების რეგულირება ფორსმაჟორის, შესრულების გართულების და შესრულების შეუძლებლობისას

დარღვევა“ თუ „შეუსრულებლობა“

სახელშეკრულებო სამართლებრივ სივრცეში პასუხისმგებლობის
გამორიცხვისა და შეზღუდვის საკითხი უკავშირდება ნაკისრ
ვალდებულებათა შესაძლო დარღვევას, არაჯეროვან შესრულებას,
შეუსრულებლობას. ვინაიდან სწორედ ვალდებული მხარის ქმედება
განსაზღვრავს პასუხისმგებლობის შერაცხვის ხარისხს. ამიტომ უდიდესი

მ

ნ

ო

შ

ჰ

ტ

თ

ლ გაეროს 1980 წლის კონვენციის მიდგომის მსგავსად, უნიდროას
ბრინციპებში ჩამოყალიბებულია „შეუსრულებლობის“ ერთმნიშვნელოვანი
ტერმინი (7.1.1 მუხლი). ეს ტერმინი გულისხმობს მხარის მიერ ნებისმიერი სახის

შ

ე

ჟ

ხ

ჭ

ყ

ღ

მ

ნ

ღ

ჭ

ხ

ტ

კ

ამიტომ აქ დგას საკითხი, თუ რა უფლებებს იწვევს ერთ-ერთი მხარე მეორე მხარის მიერ მისი შესრულებისას, რაც სრულებით არ იყო მოსალოდნელი ხელშეკრულების გათვალისწინებით. უფრო მეტი ყურადღება ეთმობა ერთადერთი შემთხვევის დეტალურ რეგულირებას, როდესაც ხელშეკრულების შეუსრულებლობის მიზეზი ხდება კონტრაქტის მიერ

ი

ს

ი

შ გერმანული დოქტრინის წარმომადგენლების კ. ცვაიგერტისა და ჰ. ვოტცის განმარტებით, „ხელშეკრულების შეუსრულებლობა, ისევე როგორც სრულყოფილი შესრულება წარმოადგენს ხელშეკრულების დარღვევას, რისთვისაც მოვალე პასუხს აგებს. ეს პრინციპი არ მოქმედებს, თუ მოვალეს სხელშეკრულებო ვალდებულებათა შესრულებაში ხელს უშლის

ფ არსებობს განსხვავებული მიდგომებიც, ასე მაგ., ევროპული სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების 8:108 (1) მუხლის მიხედვით, მხარის მიერ ვალდებულების დარღვევა საპატიოა, თუ ის დაამტკიცებს, რომ მს გამოიწვია მის კონტროლს მიღმა არსებულმა დამაბრკოლებელმა

ფ ამ ხედვით, „შეუსრულებლობა“ „დარღვევად“ მოიაზრება და ვალდებულების დარღვევის საერთო ბადეშია მოქცეული, თუმცა, შესრულების დამაბრკოლებელ მიზეზთა არსებობისას, პატივსადებ

ფ

ბ

დ

ბ

⁹⁴ ცვაიგერტი კ, ვოტცი ჰ. 2001, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართალში, თბილისი, 2008 წელი, ტომი მე-2, 2001, გვ. 178.

⁹⁶

ევროპული სახელშეკრულებო პრინციპები - ე. ბზეკალავას, თ. ჭალიძის, ა. ცერცვაძის, დ. გეგენავას რედაქციით, თბილისი, 2014, გვ. 56.

ბ

დ

ბ

მიზეზიანი ან უმიზეზო, ფუნდამენტური ან არაფუნდამენტური შეუსრულებლობა არის პირდაპირ კავშირში მოცემულ საქმესთან.⁹⁷

საერთო სამართალი ხელშეკრულებას განიხილავს, როგორც საგარანტიო ვალდებულებას. „ხელშეკრულების დარღვევის“ ფაქტის კონსტატაციისათვის მნიშვნელოვანია მხოლოდ წარუმატებლობა, მოვალის მიერ აღებული გარანტიის დაუცველობა. ამას გარდა, ზიანის ანაზღაურების შესახებ მოთხოვნის უფლების წარმოქმნის მიზეზი არ არის დამოკიდებული

დ

ა

მ

ნ

ა

შ

ა

ვ

ე

ა

თ სამოქალაქო პასუხისმგებლობის ერთ-ერთ ძირითად პრინციპს

წ

ა

რ

მ

ბ

თ

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

97. ზოიძე, სსკ-ს კომენტარი, წიგნი მე-3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2001, გვ. 363.

98. სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 106.

99. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 7 ოქტომბრის N459-438-2015 გადაწყვეტილება.

100. სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 107.

101. ხელშეკრულების შესრულების დაბრკოლებებში მკვეთრად გამიჯნოს ერთმანეთისაგან შესრულების შეუძლებლობა, ვადის გადაცილება და

„შესრულების შეუძლებლობას“ (როგორც პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საშუალებას) უკავშირდება.

სამოქალაქო კოდექსის პირველადი პროექტი, გერმანული კანონმდებლობის მსგავსად, შეუძლებლობის ინსტიტუტის დარეგულირებას ითვალისწინებდა. მაგრამ მსგავსი რეგულაცია კანონის დღეს მოქმედ რედაქციაში აღარ გვხვდება. მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო კოდექსი შეუძლებლობის ინსტიტუტს ცალკე ნორმის სახით არ აწესრიგებს, ეს ინსტიტუტი თვალნათლივ იკითხება კოდექსის ცალეული ნორმებიდან (სსკ

პ

რ

ი

ნ

ც

ი

პ

ე

ბ

ი

ფორსმაჟორი, როგორც პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძველი

ა

ნ სულ ახლახან, კორონაპანდემიამ მოიცვა მთელი სამყარო და დედამიწის თითქმის ყველა ქვეყანა ფორსმაჟორულ რელსებზე გადააწყო. ეგი ხელშესახები გახდა არათუ ყველა სახელმწიფოსთვის, არამედ ფითოეული ადამიანისათვისაც. მსოფლიო იძულებული გახდა აწაორდინალური ცხოვრების რიტმს მორგებოდა. პანდემიამ ყველაზე ძლიერი ქვეყნების ეკონომიკაც კი შეარყია გართულდა იმპორტ-ექსპორტის, ქართული კანონმდებლობა ზოგადი პრინციპის მიმდევარია. ის, რაც ბიზნესურიეროლები ადამიანთა კონტროლს მიიყენებდნენ, არ შეიძლება იყოს ადამიანისათვის ან პირადად მოვალისათვის შეუძლებელი, არ

შ

104

ჭაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, 2010, გვ. 94.

ჭაშაკიძე გ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ჭანტურია (რედ.), 401, ველი 5.

ძ

ლ

ი

დაბრკოლებებმა საფრთხე შეუქმნა თითქმის ყოველგვარი ვალდებულების შესრულებას. შესაბამისად, დღეს, როგორც არასდროს, ფორსმაჟორული გარემოებების სამართლებრივად გამართულ რეგულირებას უდიდესი პრაქტიკული და თეორიული მნიშვნელობა ენიჭება.

ფორსმაჟორს სამოქალაქოსამართლებრივ სივრცეში არსებობის

დ

ი

დ

ი

ი

ს

ტ

ო

რ

ი

ა

ა

ქ

ვ

ს

ი

ბ

ი

რ

ქ

ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, სამართლის ჟურნალი, 2015, N1, გვ. 98.

რომის სამართლის ძეგლები, იუსტინიანეს ინსტიტუციები, ლათინურიდან თარგმნა, ზინასიტყვაობა, შენიშვნები, საძიებელი და ლექსიკონი დაურთო ნ. სურგულაძემ, 2002, გვ. 168.

ჩიტაშვილი მ., ხოფერია მ., რომის სამართალი, 2013, გვ. 409.

საქმე.

ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, 2015, გვ. 34.

ი

ც

ნ

ფორსმაჟორი განმტკიცებულია ისეთ უნიფიცირებულ სამართლებრივ აქტებში, როგორიცაა უნიდროას სახელშეკრულებო პრინციპები (მ.7.1.7), ევროპული სახელშეკრულებო პრინციპები (მ. 8:108), ვენის 1980 წლის კონვენცია საქონლის საერთაშორისო ნასყიდობის ხელშეკრულებათა შესახებ (მ. 79-ე), ასევე გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი (მ.3:104).

უნიდროას სახელშეკრულებო პრინციპებით, მხარეს რომელიც არ ასრულებს თავის ვალდებულებებს, შეიძლება არ ეკისრებოდეს ზიანის ანაზღაურება. ამის მაგალითია დაუძლეველ ძალასთან დაკავშირებული წესის მოქმედება. როცა, მხარის მტკიცებით, შეუსრულებლობა ისეთი გარემოებებითაა გამოწვეული, რომლებიც სცილდება მისი კონტროლის ფარგლებს. მხარე ვერ გაითვალისწინებდა დაბრკოლებას ხელშეკრულების დადების დროს და ვერც თავიდან აიცილებდა ან აღკვეთდა მას ან მის შედეგებს (7.1.7 მუხლი).¹¹³

ევროპული სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპებში (მ.8:108) დაუძლეველი ძალა მოხსენიებულია როგორც პატივსადები დამაბრკოლებელი გარემოებები და უნიდროას სახელშეკრულებო პრინციპების მსგავსად, ისეთი კონტროლს მიღმა არსებულ პატივსადებ გარემოებებადაა მითითებული, რომელთა ხელშეკრულების დადებისას გათვალისწინება ან მისი შედეგების თავიდან არიდება შეუძლებელი იყო.

ფრანგული სასამართლოები პასუხისმგებლობისგან გამათავისუფლებლად აღიარებენ მხოლოდ გაუთვალისწინებელ და მოვალესთან დაუკავშირებელ წინააღმდეგობებს, რომლებიც ხანგრძლივი დროით შეუძლებელს ხდის ხელშეკრულების შესრულებას, განსაკუთრებით, თუ არ შეიძლება მათი თავიდან აცილება. სატრანსპორტო სიძნელებები, ექსპორტ-იმპორტის აკრძალვა, გაფიცვები და სხვა მსგავსი მოვლენები ათავისუფლებენ მოვალეს ხელშეკრულების შესრულებისაგან მხოლოდ იმ

113

შემთხვევაში თუ მოცემულ კონკრეტულ გარემოებებში ადგილი ჰქონდა „დაუძლეველ ძალას“ („force majeure“).¹¹⁴

ზუსტ დეფინიციას ფორსმაჟორის არსის განსაზღვრისათვის, ქართული სამოქალაქო კოდექსი არ გვთავაზობს, თუმცა ფორსმაჟორი შესაძლოა მოიაზრებოდეს, როგორც კრებსითი ცნება იურიდიული ფაქტების ერთობლიობა დაბრკოლებებისა თუ ობიექტურად ან სუბიექტურად აუცდენელი შემთხვევებისა, რაც განაპირობებს ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობას, შესრულების გართულებას (მათ შორის უკიდურეს გართულებას), ხელშეკრულების პოზიტიურ დარღვევას... და ეს ყოველივე, როგორც მოვალის არაბრალეული ქმედება, ქმნის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძველს. თავად ფორსმაჟორის, როგორც იურიდიული ფაქტის განსაზღვრისათვის, უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება სწორად განიმარტოს, თუ რა მოვლენა უნდა

მ

ო

პ

ი

ჩ

ც

ო

ლ

თ

დ

ა

უ

ძ

წ

ქ

ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., 2001, შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2, 2001, გვ. 216.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 06 ივლისის N ას-7-6/2010 გადაწყვეტილება.

ლ

ძ

ა

მოწყობილობების ან სხვა ნებისმიერი დანადგარის მწყობრიდან გამოსვლა; ბოიკოტი, გაფიცვა, ფაბრიკებისა და სათავსოების ოკუპირება და სამუშაოს შეჩერება იმ მხარის საწარმოში, რომელსაც აქვს პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების პრეტენზია; ხელისუფლების კანონიერი თუ უკანონო

მ

ქ ამ საკმაოდ მოცულობით ჩამონათვალს, თანამედროვე მდგომარეობიდან გამომდინარე, ალბათ, აუცილებლად უნდა დაემატოს მსოფლიო პანდემიის შემთხვევაც. გარდა ზემოთჩამოთვლილი მოვლენებისა, ფორსმაჟორი რომ პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების ჭაფუძვლად მივიჩნიოთ, უნდა გამოიყოს მისი რამდენიმე, არსებითი გლასიკური ნიშანი. კერძოდ, ვენის კონვენციის 79-ე მუხლის თანახმად, მხარეს არ დაეკისრება პასუხისმგებლობა, თუ ის დაამტკიცებს, რომ წალდებულების შეუსრულებლობა გამოიწვია (ა)მისი კონტროლს სფეროს მიღმა არსებულმა მოვლენებმა, (ბ) თუ მხარეს არ ჰქონდა ხელშეკრულების დადების ეტაპზე ამ მოვლენის წარმოშობის გონივრულად გათვალისწინების დაძლევის შესაძლებლობა. ამასთან, დაბრკოლება უნდა იყოს

შ

ჰ

უ

ჟ

ღ

ყ

ფ

ჟ

ბ

ღ

¹¹⁶ Комаров А.С., Ответственность в коммерческом обороте, М., 1999, ст. 73-75.

ნ

ჭიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და

ჩ⁸

ქართულოს უზენაესი სასამართლოს 2018 წლის 24 იანვრის №ს-931-871-2017 გადაწყვეტილება.

ც

ძ

წ

საქმის ფაქტობრივი გარემოებების თანახმად, კრედიტორსა და მოვალეს შორის გაფორმდა ხელშეკრულება მექანიკური მორწყვის სისტემის რეაბილიტაციის თაობაზე. მოვალემ ხელშეკრულება არაჯეროვნად შეასრულა. კერძოდ, გადააცილა შესრულების დროს. მისი განმარტებით, ეს უნდა შეფასებულიყო ფორსმაჟორად, ვინაიდან შესასრულებელი სამუშაოს მასალის – მილების ტრანსპორტირება ხორციელდებოდა რთულ

მ
ე
ტ
ე
ო
რ
ო
ლ
ო
ბ
ი
უ
რ
კ
ი
რ
ო
ბ
ე
ბ
შ
ი
დ

¹⁹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 24/01/2018 წლის №ს-931-871-2017 გადაწყვეტილება.
ს

ტ
ი

ამიტომ, მოცემულ შემთხვევაში, მხარე ვალდებული იყო გაეთვალისწინებინა ძლიერი ქარის ამოვარდნის ალბათობა. ამასთან, პალატამ ყურადღება გაამახვილა შპს „გ-ის“ დასკვნაზე, რომლის თანახმად კედელი ჩამოინგრა არა იმის გამო, რომ ქარი იყო დამანგრეველი, არამედ

ი

მ

ი

ტ

ო საერთაშორისო კომერციულ ბრუნვაში ფართოდ გამოიყენება ფორსმაჟორული დათქმები, რაც გულისხმობს იმას, რომ ხელშეკრულების წონაწილეები თვით ხელშეკრულებაში უთითებენ იმ გარემოებათა შესახებ, რომლებიც იწვევს მათი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლებას. ქართულ მალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობებშიც სახელშეკრულებო შუთანხმებებს ფორსმაჟორის შესახებ, პრაქტიკული მნიშვნელობა ენიჭება. თითქმის ყველა ხელშეკრულებაში, რომელიც თანამედროვე ეტაპზე იდება, მხარეები ცდილობენ გაითვალისწინონ „ფორსმაჟორის ზოგადი სახელშეკრულებო ნორმა. მაგრამ, ერთია, თუ რამდენად პრაქტიკულია ესე დეტალურად ჩამონათვალი, რადგან ის, რაც დღეს ასეთ გარემოებად შთოვლება, შეიძლება ხვალ არ იყოს ასეთი ან კიდევ, შეიძლება, რომ ბრუნვის მონაწილეები აღმოჩნდნენ სრულიად ახალი გარემოებების წინაშე (ამის

ნ

თ

ბ

მ

ლ

მ

120

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 05/07/2010 წლის Nას-418-319-2010 გადაწყვეტილება. ჩიტაშვილი ნ., ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის გზსაზღვრისას, „სამართლის ჟურნალი“ N1, 2009, გვ. 184.

კანტურია ლ., ზოიძე ბ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2001, გვ. 374.

გამოყენებულია—ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, 2015, გვ. 34.

ლ

ი

თ

ნათქვამი, მაშინ მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული მსოფლიო საგარეო-
ეკონომიკური ურთიერთობის პრაქტიკიდან გამომდინარე პირობები.¹²⁴

**ფორსმაჟორი პრეიუდიციული ფაქტი, რომელიც არ საჭიროებს მტკიცებას,
თუ მოვალის მტკიცების ტვირთი**

ფორსმაჟორულ გარემოებებს სამოქალაქო საპროცესო სამართალი
განიხილავს, როგორც უდავო ფაქტებად, ანუ ფაქტებად, რომლებიც არ
საჭიროებენ მტკიცებას. განმარტებითი იურიდიული ლექსიკონი
პრეიუდიციას შემდეგნაირად განმარტავს – „პრეიუდიცია არის ფაქტობრივი
ან სამართლებრივი გარემოება, რომელიც მტკიცებულებად მიიღება
გამოკვლევის გარეშე. პრეიუდიციული მნიშვნელობა ენიჭება საყოველთაოდ
ცნობილ ფაქტებს, სასამართლოს განაჩენებს ნასამართლობაზე,
სასამართლოს კანონიერ ძალაში შესული განაჩენით (გადაწყვეტილებით)

დ

ა

დ

ბ

ე

ნ

ი

ლ ინგლისის მტკიცებულებით სამართალში, გარდა საყოველთაოდ
ცნობილი ფაქტებისა, ასეთ ფაქტებად მიჩნეულია „სასამართლოსათვის
პერსონალურად ცნობილი ფაქტები“. დებულება, რომლის თანახმად,
ტყუარა არ ექვემდებარება ფაქტები, რომლებიც ცნობილია მხოლოდ
სასამართლოსთვის, შეესაბამება ინგლისის სამართალწარმოებაში მტკიცების
ორს. ამ დებულების ამოსავალი წერტილი არის ის, რომ თუკი

ბ

რ

საბუღალტრო სააპელაციო სასამართლო 30/11/ 2015 წლის N28/7137-14 გადაწყვეტილება.

მოთლაძე ლ., გაბრიჩიძე გ., თუმანიშვილი გ., ტურავა პ., ჩაჩანიძე ე., განმარტებითი
იურიდიული ლექსიკონი, GIZ, IRZ 2012, გვ. 358.

მ

გილუაშვილი თ., სამოქალაქო პროცესუალური სამართალი, მე-2 გამოცემა, 2005, გვ.158.

გ

ქ

ხ

რ

წ

სასამართლოსათვის ესა თუ ის სადავო ფაქტი უკვე ცნობილია, მაშინ მისი არსებობის ან არარსებობის მტკიცება მოკლებულია ყოველგვარ დასაბუთებას.¹²⁸

გერმანულ სამოქალაქო პროცესში განსაკუთრებული ყურადღება ენიჭება საყოველთაოდ ცნობილი ფაქტების პრინციპს, რომელსაც აგრეთვე „პირველადი ვარაუდის მტკიცებულებად“ მოიხსენიებენ. პირველადი ვარაუდის მტკიცებულება აკონკრეტებს საყოველთაოდ აღიარებულ ფაქტებს. მისი გამოყენება ხდება იმ შემთხვევაში, როდესაც საყოველთაოდ აღიარებული ფაქტის მიხედვით შეიძლება ვივარაუდოთ განსაზღვრული

ა თუმცა მხოლოდ საყოველთაოდ აღიარებული ფაქტის უდავოობა ზერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ ის შესაძლოა გახდეს კონკრეტულ საქმეზე მოვალის არაბრალეულობისა და, შესაბამისად, პასუხისმგებლობის გამომრიცხავი გარემოების განმსაზღვრელი თუ ფორსმაჟორს, როგორც უდავო მტკიცებულებასა და შესრულების შეუძლებლობას შორის არ იქნება ციზეზ-შედგომბრივი ბმა.

ბ მოცემულ საკითხთან მიმართებაში საინტერესოა საქართველოს ჟუენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება, სადაც განმარტებულია, მართალია, საქმის ფაქტობრივი გარემოებებით დგინდება, რომ ხელშეკრულებაში განისაზღვრა ფორსმაჟორი: სტიქიური მოვლენები, ჭაფიცვები, საბოტაჟი ან სხვა საწარმოო არეულობა, სამოქალაქო მღელვარება, ფმი, ბლოკადა, აჯანყება და სხვა მსგავსი მოვლენები, რომელიც არ უქვემდებარება მხარეთა კონტროლს და რომელთა თავიდან არიდებაც მათ მიერ შეუძლებელია, მაგრამ, სასამართლოს დასაბუთებით, „ფორსმაჟორად ჭრ ითვლება მიმწოდებლის ქონებრივი მდგომარეობის გაუარესება, თუ ეს ქამოთვლილ მოვლენებთან არ იქნება დაკავშირებული. ამ დროს მხარეებს

¹²⁸

გაგუა ი., მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, თსუ, სადისერტაციო წმრომი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, 2012, გვ. 44.
ჭაგენლოხი უ., მტკიცების ტვირთი გერმანულ სამოქალაქო საპროცესო სამართალში. GIZ,

შორის ხელშეკრულების შესაბამისად გადახდილ თანხაზე ფორსმაჟორის
შ

ე ამდენად, მხოლოდ ფორსმაჟორის, როგორც პრეიუდიციული
ფაქტის არსებობა, არ ათავისუფლებს მხარეს მტკიცების ტვირთისგან.
ამასთან, საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 105 „ა“ მუხლის
შესაბამისად, არავითარ მტკიცებულებას არ აქვს წინასწარ დადგენილი ძალა
და ფაქტები, რომლებიც არ საჭიროებენ მტკიცებას არიან ფაქტები,

მ

რ

თ

შ

ლ

მ

ბ

ხ

ვ

ტ

ლ

თ

ს

წ

მ ამასთან, საინტერესოა ისიც, რომ გერმანულ საპროცესო სამართალში

ნ

რ

შ

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 21 აპრილის Nას-251-239-2017
დაწვეტილება.

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის „ა“ ქვეპუნქტი,

დ

ჰაგენლოხი უ., მტკიცების ტვირთი გერმანულ სამოქალაქო საპროცესო სამართალში. GIZ,
133

შმაკიძე გ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ჭანტურია ლ., (რედ.),
134

მესხიშვილი ქ., კერძო სამართლის აქტუალური საკითხები- თეორია და სასამართლო
პრაქტიკა“, ტომი 1, 2020, გვ.183.

ლ

ვ

პ

ტვირთის შეფასება ხდება კრედიტორსა და მოვალეს შორის მატერიალური სამართლიდან გამომდინარე და არა მოსარჩელე-მოპასუხის პროცესუალური კონსტელაციის შესაბამისად. ამიტომაც, ნეგატიური აღიარებითი სარჩელისას, მხარეთა „გადანაცვლებული“ როლები არაფერს ცვლის მატერიალური მტკიცების ტვირთთან დაკავშირებით. ეს მჭიდრო კავშირი მატერიალურ სამართალთან არის აგრეთვე იმის მიზეზი, რის გამოც გერმანიაში მტკიცების ტვირთის სამართალი ესმით, როგორც

ა

შესრულების შეუძლებლობა

ე შესრულების შეუძლებლობის დოქტრინა რომის სამართლიდან რღებს სათავეს. ჯერ კიდევ ძველი რომის ვალდებულებითი სამართალი განიხილავს ისეთ ცნებებს, როგორიცაა „შესრულების შეუძლებლობის დადგომა“, „დაუძლეველი ძალის, ნების გარეშე, ობიექტური ფაქტორებით მოქმედება“, „შესრულების შეცვლის შესაძლებლობა“, „ალტერნატიული

უ

წ

ლ

ტ

ე

მ

უ უნიდროას სახელშეკრულებო პრინციპების 7.1.1 მუხლის მიხედვით შესრულებლობა განიმარტება, როგორც „მარცხი მხარის მიერ შეუძლებლობით ნაკისრი ვალდებულების შესრულებისას. მოიცავს დოქტრინულ შესრულებას და გვიან შესრულებას.“ შესრულებლობა, იქნება ეს სახელშეკრულებო ვალდებულების თუ ნორმატიული, იქნება ეს საპატიო

ბ

ფ

135

პ ჰაგენლოხი უ., მტკიცების ტვირთი გერმანულ სამოქალაქო საპროცესო სამართალში. GIZ, 136 გარიშვლილი მ., ხოფერია მ., რომის სამართალი, 2013, გვ. 358-359.

წ

ხ

ბ

ხ

შეუსრულებლობის დეფინიციას: „შეუსრულებლად მიიჩნევა ვალდებულების შესრულების ნებისმიერი მარცხი, იქნება ამის გასამართლებლად საპატიო თუ არასაპატიო მიზეზი. ის მოიცავს ასევე დაგვიანებულ შესრულებას, ხარვეზიან, დეფექტურ შესრულებას და უშედეგო მცდელობასაც თანამშრომლისა, რათა მიეღწია ხელშეკრულების მთლიანი შედეგისათვის. შეუსრულებლობას ზოგადად წარმოადგენს, ვალდებულების შესრულების ნებისმიერი მარცხი ან სახელშეკრულებო ვალდებულებების ნებისმიერი დაუდასტურებელი შესრულება,

მ
ი შეუძლებლობის დოქტრინა უმთავრესად გერმანიის სამოქალაქო ჭმართლის მეცნიერებამ განავითარა. ამიტომაც ეთმობა მას ჭანსაკუთრებული ყურადღება გერმანიის პოზიტიურ კანონმდებლობასა და

ო

ფ

რ

ფ

დ

დ

ჟ შესრულების შეუძლებლობას გსკ-ის 275-ე პარაგრაფი ეთმობა, სადაც დათვალისწინებულია ვალდებულების შესრულების გართულების იშვიათი შემთხვევა—ძირითადი ვალდებულებისგან განთავისუფლება ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობის შემთხვევებში“. ხოლო ჭავად „ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა მიკუთვნებულია ვალდებულების შესრულების გართულების ტიპურ ფორმასთან, ანუ ისეთ დაბრკოლებასთან, „რომელიც ვალდებულებითი ურთიერთობის

მ

ნ

137
138

ჩიტაშვილი ნ., „შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მზარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, 2015, გვ.104.

ფაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2; 2001, გვ.178.

ფ⁸

ხაკმაოდ დეტალურადაა შემუშავებული შესრულების შეუძლებლობის

მ

უშლის. ისინი შესაძლოა, დაკავშირებულნი იყვნენ ძირითად ან დამატებით ვალდებულებებთან, წარმოიშვან ვალდებულებითი ურთიერთობის დ

ა გერმანული კანონმდებლობის მსგავსად, სამოქალაქო კოდექსის

წ

ფ

რ

გ

ფ

ტ

დ

დ მართალია, სსკ-ის 401-ე მუხლის სათაური „ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა“, მაგრამ მისი შინაარსი ლიტერატურაში ამ

ხ

ნ

ხ

მ

ტ

წ

ხ

ტ

რ

ტ

ბ

¹⁴⁰კროპკოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას უნივერსიტეტი, ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, რედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 149.

ტ

ზოიძე ბ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2001, გვ. 376.

რუსიაშვილი გ., დარჯანია თ., მაისურაძე დ., ზოგადი ვალდებულებითი სამართალი

ტ

გაშაქიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), 401, ველი 2.

ბგაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2, 2001, გვ.182.

დ

ხ

ნ

კეთილსინდისიერად დათქმულ დროსა და ადგილას.“ ამ სამართლებრივი ნორმით გათვალისწინებული ყველა ჩამოთვლილი შემთხვევიდან გადახვევა ვალდებულების შესრულებლობას იწვევს და თუ ის მოვალის არაბრალეულ ქმედებას უკავშირდება, სახეზეა შესრულების შეუძლებლობის შემთხვევები და ამ შემთხვევებს სჭირდება გამართული საკანონმდებლო რეგულირება, რასაც, როგორც აღინიშნა, მოკლებულია დღევანდელი ქართული სამოქალაქო მატერიალური სამართალი. „თუმცა, ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ შესრულების შეუძლებლობის ინსტიტუტი იკითხება სამოქალაქო კოდექსში გაბნეული ცალკეული ნორმები და (სსკ-ს 91, 115, 398,

145

ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა ორი სახის სამართლებრივ შედეგს წარმოშობს: 1. შესრულების შეუძლებლობა წყვეტს მხარეთა შორის არსებულ ვალდებულებით ურთიერთობებს და 2. მოვალეს ათავისუფლებს ან უმსუბუქებს პასუხისმგებლობას. ამრიგად, ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა მოვალის პასუხისმგებლობაზე ორგვარ ზემოქმედებას იწვევს: ერთ შემთხვევაში მოვალე შეიძლება სრულად გათავისუფლდეს პასუხისმგებლობისაგან, ხოლო მეორე

შ

ე

მ

თ

ხ

ვ

ე

ვ

ა

¹⁴⁵ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, 2010, გვ. 94.

¹⁴⁶

სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ.146.

ტუსიაშვილი გ., დარჯანია თ., მაისურაძე დ., ზოგადი ვალდებულებითი სამართალი, კაზუსების კრებული 2020, გვ. 60.

ო

ვ

ა

შესრულების შეუძლებლობის სახეები

საწყისი და შემდგომი შეუძლებლობა

შესრულების შეუძლებლობის კონცეფცია საკმაოდ დეტალურადაა შემუშავებული მე-19 საუკუნის გერმანელი მეცნიერების მოზმენისა და

3

ო

ნ

შ

ა

ო

დ

ო

ს

მ

ო

ე

რ

148

კერძოდ, აღნიშნული კონცეფცია ეფუძნება ფრიდრიხ მოზმენის დოქტრინას, რომელიც განასხვავებდა საწყისი და შემდგომი, აბსოლუტური და ფარდობითი, ობიექტური და სუბიექტური, ბუნებრივი და სამართლებრივი, მუდმივი და ცვლადი, მისადაგებების და არადაგებების, ადრეულ და გვიანდელ შინაშენელობა აქვს, რომ ხელშეკრულების სპეციფიკიდან გამომდინარე, მხარეებს შესაძლებლობა ეძლევათ მიუთითონ მხოლოდ ისეთ გარემოებაზე,

რ

148

ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2, 2001, გვ.178.

ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, თბილისი, 2015, გვ.107.

შეკვე, გვ.72.

ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2, 2001, გვ. 209.

დ

თ

ბ

ამასთან, შეუძლებლობის სახეებად დაყოფას საბოლოოდ მივყავართ შედეგამდე, რომელიც პასუხისმგებლობის სწორად განსაზღვრას გულისხმობს ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაზე. ანუ იმის განსაზღვრას, თუ რა მოცულობით უნდა მოხდეს მოვალის პასუხისმგებლობის შემსუბუქება, ან უნდა მოხდეს თუ არა მისგან სრულად გათავისუფლება, ან იძლევა თუ არა შესრულების შეუძლებლობის კონკრეტული სახე პასუხისმგებლობის შემსუბუქების ან გამორიცხვის შესაძლებლობას, რადგან ყველაფერი

დ

ა

მ

ო

კ

ი

დ

ე

ბ რომის სამართალი არ ითვალისწინებდა ვალდებულების შემდგომი შეუძლებლობის ინსტიტუტს და განსაზღვრავდა მხოლოდ საწყის შემთხვევებს, როდესაც ვალდებულება ხელშეკრულების დადებისთანავე ფარგავდა აზრს.¹⁵⁶

ა ტრადიციული დოქტრინის მიხედვით, ვალდებული მხარე თავისუფლდება მისი სახელშეკრულებო ვალდებულებისაგან, რომელიც წარმოიშობა ხელშეკრულების გაფორმების შემდგომ და შეუძლებელია მიეკუთვნოს ვალდებული პირის ბრალეულობას. დოქტრინა მამართლებრივ სისტემებს, რომელიც საზრდოობს რომაული სამართლის რეგულირებით “impossibium nulla obligation” განასხვავებს შემდგომ და

თ

ფ

ს⁴

ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და წარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, 2015, გვ. 61.

შქვე.

ჩეგიაშვილი ნ., ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა, შედარებით-სამართლებრივი თალიზი, სამართლის ჟურნალი „სარჩევი“ N1, 2011, გვ.10.

ფ

კ

ლ

პ

მანამდე არსებულ შეუძლებლობას, დამოკიდებულს ხდის რა შეუძლებლობის მანამდე ან ხელშეკრულების გაფორმების შემდეგ წარმოშობის საკითხზე. მათი შეხედულების მიხედვით, წინამორბედი შეუსრულებლობა განიხილება ხელშეკრულების ბათილობისკენ მიმავალ

ბ
ზ ქართული სამართლებრივი დოქტრინა საწყის და შემდგომ შეუძლებლობას შემდეგნაირად განიხილავს: „ასეთი დაყოფა არსებითად დროის ფაქტორზეა დამოკიდებული. თუკი ვალდებულების შესრულება შეუძლებელი იყო მისი დადების მომენტიდანვე, ასეთი შესრულება საწყისი შეუძლებლობა იქნება. ხოლო თუკი შემდგომში გახდება შესრულება ასეთი, მაშინ შემდგომი შეუძლებლობა გვექნება სახეზე. როგორც ერთი, ისე მეორე, შეიძლება არსებობდეს როგორც სუბიექტური, ისე ობიექტური

შ

რ

უ

მ

ლ

რ

ც

ჭ

ყ

შ

ხ

წ

ჟ

ღ

ბ

ბ¹⁵⁷

¹⁵⁸

¹⁵⁹ ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2, 2001, გვ.180.

ბ

ს⁵⁸

დითაქმის იგივე აზრს ავითარებს გერმანული დოქტრინაც:

ხელშეკრულების შემდგომ შეუძლებლობად შეიძლება მივიჩნიოთ
ნებისმიერი შემთხვევა, დაუძლეველი გარემოება, რომელიც შესრულებას
შეუძლებელს ხდის და არა დამამძიმებელს. ეს ის მოვლენებია, რომლის

წ

ო

ნ

ა

ს

წ

ა

რ

ბ

ა

თ

ვ

ა

ლ

ო

ს

წ

ო

ნ

ე

ბ

ა

ც

შ

160

ჭანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო
კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი

161

162

ს

ლ

მ

ნ

ბ

რეგულირების სფეროდან გამოირიცხება. ამდენად, 79-ე მუხლი არ მოიცავს

ე იურიდიულ დოქტრინაში აღიარებულ ამ შეხედულებას საწყისი შეუძლებლობის შესახებ, რომელიც პირდაპირ უქმნის საფრთხეს ხელშეკრულების ნამდვილობას, ერთგვარად უპირისპირდება ის ზედკანონმდებლო გამონაკლისი, რომელსაც სამოქალაქო სამართალი უშვებს ფრმო ავტონომიის პრინციპის ფარგლებში, როცა გარიგების დადების მსურველ მხარეებს ანიჭებს შესაძლებლობას ხელშეკრულების დადების ბროს, წინასწარ დათქვან პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და ფამომრიცხავი გარემოებების ამოქმედების შესაძლებლობა ვალდებულების შესაძლო შეუსრულებლობის შემთხვევებში. უფრო ზუსტად, სამოქალაქო კოდექსის 410- მუხლის ახალი რედაქციით, „ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე წინასწარ უარის თქმა წაიშვება თუ ეს გათვალისწინებულია კანონით ან მხარეთა შეთანხმებით“.

ყ საინტერესო და ყურადსაღებია ის გარემოება, რომ, ერთი მხრივ, ცივილისტურ დოქტრინაში პასუხისმგებლობისგან გამათავისუფლებლად ხლიარებენ მხოლოდ წინასწარ გაუთვალისწინებელ და მოვალესთან დაუკავშირებელ წინააღმდეგობებს, რომლის წინასწარ გათვალისწინება შეუძლებელი უნდა იყოს არა მხოლოდ საზოგადოდ ჩვეულებრივი ფდამიანისთვის, არამედ მოვალისთვის, რომელიც ითხოვს ჭსუხისმგებლობისგან გათავისუფლებას მოცემული საფუძვლით. რადგან, ბუკი მოვალემ ხელშეკრულების დადებისას იცოდა, რომ დადგებოდა ფრემოებანი, რომლებიც ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობას

მ

ბ

ტ

ლ

ბ ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, 2015, გვ. 59.

კანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი

მ

ფ

წ

შემთხვევაში (შესრულების შემდგომი შეუძლებლობა) „წინასწარ გაუთვალისწინებლობა“ (imprevision).¹⁶⁵ „განჭკრეტადი ზიანის“ ანაზღაურებისაგან გათავისუფლების საფუძველი, მეორე შემთხვევაში სწორედ „წინასწარი შეუძლებლობა“, „წინასწარი გათვალისწინება“, სახელშეკრულებო დათქმა ათავისუფლებს მოვალეს პასუხისმგებლობისაგან.

ზემოხსენებული არგუმენტების გათვალისწინებით, შესაძლოა ასეთი კითხვა დაისვას: ხომ არ ქმნის საკანონმდებლო უხერხულობას ეს ორი, სამართლებრივი თვალსაზრისით, აბსოლუტურად წინააღმდეგობრივი შემთხვევა? მით უმეტეს, რომ ქართული ცივილისტური დოქტრინა საკმაოდ უარყოფითად აფასებს ასეთ შესაძლო სახელშეკრულებო დათქმებს. პროფესორი ბესარიონ ზოიძე აღნიშნავს: საერთაშორისო კომერციულ პრაქტიკაში ამ საკითხს საგანგებო ყურადღება აქვს დათმობილი. მხარეს ნებისმიერ დროს შეუძლია უარი თქვას მოთხოვნაზე ეს მისი იმანენტური უფლებაა, მაგრამ ამის პირობად დათქმა შეთანხმების სახით დაუშვებელია. ასეთი შეთანხმება ძირს უთხრის ვალდებულების ორგანულ ერთიანობას.

ვალდებულება, რომლის სუბსტანციაც პასუხისმგებლობასთან ერთად ცნობიერდება, აღნიშნული შეთანხმებით მის გარეშე რჩება. მსგავსი დათქმები ცივილისტური კატეგორიების დამახინჯებას იწვევს. არავინ არ უკრძალავს კრედიტორს უარი თქვას უფლებაზე, მაგრამ დაუშვებელია ეს შეთანხმება ვალდებულებად იქცეს... ასეთმა შეთანხმებამ შესაძლოა გამოიწვიოს აშკარა დისბალანსი მხარეთა მიერ ნაკისრ ვალდებულებათა შ

ო

რ

ო

¹⁶⁵ ს. ცვაიგერტი კ., კოტცი კ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2, 2001, გვ. 216.

ქანტურია ლ., ზოიძე ბ., ნინიძე თ., შენგელია რ., ხეცურიანი ჯ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2001, გვ.

ა

რ

ა

სრულიად უსამართლოდ, დიდ პრივილეგიებს უწესებს, ხოლო მეორე მხარეს, ფაქტობრივად, დამატებით ვალდებულებას აკისრებს. მაშინ, როცა სამოქალაქო კოდექსის პირდაპირი დანიშნულებაა ხელი შეუწყოს სამოქალაქო ბრუნვის ნორმალურ განვითარებას და დაიცვას ხელშეკრულების მხარეები წინასწარი უსამართლო შეთანხმებებისაგან.¹⁶⁷

თუმცა კ. ცვაიგერტისა და ჰ. კოტცის მიერ წარმოდგენილი ორტმანის „ფსიქოლოგიური თეორიის“ თანახმად, მთავარია მხარეთა აზროვნების შინაარსი ხელშეკრულების გაფორმების მომენტში. უფრო ზუსტად, იგი ითხოვდა მოვლენათა სამომავლო განვითარების შესახებ წარმოდგენები მხარეს, არამედ გაზიარებული იყოს ორივე მხარის მიერ. სწორედ ეს, ორივე მხარის მიერ გაზიარებული წარმოდგენები, ან მეორე მხარის მიერ გაცნობილი წარმოდგენები, რომლებიც მის წინააღმდეგობას არ იწვევს,

ო

რ

ტ

მ

ა

ნ

ო

ს

ა

ზ

რ

ო

თ

ა

რ

167

სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 298-299.

ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2, 2001, გვ. 213.

ა

რ

ო

ხელშეკრულებას თითქოს განუხორციელებლობის, შეუსრულებლობის, ამაოების დამდას ადებს. მაგრამ მოცემული მუხლი არ უნდა იყოს გაგებული როგორც ანარქიული დებულება, რომელიც მხარეებს განუზომელ უფლებამოსილებას სთავაზობს საკანონმდებლო ჩარჩოს მიღმა დატოვებით, როგორც ნაკისრი ვალდებულების შეუსრულებლობის და პასუხისმგებლობისგან თავის დაღწევის, ასევე ხელშემკვრელი მხარის არათანაბარ პირობებში ჩაყენების საშუალება. ეს ნორმა არ მოიცავს

პ

ა

ს

უ

ხ

ო

ს

მ

ბ

ე

ბ

ლ

ო

ბ

ო

ს

ბ

ა

ნ

ბ

¹⁶⁹ტაბატაძე თ., სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის შეზღუდვა ტურიზმის ხელშეკრულებაში, ჟურ. „აკადემიური მაცნე“ N4, 2015, გვ. 5.

¹⁷⁰

ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2, 2001, გვ. 213.

პ

ო

ს

დარღვევას აფუძნებს. მხარეთა მიერ განსაზღვრული ან კანონით დადგენილი არსებითი პირობის დაცვა ხელშეკრულების მონაწილეთა

ბ

ი

რ

ო

თ

ა

დ

ი

დროებითი და საბოლოო შეუძლებლობა

ა დროებითმა შეუძლებლობამ შესაძლოა სულაც არ შეუქმნას ხელშეკრულებას საფრთხე და, რიგ შემთხვევებში, არც ნეგატიური გავლენა ფიქონიოს მასზე. რადგან, მიუხედავად დროებითი შეუძლებლობისა,

ვ

ბ

ჟ

ლ

ე

ბ

ჟ

ლ

ქ¹

ზმასთან, ასეთი დათქმები ეხება მხოლოდ განსაკუთრებულ გარემოებებს,

იძლევა მხარეთა შორის რისკის სწორად გადანაწილების შესაძლებლობას,

ბილარეთა, იწვევს მხარეთა შორის დიდი ხანს და არაფართო პირობებში შრომის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი 2004-2009, გვ. 292.

მათი წყენებას, არამედ აძლევს ხელშეკრულებას მხარეებს იმ ფორმისა და სახისა, რომელიც უფრო კონკრეტულად, დეტალურად, ხელშეკრულების ტიპის

წინააღმდეგობა, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის

წინააღმდეგობა, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის

წინააღმდეგობა-მოვალეობანი.

წინააღმდეგობა, სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, თბ., 2010, 96.

ფ

ი

წ

ა

დამოკიდებულია იმაზე, თუ რა არის კონკრეტული ხელშეკრულების არსებითი პირობა.

ინგლისელი იურისტები „ხელშეკრულების არსებითი დებულების“ („essential term of contract“) აღსანიშნავად იყენებენ ტერმინ „condition“-ს, რომლის შეუსრულებლობა ერთ-ერთ მხარეს უფლებას აძლევს უარი თქვას საკუთარი ვალდებულების შესრულებაზე, აგრეთვე და მოითხოვოს ზიანის ანაზღაურება ხელშეკრულების შეუსრულებლობის გამო. ხოლო საერთო სამართალი „პირობებად“ („conditions“) აღიარებს ხელშეკრულების მხოლოდ იმ დებულებებს („terms of contract“), რომლებიც სასიცოცხლოდ

ნ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 327-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, „არსებითად ჩაითვლება ხელშეკრულების ის პირობები, რომელზედაც ერთ-ერთი მხარის მოთხოვნით მიღწეულ უნდა იქნეს შეთანხმება.“ კანონი არ განსაზღვრავს არსებითი პირობების ჩამონათვალს. ჩვეულებრივ, არსებითად მოიაზრება პირობები, რომლებიც გამოხატავენ შესაბამისი ხელშეკრულების ბუნებას. ტრადიციულად, როგორც დოქტრინის, ისე პრაქტიკის მიერ ჩამოყალიბდა საკითხთა წრე, რომელზეც მხარეთა შეთანხმება აუცილებლადაა მიჩნეული, –საგანი, ფასი და

ბ

ფ

წ

შ

ფ

მ

რ

ს

ცვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცოდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მე-2, 2001, გვ.196.

გაღიშვილი ე., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის შოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), 327, ველი 9.

ამასთან, გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ქართული სამოქალაქო კოდექსი შესრულების დროს დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს, კერძოდ, სსკ-ის 361-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად „ვალდებულება უნდა შესრულდეს ჯეროვნად, კეთილსინდისიერად, დათქმულ დროსა და ადგილას.“

ნ

შ

ო

ვალდებულების შემთხვევაში, ხელშეკრულებით გათვალისწინებული სამუშაოს დროულად შეუსრულებლობა, როგორც წესი, შესრულების შეუძლებლობას იწვევს (მაგალითად, საქორწილო კაბის შეკერვა ქორწილის შემდეგ; საკონდიტრო ნაწარმის დამზადება დაბადების დღის შემდეგ და ა.შ.).¹⁷⁹ ასეთ სახელშეკრულებო ურთიერთობებში, რომელშიც ვალდებულების დროული შესრულება გადამწყვეტია, დ

რ მუდმივი (განგრძობადი) შეუძლებლობის წინაპირობა მოცემულია მაშინ (რომელთანაც შემდგომ დროებითი შეუძლებლობის გათანაბრება ხდება, ანუ დროებითი შეუძლებლობა მუდმივში გადადის), როდესაც იგი გარიგების მიზნის მიღწევას კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს და მეორე მხარეს არ შეიძლება მოეთხოვოს ხელშეკრულების ბოჭვაში დარჩენა ვ

ა

ლ

დ

სუბიექტური და ობიექტური შეუძლებლობა

ბ შესრულების სუბიექტური და ობიექტური შეუძლებლობა შეუძლებლობა სახეზეა მაშინ, როცა შესრულება აბსოლუტურად შეუძლებელია ყველასთვის (ობიექტური შეუძლებლობა) ან, სულ მცირე, მ

ბ

ც

ხ

შ

წ

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 6 აპრილის Nას-1166-2-19 გადაწყვეტილება.

¹⁸⁰ ჭაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, 2010, გვ. 96.

¹⁸¹ კროპკოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას ევრიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, რედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 510.

¹⁸² მოთხოვნილია რუსიშვილი გ., დარჯანია თ., მაისურაძე დ., ზოგადი ვალდებულებითი სამართალი (კაზუსების კრებული) 2020, გვ. 60.

ხ

ბ

თ

განუხორციელებელია არა მხოლოდ ხელშეკრულების კონკრეტული მხარისათვის, არამედ ნებისმიერი პირისათვის.¹⁸³

გსკ-ით სუბიექტური შეუძლებლობის (უუნარობის) წინაპირობაა ის, რომ მოვალეს არ შეუძლია ვალდებულების შესრულება და ამას ვერც ნივთის შოვნით, სხვაგან ყიდვით ან აღდგენით შეძლებს (შდრ. BGH NJW, 1988, 699, ეკისრება დაღუპული ნივთის მსგავსი გვაროვნული ნივთის შეძენის ვალდებულება (შდრ. § 243, ველი 2). პირის ფინანსური გადახდისუუნარობა, ზოგადი შეხედულების თანახმად, არ იწვევს ვალდებულებისგან განთავისუფლებას (ეს აზრს დაუკარგავდა გაკოტრების სამართალს). გერმანულ სამართალში დამკვიდრებული პრინციპი – „პირს ფული უნდა ჰქონდეს“ – მაშასადამე, § 275-ით ვერავინ განთავისუფლდება ფულის

ა

რ

ქ

ო

ნ

ი

ს

ბ

ა

მ

ო

ფ

უ

ლ

ა

დ

მითითებულია, ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, თბილისი, 2015, გვ. 73.

გროპპოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას იურიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, წყედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 510.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 13 მარტის N ას-504 201 გადაწყვეტილება.

დ

ქ

დაბრუნების ობიექტური შეუძლებლობა იკვეთება, ქონებრივი წონასწორობის აღდგენის მიზნით ხელშეწყობს (მოპასუხეს) ეკისრება, რომ მის მიერ დაზოგილი სიკეთე - მოცემულ შემთხვევაში დაზოგილი ქირა (რომელსაც იგი გადაიხდიდა, თუკი მესაკუთრესთან, ან სხვასთან, სამართალურთიერთობაში იქნებოდა) აუნაზღაუროს მესაკუთრეს, რომელმაც ვერ მიიღო შესაბამისი სარგებელი და განიცადა ქ

ო შესრულების ეკონომიკური შეუძლებლობა

ე იურიდიული მეცნიერება ეკონომიკურ შეუძლებლობას განიხილავს ზედრო როგორც შესრულების გართულებას, ვიდრე შესრულების შეუძლებლობას. გერმანული დოქტრინით „ეკონომიური მიუღწევლობა“ განხილულ უნდა იქნას ხელშეკრულების გარემოებათა ცვლილების ქვეშ და ჭრა შეუძლებლობის მიხედვით. იგი არ მოიაზრება შესრულების მბსოლუტური შეუძლებლობის ფარგლებში და ფარდობით ხასიათს ღტარებს.

ა გერმანიაში “reichsgericht” (ეკონომიკური შეუძლებლობა) წამოიყენება განსაკუთრებით ხანგრძლივი ხელშეკრულების შემთხვევაში. ეს ტერმინი გერმანული სასამართლოების მიერ 1923 წლის შემდეგ შეიქმნა და შემდეგ რეგულარულად გამოიყენებოდა. შეუძლებლობის საქმის ღდაწყვეტისას “lapse of the contract basis” ამ დოქტრინის მიხედვით ხასამართლოს შეეძლო შეეწყვიტა ან ადაპტაცია მოეხდინა არსებული ხ

ე ზემოთ უკვე აღინიშნა, რომ თანამედროვე გერმანულ ჭონმდებლობაში დამკვიდრებულია პრინციპი „პირს ფული უნდა შეიონდეს“. შესაბამისად, გერმანული სამოქალაქო კოდექსის 275-ე

ქ

186
ქვე.

188
რო კროპპოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას ფურიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, რედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 510.

ღ

რ

ბ

ამიტომაც შესრულების ეკონომიკურ შეუძლებლობას გსკ-ის 313-ე პარაგრაფი აწესრიგებს, რომელიც შეცვლილ გარემოებებთან დაკავშირებულ საკითხებს შეეხება და განსხვავებულ სამართლებრივ შედეგს განაპირობებს. ანუ, თუკი ზოგადად შესრულების შეუძლებლობა, როგორც ფაქტობრივად განუხორციელებელი მოვლენა ათავისუფლებს მოვალეს პასუხისმგებლობისაგან, რადგან ის არაგონივრულად დიდ დანახარჯებს უკავშირდება, ხოლო შესრულებისათვის აუცილებელი ძალისხმევა ვალდებულების არსისა და კეთილსინდისიერების პრინციპის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვნად შეუსაბამოა კრედიტორის სახელშეკრულებო ინტერესისა, ეკონომიკური შეუსრულებლობის არსებობისას კრედიტორის შესრულების ინტერესსა და მოვალისათვის შესრულების სირთულეს შორის შეუსაბამობა არ არსებობს. რამდენადაც რთულია ვალდებულების შესრულება მოვალისათვის, იმდენად მნიშვნელოვანია ამგვარი შესრულების მიღება უფლებამოსილი პირისათვის. კრედიტორის შესრულების ინტერესი შეესაბამება ნივთის საბაზრო ფასს და

რ

ანალოგიურად, ქართული კანონმდებლობაც შესრულების ეკონომიკური შეუძლებლობის მოწესრიგებას შეცვლილ გარემოებებთან ხელშეკრულების პირობების მისადაგებას უკავშირებს და არ განიხილავს როგორც მოვალის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების საფუძველს.

შ ს

ფ

ფ

ნ

ტ

დ

მ

ციტაშვილი ნ. შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, თბილისი, 2015, გვ. 77.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 31 ოქტომბრის Nას-1153-1173 გადაწყვეტილება.

ხ

ხ

ჟ

გაუგზავნა წერილი 2010 წლის პირველი ივლისიდან ხელშეკრულების მოშლის (შეწყვეტის) შესახებ მოლაპარაკების დაწყების თაობაზე.

საქმის ფაქტობრივი გარემოებებით ასევე დგინდება, რომ მოვალე მხარე 16 თვის განმავლობაში არ ასრულებდა ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებას, ანუ არ იხდიდა საიჯარო ქირას. მოვალის მიერ ხელშეკრულების შეუსრულებლობის უშუალო მიზეზად სასამართლოსადმი მითითებულ იქნა მძიმე ფინანსური პრობლემები, რაც, როგორც აღინიშნა, გამოწვეული იყო მსოფლიო კრიზისისა და რუსეთ-საქართველოს ომის შედეგად, რამაც განაპირობეს მოვალის მიერ იმპორტირებულ საქონელზე მოთხოვნის შემცირება და გრძელვადიანი საიჯარო ვალდებულების ეკონომიკური შეუძლებლობა.

სასამართლოს შეფასებით, „მოპასუხის მიერ ხელშეკრულების მოშლის საფუძველად მითითებული ფაქტი არ წარმოადგენდა ისეთ გარემოებას, რაც შესაძლოა გამხდარიყო მხარის სახელშეკრულებო ვალდებულებისაგან გათავისუფლების საფუძველი. შპს „კ. მ. თბილისმა“ ვერ დაასაბუთა ის გარემოება, რომ მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისი და რუსეთ-საქართველოს ომი იყო მის მიერ კონტრაჰენტთან დათქმული პირობებით ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობის უშუალო მიზეზი.“ ამასთან, სასამართლომ ყურადღება მიაქცია იმ გარემოებაზე, რომ

ს

ს

კ

ო

ს

ე

მ

უ

ხ

ლ

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2011 წლის 31 ოქტომბრის (საქმე N ას-1153-1173) გადაწყვეტილება.

ს

მ

ი

მხარეებს აძლევს შესაძლებლობას, შესრულების უკიდურესი გართულების შემთხვევაშიც კი, შეძლონ ხელშეკრულების მიზნის განხორციელება.

ხელშეკრულების ამაოების დოქტრინა და მისი მიმართება სსკ-ის 410-ე მუხლთან

შესრულების შეუძლებლობასთან და მის თანმდევ სამართლებრივ შედეგებთან კონტინენტური ევროპის ქვეყნებს ერთგვაროვანი სამართლებრივი მიდგომა აქვთ. მაგრამ ანგლოამერიკული სამართალი უფრო ფართოდ განიხილავს მსგავს შემთხვევებს და მას ხელშეკრულების მიზნის ამაოების (Frustration of Purpose) და კომერციული განუხორციელებლობის (Commercial Impracticability) დოქტრინებს უკავშირებს.

ინგლისელი მეცნიერები სამონდი და ვილიამსი ასე განმარტავენ

ა

მ

ა

ო

ფ

უ

ჭ

ხ

ქ

ლ

შ

წ

კ

რ

უ

192

დუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, „შერიდიანი“, გვ.158.

მითითებულია, ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, 2015, გვ. 84.

ა

ს

შესაძლებელია, მაგრამ ხელშეკრულების მიზანი მიუღწეველი და განუხორციელებელი რჩება.

ადრეულ ეტაპზე, ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში, საერთო სამართალი უფრო მკაცრი იყო და ამაო ხელშეკრულებებთან მიმართებაში აბსოლუტური პასუხისმგებლობის პრინციპით ხელმძღვანელობდა, რომლის საფუძველზეც ყველა სახელშეკრულებო პირობას გარანტიის ძალას ანიჭებდა, რაც გულისხმობდა ვალდებულების შესრულებას ნებისმიერი გარემოების წარმოშობისას, რადგან ითვლებოდა, რომ თუკი მხარეები დადებდნენ ხელშეკრულებას, ისინი ვალდებული იყვნენ ყველა პირობებში შესრულებინათ იგი და არ შეეძლოთ პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება მოეთხოვათ მარტოდენ იმ ფაქტის გამო, რომ ვალდებულების შესრულება იყო შეუძლებელი. ერთ-ერთ გახმაურებულ საქმეზე (პარადინი დჟეინის წინააღმდეგ, 1647 წელი, ინგლისი) სასამართლო ამაო ხელშეკრულებას აბსოლუტური პასუხისმგებლობით უპირისპირდება და თავის გადაწყვეტილებას ასე ხსნის: „რაკი მხარეებმა იკისრეს ვალდებულებ, ის უნდა შესრულდეს შესრულების შეუძლებლობა რა გარდაუვალი შემთხვევითობითაც არ უნდა იყოს გამოწვეული, რადგან მხარეებს შეეძლოთ ეს გაეთვალისწინებინათ ხელშეკრულებით“.¹⁹⁴

დოქტრინა და სასამართლო პრაქტიკა ერთ ადგილას არ გაჩერებულა და საკმაოდ დაიხვეწა მიდგომები ამაო ხელშეკრულების სამართლებრივი მოწესრიგების თვალსაზრისით. ალბათ, არ შეიძლება არ აღინიშნოს დოქტრინაში კარგად ცნობილი საქმე ტეილორი ქელდველის წინააღმდეგ, ე.წ. სამეფო სასამართლო სკამი), სადაც მოვალის ბრალის გარეშე დაიწვა საკონცერტო დარბაზი, რომელიც მის ჩასატარებლად იყო ორგანიზებული. სასამართლომ არ გაითვალისწინა კრედიტორის მოთხოვნა ზიანის ანაზღაურების თაობაზე, მიიჩნია რა, „რომ ხელშეკრულება არ უნდა განიმარტოს როგორც უპირობო, არამედ ის მიჩნეულ უნდა იყოს ხელშეკრულებად, რომლის მოქმედება შეზღუდულია ისეთი ნაგულისხმევი

¹⁹⁴ Ансон В., Договорное право, М., 1984, ст. 307.

პირობით, რომლის მიხედვით მხარეთა ბრალის გარეშე ნივთის დაღუპვა გამოიწვევს შესრულების შეუძლებლობას და მხარეები გათავისუფლდებიან

3

ა

ლ

დ

ე რაც შეეხება ამაო ხელშეკრულების ნამდვილობის საკითხს, უნდა

ბ

ფ

ლ

ნ

ბ

შ

ნ

შ

ხ

ნ

რ

ტ

ლ

მ

ბ

ო

ხ ამასთან, ხელშეკრულებაში მითითებული არა ყოველგვარი პირობა ექვემდებარება შესრულებას და არა ყოველგვარი პირობა ქმნის ამაო ხელშეკრულებას. შეთანხმება, რასაც თან არ ახლავს ნამდვილი განზრახვა; ერთ-ერთი მხარის დაპირების შესრულება შეუძლებელია; დაპირება არ

¹⁹⁵ Самонд и Вильямс, Основы договорного права, М., 1955, ст. 588-589.

¹⁹⁶

ჭანტურია ლ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 1, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), 2017, 91, ველი 3.

ფი საქმემ გარდამტეხი როლი ითამაშა ამაო ხელშეკრულების

ტ

ბ

წარმოადგენს შემხვედრ დაკმაყოფილებას იმისათვის, რომ რომ მეორე მხარის

დ

ა

პ

ო

რ

ე

ბ

ი

ს

ს

ა

ფ

უ

ძ

ვ

ე

ლ

ო

ო

ყ უნდა განვიხილოთ თუ არა სსკ-ის 410-ე მუხლის შემთხვევა ამაო ხელშეკრულების კრილში შეფასების საკითხია (თითოეულ კონკრეტულ საქმეზე), თუმცა, სამართლებრივი შედეგების თვალსაზრისით, ამას გადამწყვეტი მნიშვნელობა არ ენიჭება.

რ ინგლისური სამართალი ამაო ხელშეკრულებიდან წარმოშობილ ხაკითებს 1943 წლის „ამაო ხელშეკრულების შესახებ“ კანონით აწესრიგებს.

ს

¹⁹⁷Самонд и Вильямс, Основы договорного права, М., 1955, ст. 580-581 ციტირებულია, სუბიტაშვილი დ., სუბიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, თბილისი 2016, გვ.161.

¹⁹⁸

რუსთაშვილი გ.,/ბათლიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჟანტურია ლ., (რედ.), 410, ველი 10.

ო

ლ

ო

ნორმატიული აქტით პრობლემის მოგვარების ძირითადი არსი იმაში მდგომარეობს, რომ კანონის მიღებამდე ხელშეკრულების ამაოება იწვევდა მხარეთა შეთანხმების ძალადაკარგულად გამოცხადებას შეცვლილი გარემოების წარმოშობის და არა ვალდებულების წარმოშობის მომენტიდან, რაც შეიცავდა მეორე მხარის უსაფუძვლო გამდიდრების ნიშნებს. ინგლისური სამართალი საკითხის რეგულირებას მიღებული აქტით შეეცადა, რომლის 1(2) მუხლის თანახმად, თუ შეცვლილი გარემოების წარმოშობამდე მხარეთა შორის არსებობდა ფულადი თანხის გადახდის ვალდებულება, მაშინ ხელშეკრულების ამაოების დაფუძნების მომენტიდან მხარე თავისუფლდება აღნიშნული ვალდებულებისგან, ხოლო უკვე განხორციელებული შესრულების შემთხვევაში მას ენიჭება გადახდილი თანხის უკან დაბრუნების მოთხოვნის უფლება.¹⁹⁹

ამერიკული სამართალი უფრო კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინის მიმდევარია. ამ შეხედულებით ვალდებულების შესრულებისაგან გათავისუფლების საფუძველია არამხოლოდ შესრულების ობიექტური, ფიზიკური შეუძლებლობის, არამედ შესრულების უკიდურესად გართულების შემთხვევაშიც. ამ თვალსაზრისით, კომერციული განუხორციელებლობის დოქტრინის სფერო გაცილებით

3

რ მაგრამ არა ყველა შემთხვევაში უნდა განიხილებოდეს ამაო ხელშეკრულება ხელშეკრულების მოშლისა და პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების უპირობო საფუძველად. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ღომიერი ცვლილება შესრულების სირთულის ხარისხსა და შესრულების ხარჯებში სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელი ჩვეული რისკი და თანამდევნი მოვლენაა, რომელიც არ ქმნის განუხორციელებლობის დოქტრინის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძველად

მ

დ

²⁰⁰ ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და

შ

ბ

მ

რ

ბ

ნ

და დამოუკიდებელია იმ სიძნელეებისგან, რომლებიც შეიძლება წარმოეშვას შემსრულებელ მხარეს. მხარე მოგების ნაცვლად კიდევ რომ აგებდეს

3

ა

ლ

დ

ე

ბ

უ

ლ

ე

ბ

ი

ს

შ

ე

ს

რ

უ

შეცვლილი გარემოებებისადმი ხელშეკრულების მისადაგება შესრულების გართულების, და არა შესრულების შეუძლებლობის, სამართლებრივ შედეგად განიხილება. გერმანული სამოქალაქო კოდექსის კომენტარში განმარტებულია, რომ ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობისაგან შესრულების გართულების გამიჯვნა მნიშვნელოვანია, ვინაიდან ხელშეკრულების მისადაგების საკითხი მხოლოდ მაშინ შეიძლება იყოს

ი

ს⁴

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის წიგნადი ნაწილი, გამომც. „სამართალი“ 2001, გვ. 399.

ჭაჭავაძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, 2010, გვ.212.

ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, თბილისი, 2015, გვ. 221.

იქვე.

რ

ო

ბ

განხილული, როდესაც მოვალე ვალდებულების შესრულებისაგან ჯერ

პ

ი

დ

ე

ვ

ა

რ

ბ

ა

თ

ა

ვ

ი

ს

უ

ფ

ლ

ე პანდემია ყველა სფეროს შეეხო და გადააწყო ფორსმაჟორულ
წელსებზე. მუშაობა შეწყვიტეს საწარმოებმა, სავაჭრო და სხვა
დაწესებულებებმა. მსოფლიოს ყველა ქვეყანა ცდილობდა თავი დაეხსნა
ღრული გაჩერებისაგან“. ამიტომ რიგი სისტემები განაგრძობდნენ
საქმიანობას შეცვლილი გარემოებებიდან გამომდინარე ხელშეკრულების
შესადაგების პირობებში. შეცვლილ გარემოებებთან ვალდებულების
შესრულებების დროებისა და საფასურის განსაზღვრის საკითხი
განხილულია მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის მიერ გამოქვეყნებულ
განხილვებში და მისი სისტემის პრინციპული პანდემიის პრინციპების

პ

208

პროპოზიციური ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას
ცენტრიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი,
რედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 217.

დამაკიბე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის
ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 398, ველი 9.

ე

ბ

უ

ვინაიდან საგანგებო მდგომარეობის და კარანტინის პირობებში შეუძლებელი იყო სწავლების ჩვეული ფორმატით გაგრძელება, ვალდებულების შესრულების უზრუნველსაყოფად, შეცვლილ გარემოებებთან მისადაგების მიზნით, კანონმდებლობაში შეტანილი ცვლილებების შესაბამისად, განათლების როგორც საჯარო, ისე კერძო დაწესებულებები ადაპტირდა დისტანციურ სწავლებაზე. მაგალითად, „უმაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონი, მასში განხორციელებული ცვლილების შესაბამისად განმარტავს დისტანციური სწავლების არსს—„დისტანციური სწავლება არის საქართველოს უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაში უმაღლესი განათლების მისაღებად ორგანიზებული დისტანციური/ელექტრონული ფორმით ან კომუნიკაციის სხვა საშუალებით წარმართული, საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული სასწავლო პროცესი ან მისი ნაწილი, რომელიც არ ითვალისწინებს განსაზღვრულ ადგილას სტუდენტისა და

უ
მ
ა
ლ
ლ
ე
ს

ი ასეთივე ცვლილებები იქნა შეტანილი განათლების სისტემის სხვა საფეხურების შესაბამის კანონმდებლობაში, რაც, თავის მხრივ, გახდა ზაფუძველი საგანმანათლებლო დაწესებულებასა და მოსწავლეს ან სტუდენტს შორის არსებულ ხელშეკრულებებში შესულიყო ცვლილებები შეცვლილ გარემოებებთან სახელშეკრულებო პირობების მისადაგების ნაობაზე. ყოველივე ზემოთქმულმა კი, განაპირობა განათლების სისტემას

მ

210
ა
უ
მ²
მქვე, 47⁷ მუხლის მე-6 პუნქტი.
დ
ლ
ფ
ს

თავი დაეხსნა“ არსებულ ფორსმაჟორულ გარემოებებში ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობისაგან და შეცვლილი პირობებით სწავლის გაგრძელებით სახელმწიფომ შეძლო ვალდებულების თითქმის ჯეროვანი შესრულება. შეცვლილ გარემოებებთან ხელშეკრულების მისადაგების

ს

ა

წ

ო

ნ

დ

ა

რ

ო

ა

ა

ბ

რ

ე

თ

ვ

ე

მ

ო

ს

ო

213

ხ

ქ

ც

ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 398, ველი 14.

ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 398, ველი 14.

მესხიშვილი ქ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3., ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 389, ველი 23.

ლვე.

ფ

ბ

გ

ს

ო

პრინციპი“, რომლის შესაბამისად, მოვალე ვალდებულია ვალი დააბრუნოს ფულადი ნიშნების იმავე რაოდენობით (ნომინალით), რომელიც ვალდებულების წარმოშობის დროს შეესაბამებოდა. კანონმდებლობაში ასახული ეს პრინციპი, ვალის გადახდისას ყურადღებას უთმობს არა გადასახდელი ნომინალის მსყიდველობაუნარიანობას, არამედ თავად ნომინალს და ფულადი ნიშნების რაოდენობას. ნომინალიზმის პრინციპის შესაბამისად, ვალდებულების საგანი ფულადი ერთეულების რაოდენობაა

დ

ა

ა

რ

ა

ფ

უ

ლ

ი

ს

მ

ს

ყ

ი

დ

პ

ე

ლ

ო

ბ

შ⁸

შდრ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 24 მარტის №ას-130-122-2017 გადაწყვეტილება.

შ⁹ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, 2010, გვ. 96.

ა

ჭ

ა

ფ

ო

მიმართებით, ძირითადად უნდა ჩაითვალოს საგამონაკლისო ნორმად, ვინაიდან იგი აწესრიგებს უშუალოდ ფულის ერთეულის (კურსის) შეცვლის შემთხვევაში განსხვავებულ სამართლებრივ შედეგებს.

სსკ-ის 398-ე მუხლის გამოყენების უმნიშვნელოვანესი წინაპირობა კი ხელშეკრულების დადების შემდეგ გარემოებათა ისეთი აშკარა ცვლილებაა, რომელთა გათვალისწინების შემთხვევაში შეუძლებელია სავარაუდო იყოს ხელშეკრულების დადებისადმი მხარეების (ან ერთ-ერთი მათგანის) დაინტერესება. გარემოების ცვლილება იმდენად უნდა ამძიმებდეს ერთ-ერთი მხარის მდგომარეობას, რომ მისგან ხელშეკრულების უპირობო შესრულების მოთხოვნა არათანაზომიერად უნდა ხელყოფდეს მის ინტერესებს. შესაბამისად, თუ განხილული წინაპირობები სახეზეა ფულის ერთეულის, მისი კურსისა თუ ვალუტის ცვლილების სახით, ასეთ შემთხვევაში, სსკ-ის 398-ე მუხლის დანაწესს შესაბამისი სამართლებრივი შედეგებით, უპირატესობა უნდა მიენიჭოს ნომინალიზმის პრინციპთან

ო

მ თავი IV პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის
ა მიმართება სახელშეკრულებო ზიანთან და სამართლის სხვა
რ დარგებთან და ინსტიტუტებთან

თ კეთილსინდისიერების პრინციპის მიმართება პასუხისმგებლობის
შეზღუდვასთან

ბ

კეთილსინდისიერების პრინციპი სამოქალაქო სამართლის

ი

ს

თ

ა

რ

ყ

ა

რ

თ

ბ

ა

ჟ

ღ

წ

ჭ

ც

ძ

წ

ლ

კერძოსამართლებრივ ურთიერთობათა კეთილსინდისიერად წარმართვის
ვალდებულებას სამოქალაქო კოდექსის არაერთი ნორმა ზოგჯერ პირდაპირ
ადგენს, ხოლო ნორმათა უმრავლესობა, მართალია, პირდაპირ არ უთითებს

მ

ა

ს

ზ

ე

მ

ა

ბ

რ

ა

მ

ა სიტყვა „კეთილსინდისიერებას“ შინაარსობრივად უფრო
მორალური დატვირთვა აქვს, ვიდრე სამართლებრივი და, სწორედ ეს
„მორალურობა“ განაპირობებს სამართლის ნორმის საყრდენს, რომ
სამართლისა და მორალის კუმულაციურ ერთობას უფრო მაღალი
ფორმების შედეგამდე მივყავართ. არის შემთხვევები, როცა
ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობაში (ისევე როგორც
მთლიანად სამოქალაქოსამართლებლივ ურთიერთობაში) პირთა ქმედება
სამართლებრივი ნორმის მოთხოვნებს სრულიად აკმაყოფილებს, მაგრამ
მორალური და ზნეობრივი ნორმების მოთხოვნების მიღმა რჩება. სწორედ ამ
ბიზანსის ამოცნებას ემსახურება კეთილსინდისიერების პრინციპი, რომ

223

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 5 ივლისის N ას - 726-2019
პადაწყვეტილება.

225

226

სუნაშვილი ნ., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში, 2016, გვ.

რ

ფ

ფ

ფ

ფ

მხარეთა ქმედება აკმაყოფილებდეს როგორც სამართლებრივ, ასევე ზნეობრივ მოთხოვნებს, რადგან მხოლოდ ასე მიიღწევა სრულყოფილი სამართლებრივი წესრიგი.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, კეთილსინდისიერების პრინციპის გამოყენება აქტუალური ხდება მაშინ, როცა პირის მოთხოვნა ან ქმედება ფორმალურად შეესაბამება მოქმედ მატერიალურ კანონმდებლობას, მაგრამ მისი განხორციელება კონკრეტულ შემთხვევაში უსამართლოა. შესაბამისად, მისი ფუნქცია აშკარა უსამართლო შედეგების თავიდან აცილებაა, რაც პირდაპირ უკავშირდება სამოქალაქო ურთიერთობათა სტაბილურობასა და სიმყარეს.²²⁷

მორალი სამართლის ეფექტურობას განაპირობებს, კეთილსინდისიერებას კი მორალთან ბევრი საერთო აქვს. როგორც ზემოთ აღინიშნა, კეთილსინდისიერი ქცევა არაა სამართლებრივი ქცევის ტოლფასი. ყოველგვარი არამართლზომიერი მოქმედება არაა, იმავდროულად, არაკეთილსინდისიერი მოქმედება და, პირიქით, არაკეთილსინდისიერი

ქ

ც

ე

ვ

ა

ყ

ო

პ

ჟ

ღ

ჩ

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 24 თებერვლის №ას- 862-828-2016

მ

ზოიძე ბ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის
წიგნადი ნაწილი, 2001, გვ. 270.

ც

მესხიშვილი ქ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის
წიგნადი ნაწილი (ჰანტურია ლ.), მუხლი 361, ველი 19.

ფოთლაძე ლ., გაბრიჩიძე გ., თუმანიშვილი გ., ტურავა პ., ჩაჩანიძე ე., განმარტებითი

ფ

წ

ტ

ბ

ჯ

კეთილსინდისიერების პრინციპი, მისგან გამომდინარე კონკრეტული წესებით, ერთ-ერთი კრიტერიუმია ისეთ სამ კრიტერიუმთან ერთად, როგორიც არის ზნეობა, იმპერატიული ნორმა და საჯარო წესრიგი, რომელიც ზღუდავს კერძო ავტონომიას. ამასთან, თუ ზნეობის, იმპერატიული ნორმის და საჯარო წესრიგის დარღვევა ხელშეკრულების ბათილობას განაპირობებს, კეთილსინდისიერების პრინციპი ემსახურება არა მხოლოდ ხელშეკრულების ნამდვილობის განსაზღვრას, არამედ მხარეთა სახელშეკრულებო უფლება-მოვალეობების განსაზღვრას და მათ

ს

ა

მ

ა

რ

თ

ლ კეთილსინდისიერების პრინციპი სათავეს იღებს რომის ხმართლიდან. პრინციპი “bona fides”, რომელიც კეთილსინდისიერებას ნიშნავს, მნიშვნელოვან ადგილს იკავებდა, “ius civile”-სა და რომაულ

ნ

ა

მ

ბ გერმანულ დოქტრინის გამორჩეული წარმომადგენლები კ. ტრაიგერტი და ჰ. კოტცი „კეთილსინდისიერებას“ მოიხსენიებენ, როგორც კონტრაქტის ქცევას, რომელიც შეფასებული უნდა იქნეს „კეთილ ზნედ“. კეთილსინდისიერების ცნების მრავალმნიშვნელობის გამო, მას სხვადასხვა ნიშნავს სხვადასხვა სახელით მოიხსენიებს. ზოგი ავტორი მას „ნორმას“

ბ

წ

ხუნაშვილი ნ., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში, გამომ. თბილისი, ბონა კაუზა, 2016, გვ. 334.

გვ. 333.

გ. ქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 8 მაისი N ას- 1351-2019 გადაწყვეტილება. ხუნაშვილი ნ. კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში, 2016, გვ.

ზ

რ

ხ

უწოდებს, ზოგი – „სამართლებრივ პრინციპს“; „სტანდარტული ქცევის წესს“, „დაუწერელი სამართლის წყაროს“, „უმაღლეს ნორმას“, „სამეფო

ნ

ო

რ

ა ძველი ბერძენი ექიმის ჰიპოკრატეს ფიცშიც კი, რომელიც ძვ.წ. 400 წლით თარიღდება და ოცდახუთ საუკუნეს ითვლის, ექიმის პროფესიული ზოგადეობის კეთილსინდისიერად და ერთგულად შესრულებაზეა საუბარი. ფიცის ბოლო აბზაცში ვკითხულობთ: „თუ ამ ფიცს კეთილსინდისიერად და ერთგულად დავიცავ, მომეცეს განვითარება და წარმატება ჩემს პროფესიასა

დ

ა

ბ

გ

დ

ე

თ

შ

²³⁵ იოსელიანი ა., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახლშეკრულებო სამართალში მედარებითსამართლებრივი გამოკვლევა, ჟურ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2007, გვ. 32.

ფ

გენერალური კლაუზულა აღნიშნავს სამართლის ნორმას, რომლის ფაქტობრივი შემადგენლობა ფართოდ არის ჩამოყალიბებული და მოითხოვს დაკონკრეტებას სამართლო პრაქტიკაში. კანონმდებლის მიერ მისი გამოყენება ხშირად ხდება იმისათვის, რომ სამართლის ნორმის ზოგადმა ფორმულირებამ რაც შეიძლება მეტი კანონმდებლო შემადგენლობა მოიცვას. ამის შედეგად, შესაძლებელია კანონი გათავისუფლდეს დეტალური ნიშნების ჩამონათვალისაგან და ამავე დროს კანონის გამოყენების სფერო არ იქნას შეზღუდული. გარდა ამისა, კანონმდებლობაში ხშირად გვხვდება შეფასებითი კატეგორიები, რომელთა შინაარსი დროში ცვალებადია. მაგ., ზნეობრივი ნორმები, კეთილსინდისიერება და სხვ. თოთლაძე ლ., გაბრიჩიძე გ., ტუმანიშვილი გ., ტურავა პ., ჩაჩანიძე ე., განმარტებითი იურიდიული ლექსიკონი, GIZ, IRZ, ²³⁷

იოსელიანი ა., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახლშეკრულებო სამართალში, მედარებითსამართლებრივი გამოკვლევა, ჟურ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2007, გვ. 34.

რ

შ

თ

კეთილსინდისიერი ქცევის საფუძველზე და, ამავდროულად, შეუსრულებლობისას პასუხისმგებლობის ზომებზეცაა მითითება.

დოქტრინაში გამოთქმული მოსაზრებების თანახმად, კეთილსინდისიერების ზოგადი და ფართო მნიშვნელობიდან გამომდინარე, იგი ცდება კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის მოწესრიგების ფარგლებს და, როგორც ადამიანის უფლებების დაცვის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი გამოვლინება, უნდა განიმარტოს ძირითად უფლებათა სულისკვეთებითაც. მიუხედავად იმისა, რომ, საყოველთაოდ გაბატონებული შეხედულებით, ძირითადი უფლებები უშუალოდ მოქმედებს მხოლოდ სახელმწიფოსა და მოქალაქეს და არა მოქალაქეთა (ან მოქალაქეთა და კერძო სამართლის იურიდიულ პირთა) შორის ურთიერთობებში, ამავე გაბატონებული შეხედულების მიხედვით, ძირითადი უფლებები ავითარებს

ე

წ

შ

უ

ა

ლ

ო

ბ

ი

თ

ი

ა

რ

ჰ

²³⁹ იოსელიანი ა., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახლშეკრულებო სამართალში შედარებითსამართლებრივი გამოკვლევა, ჟურ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა 2007, გვ. 46).

²⁴⁰

გუბაჩიძე ი., საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე, საქართველოს მოქალაქეობა, ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, კონსტიტუციონალიზმის კვლევისა და ხელშეწყობის ცენტრი, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება(GIZ) 2013, მუხლი 20 (1), გვ. 184.

ა

პ

ო

კეთილსინდისიერების პრინციპი, კონსტიტუციურ ღირებულებებს მოიცავს და განამტკიცებს, რითაც კონსტიტუციის იმპერატივის რეალიზებას ახდენს ცალკეულ კანონებში. ამგვარად, კონსტიტუცია გაშუალებული ფორმით მესამე პირთა მიმართაც მოქმედებს და კერძოსამართლებრივ უ

რ საინტერესოა როგორ უნდა განისაზღვროს კეთილსინდისიერი ქცევის სტანდარტი, როცა ხელშეკრულების ერთ-ერთ კონტრაპენტ მხარეს სახელმწიფო წარმოადგენს, რადგან სახელმწიფო, როგორც მორალური და ჰუმანობრივი წესრიგის მდგენელი, შესრულების უფრო მაღალ სტანდარტს უნდა ქმნიდეს, ხელშეკრულებით დათქმული პირობების შესრულების მაგალითად უნდა გვევლინებოდეს. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებაში განმარტებულია: „ყველა იმ ჰუმანობრივთაგან, რომელშიც სახელმწიფო მონაწილეობს, ნდობისა და კეთილსინდისიერების ხარისხი განსაკუთრებულად მაღალია. ამ შემთხვევაში, არ უნდა შეიქმნას პრობლემა კეთილსინდისიერების პრინციპის ფართოდ განმარტებასა და გამოყენებაში. გამოსავალი სტრუქტურული დისბალანსის აღდგენაში უნდა ვეძებოთ, უპირატესობა კეთილსინდისიერების ქცევის სტანდარტს, მორალს, ნდობას უნდა მიენიჭოს. ეს სწორედ ის პრიორიტეტებია, რომლებსაც განსაზღვრავს თავად მოვალეობა – დავიცვათ კერძო ავტონომიის ფარგლებში დადებული გარიგებები. კერძო ავტონომიის ფარგლებში დადებული გარიგებების არსებობის პირობებში დაცული უნდა იქნეს ხელშეკრულების მონაწილე „სუსტი მხარის“ ინტერესი თავად გარიგების მიმართ და სოციალური თანასწორობის აღდგენისაკენ სწრაფვისას მ

რ

ფ

241

ვამაკიძე გ., კეთილსინდისიერება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის მიხედვით, სტრატეგია თუ მოქმედი სამართალი, ჟურ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, 2007, N10, გვ. 40.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 30 სექტემბრის N ას -1027- 2019 გადაწყვეტილება, 21-ე ველი.

ბ

ი

ხ

კონტრაჰენტი ძლიერი მხარის, სახელმწიფოს ქმედებების მიმართ კანონიერი

ნ

დ

ო

ბ

ო

ს

პ

რ

ო

ნ

ც

ო

პ

ო

მ

ო

ქ

მ

ე

დ

ე

ბ

ს

243

~~იმის მიუხედავად, რომ~~ სახელშეკრულებო სამართალი კონტრაჰენტთა

243

თანაბრობის საწყისებს ამკვიდრებს, სახელმწიფოს რეგორც იერარქიული

საქართველოს კონსტიტუტს, კეთილსინდისიერი ქმედების მეტი

გადაწყვეტილება 202-ე ველი. ვაშაკიძე გ., კეთილსინდისიერება საქართველოს საბოქალაქო კოდექსის მიხედვით,

ბსტრაქტო იუ მოქმედო სამართალი ჟურ, ქართული სამართლის მიმოხილვა, 2007, 10

გვ.18.

შესწავრაქმეტილბუნებას მართალია, ვეთილსინდისიერებას ბუნებას

გადაწყვეტილება. უფლებებისა დაკანონიერი ინტერესების გატარებაზეა

ორიენტირებული, მაგრამ მისი ძალზედ ზოგადი ბუნება, რიგ შემთხვევებში,

პრეცედენტული სასამართლო გადაწყვეტილებების აუცილებლობას

ჰიპოთეტური ნების გამორკვევისას ხელშეკრულების დანარჩენი შინაარსისა და ხელშეკრულების დადების მომენტში არსებული სხვა გარემოებების პარალელურად, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს მხარეთა ფაქტობრივ ნებას, რამდენადაც შესაძლებელია მისი დადგენა...“.²⁴⁶

კეთილსინდისიერების პრინციპი შესაძლებელია გაიმიჯნოს სუბიექტურ და ობიექტურ კეთილსინდისიერების პრინციპებად. სუბიექტური კეთილსინდისიერების პრინციპი, ჩვეულებრივ, განიმარტება, როგორც სულიერი განწყობა, რომელიც არანაირ ობიექტურ ფაქტს ან მოვლენას არ ეყრდნობა. აღნიშნული განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სანივთო სამართალში. ობიექტური კეთილსინდისიერების

ობიექტური კეთილსინდისიერების პრინციპის გამოსახატავად ჭერმანია იყენებს ტერმინს Treu und Glauben, რაც ნიშნავს ერთგულებასა და ჭდობას. “Treu“ ნიშნავს ერთგულებას, ლოიალურობას, უტყუარობას, ჭაიმედობას (სანდობას), ხოლო “Glaube“, ნიშნავს ნდობის ანუ მტკიცე ფრმენის, გულდაჯერებულობის ქონას. Treu und Glauben გულისხმობს ტატიოსანი, ერთგული და კარგად მოფიქრებული (აწონილ-დაწონილი) ქცევის სტანდარტს, მეორე მხარის ინტერესების დაცვას. გულისხმობს და

ჩ

ფ

ც

უ გსკ-ის თანამედროვე რედაქციის §242-ე ვალდებულების კეთილსინდისიერად შესრულებას შეეხება. ხსენებული მუხლის ზიტყვასიტყვითი ჟღერადობიდან გამომდინარეობს, რომ

ბ

246

ზაქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 30 სექტემბრის №ას-1027-2019 ჯდაწყვეტილება.

იოსელიანი ა., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში შედარებითსამართლებრივი გამოკვლევა, ჟურ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, მშეციალური გამოცემა, 2007, გვ. 20.

ჟ

უ

ფ

ა

ჟ

პ

კეთილსინდისიერების პრინციპის მიხედვით მოქმედება ეკისრება როგორც მოვალეს, ისე კრედიტორს. მისი შემადგენლობა შემდეგნაირია: სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილე მხარეებმა, ვალდებულების შესრულების განმავლობაში და მის შემდგომ უნდა დაიცვან ნდობის პრინციპი, გულისხმიერად მოეკიდონ ერთმანეთის უფლებებს, ქონებრივ

ო

პ

ე

თ

ე

ს

ა

დ

ა

ო

ნ კეთილსინდისიერების პრინციპი აღიარებულია აგრეთვე კერძო სამართლის უნიფიცირების საერთაშორისო ინსტიტუტის (*International Institute for the Unification of Private Law – UNIDROIT*) მიერ შემუშავებულ საერთაშორისო სავაჭრო ხელშეკრულებების პრინციპების (*Principles of International Commercial Contracts*) 1.7 მუხლშიც, კერძოდ, „თითოეული მხარე ვალდებულია იმოქმედოს საერთაშორისო-სავაჭრო პრაქტიკაში მიღებული კეთილსინდისიერებითა და პატიოსანი საქმოსნური პრაქტიკით. მხარეებს არა აქვთ უფლება, გამორიცხონ ან შეზღუდონ აღნიშნული ვალდებულება.“²⁵² „კეთილსინდისიერების“, როგორც ტერმინის ლეგალურ განმარტებას, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არ იძლევა.

მ

250

ოპროპოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას ეურიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, რედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 113.

მ²

დ

ო

სახელშეკრულებო ურთიერთობებში კეთილსინდისიერების პრინციპიდან გამომდინარეობენ ქცევის იმპერატიული წესები, რომლებიც დაცული უნდა იქნენ უპირობოდ. ამდენად, არსებობენ კეთილსინდისიერების პრინციპის

ე ლიტერატურაში განმარტებულია საკუთრივ სახელშეკრულებო სამართლებრივი კეთილსინდისიერების მნიშვნელობა: „სახელშეკრულებო სამართლებრივი კეთილსინდისიერება არის არა მარტო ხელშეკრულების განმარტებისა და შევსების საშუალება, რომელიც შეიძლება ემსახუროდეს კონკრეტულ შემთხვევაში არსებული ვალდებულებების, ვალდებულებათა იურიდიული ბუნების, ფარგლებისა და მოქმედების სფეროს დადგენას, არამედ ლიტერატურასა და სამართალწარმოებაში გავრცელებული საერთო მოსაზრების თანახმად, იგი ასევე ნიშნავს ნდობას სხვა პირებისადმი. სახელშეკრულებო სამართალში იგულისხმება პირის ის ნდობა, რომელიც

ა,
ს
ლ
შ,
ე
ი
მ)
ლ
ე
ბ
ა
ბ

გ³

ნ⁴

ა⁵

ნ⁶

ფიიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბ., 2005, გვ. 280.

ქვერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, გვ. 83.

მ

ნ

ლ

მ

თავისუფლების ხარისხს, რადგან სამოქალაქო კოდექსი ამკვიდრებს პრინციპებს, რომ მხარეთა ნების ავტონომია გარანტირებულად დაცულია.

ზემოთ აღინიშნა, უნიდროას პრინციპებით მხარეებს არ აქვთ უფლება გამორიცხონ ან შეზღუდონ ვალდებულება, რომელიც კეთილსინდისიერ ქცევას უკავშირდება. მაგრამ ქართული სამოქალაქო კანონმდებლობით (მუხლი 410) მათ უფლება აქვთ ხელშეკრულების დადების დროს შეზღუდონ ან/და გამორიცხონ პასუხისმგებლობის კონკრეტული ზომები, თუმცა შეზღუდვის ეს ფორმა კეთილსინდისიერების ზოგად ჩარჩოებში უნდა ექცეოდეს, რადგან „კეთილსინდისიერების პრინციპი ვლინდება ურთიერთობის მონაწილე სუბიექტის მიერ სხვა პირის ინტერესების გათვალისწინების ვალდებულებაში იმ მოცულობით,

რ

ო

მ

ე

ლ

ი

ც

ა

რ

სადავო არაა, რომ ვალდებულების წარმოშობის საფუძველი, ანუ ხელშეკრულების დადება, წარმოადგენს ვალდებულებითი სამართლის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ინსტიტუტს და ცალსახად განაპირობებს ზედსაყრდენის შემდგომ მიმართულებას. ანუ ის, თუ რამდენად გამართულადაა შედგენილი საკონტრაქტო პირობები, განსაზღვრავს ზედსაყრდენის შემდგომ ბედს.

ს

258

კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, გვ. 83.

ა

3

ა

ქართულ დოქტრინაში გამოთქმული მოსაზრებით, „გარიგების საფუძვლად უნდა იქნეს მიჩნეული გარიგების მხარეების ერთობლივი

წ

ა

რ

მ

ო

დ

ბ

ე ამიტომ, შესაძლოა ვიკითხოთ, გაივლის თუ არა წეთილსინდისიერების ზოგად ტესტს კონტრაქტების ეტაპზე მხარეთა დათქმა პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ან/და გამორიცხვის თაობაზე? დოქტრინაში განმარტავენ, რომ ხელშეკრულების დადებისას „მხარეებს შეუძლიათ შეთანხმდნენ უფრო მკაცრი ან უფრო რბილი პირობების ფაობაზე, მაგრამ ამგვარი შეთანხმება მათ შეუძლიათ კეთილსინდისიერების

პ

რ

ე

ნ

ფ

ე

ბ

ე ყურადღება უნდა მიექცეს ისეთ გარემოებას, რომ ვალდებულების წარმოშობის სტადიაზე პასუხისმგებლობის კონკრეტულ შეზღუდვებზე, ან/და ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნაზე

ფ

ნ

ქანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2011, გვ. 369.

პ

Гражданское и торговое право Европейского Союза (основные институты): Учеб. пособие под. общ. Ред. В.В. Безбаха, В.Ф. Поньки, К. М. Беликовой, М., 2010, ст.140.

ტუნაშვილი ნ., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში, გამომ. თბილისი, „ბონა კაუზა“, 2016, გვ. 46.

დ

ხ

წ

წინასწარ უარის შესაძლო განცხადებაზე (სსკ-ის 410-ე მუხლი) მსჯელობა-
შეთანხმება არ ნიშნავს მხარეთა მიერ ჯეროვანი შესრულების
უგულებელყოფას, ვალდებულებითი ურთიერთობის
არასავალდებულოობას (არაბოჭვადობას), და, შესაბამისად, არც მხარეთა
შესრულებისადმი არაკეთილსინდისიერ დამოკიდებულებას უწყობს ხელს,
პირიქით... ხელშეკრულების დადების ეტაპზე ნების გამომვლენის და ნების

მ

ი

მ

ლ

ე

ბ

ო

ს

უ

ფ

ლ

ე

ბ

ა

მ

ო

პ

ა

ლ

ე ამდენად, სსკ-ის 410-ე მუხლით ხელშემკვრელ მხარეთათვის
მინიჭებული შესაძლებლობა, კერძოდ, პასუხისმგებლობის შეზღუდვის
ბაობაზე მხარეთა წინასწარი შეთანხმების საკითხი კეთილსინდისიერების
პრინციპთან რელევანტურია და საკანონმდებლო წინააღმდეგობას არ ქმნის.

თ

ა

ს

წ

ამასთან, ხელშეკრულების დადებისას ყველა დეტალის გაანალიზება და სახელშეკრულებო ნორმად ქცევა, საშუალებას იძლევა მისი შესრულების ეტაპზე შესაძლო გართულების ან/და შეუსრულებლობის შემთხვევაში თავიდან იქნას აცილებული გაუმართლებელი ზიანის ანაზღაურების შერაცხვა-დაკისრება, რადგან კანონმდებლობა უშვებს შესაძლებლობას კეთილსინდისიერება განვიხილოთ ზიანის ანაზღაურებისაგან გათავისუფლების ერთ-ერთ საფუძველად. ქართული სამართლებრივი დოქტრინის წარმომადგენლის ნ. ხუნაშვილის მონოგრაფიაში „კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში“ განმარტებულია: მართალია „ასეთ საფუძველს პირდაპირი წესით კანონი არ ითვალისწინებს, თუმცა სწორედ ნორმათა ანალიზიდან ცხადად გამომდინარეობს კეთილსინდისიერების პრინციპის საფუძველზე

ამ მხრივ, სსკ-ის 410-ე მუხლს სსკ-ის 412-ე მუხლთან საინტერესო ჯვრით აქვს. კერძოდ, მოხმობილი მუხლის (412-ე) შესაბამისად, ანაზღაურდება მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც მოვალისათვის წინასწარ იყო ხავარაუდო და, რომელიც წარმოადგენს ზიანის გამომწვევი მოქმედების ჭეშუალო შედეგს. ანუ სსკ-ის 412-ე მუხლის დეფინიცია განამტკიცებს სსკ-ს წინასწარ ვარაუდზეა აგებული. ეს ნორმა გამოხატავს მოვალის ინტერესს და გათავისუფლებს მას ისეთი რისკისაგან, რაც მიუღებელია ქონებრივი პასუხისმგებლობის ჩვეული პრინციპისთვის. ანუ სავარაუდო ზიანად

ზ

ფ

ფ

ფ

ე

ბ

²⁶⁴
ფ

ფიციძე ბ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, გამომცემლობა „სამართალი“, თბილისი, 2001, გვ. 465.

ფ

შ

ფ

გ

შეთანხმებისას ხელშეკრულების დადების დროს ზიანის ანაზღაურებისაგან შესაძლო გათავისუფლების ანდა მისი შეზღუდვის საკითხს.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, უშვებს რა სამოქალაქო კანონმდებლობა პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ან მისგან შესაძლო გათავისუფლების მხარეთა წინასწარი დათქმის შესაძლებლობას, შესაბამისად, ასეთ შეთანხმებებს კეთილსინდისიერების ზოგად ჩარჩოში მოიაზრებს და ეს ობიექტურადაც გამართლებულია. თუმცა ასეთი შეთანხმებები, თავისი იურიდიული ბუნებიდან გამომდინარე, საფრთხილო კატეგორიაა. ამიტომ სასამართლო წარმოებისას ყურადღება უნდა მიექცეს ყოველ კონკრეტულ საქმეზე საქმის გარემოებების დეტალურ განხილვას კეთილსინდისიერების პრინციპთან მიმართებაში.

მხარის კეთილსინდისიერების ან არაკეთილსინდისიერების განსაზღვრისას, ყოველი კონკრეტული შემთხვევის მიმართ სასამართლომ სამართლებრივად უნდა შეაფასოს კონტრაქენტთა წინდახედულობა, ხელშეკრულების შესაძლო გართულების, შესრულების შესაძლო შეუძლებლობის, ასევე ზიანის მიყენების შესაძლებლობის გათვალისწინების უნარი როგორც ხელშეკრულების დადების დროს ასევე, მისი განვითარების შემდგომ ეტაპებზე, რადგან არ აქვს იურიდიული ძალა სამართლებრივი დაცვის საშუალების–გამორიცხვის ან შეზღუდვის სახელშეკრულებო პირობას, რომელი უსამართლოა თავისი იურიდიული ბუნებით. „სასამართლოები აღჭურვილნი არიან ფართო დისკრეციული უფლებამოსილებით, რომლის ძალითაც პირობები, სამართლებრივი დაცვის საშუალების შეზღუდვის ან გამორიცხვის შესახებ არ გამოიყენება თუ ისინი თავისი არსით მნიშვნელოვნად ეწინააღმდეგება სამართლიანობის, კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპებს და არღვევს

ს

ა

ბ

ე

ზრ

შ

ე

პ

პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებანი ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებთან მიმართებაში

ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების არსი და მომხმარებლის

მიუხედავად იმისა, რომ სახელშეკრულებო ურთიერთობიდან გამომდინარე, მომხმარებლის უფლებათა დაცვა საუკუნეებს ითვლის და უკავშირდება ვალდებულებითი სამართლის ადრეულ პერიოდს, სტანდარტული პირობები სახელშეკრულებო სამართლის, ასე ვთქვათ, უფრო „ახალგაზრდა“ წარმომადგენელია და იგი ფებს იკიდებს და ყალიბდება მე-19 საუკუნის სამოცდაათიან წლებში ინდუსტრიული რ

ე

3

ო

ლ

უ

ც

ი

ი

ს

შ

ე

დ

ე

ბ

²⁶⁷

²⁶⁸

დ

²⁶⁹

²⁶⁷ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2001, გვ. 180.

²⁶⁸ მაშინ, როცა იცვლება სახელშეკრულებო ურთიერთობის სამართლებრივი კონცეფციები, ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის ხასიათი კომენტარი, თბილისი, საბას ჰაუს-დრუკერ, ხელშეკრულების ფონდი, მთარგმნ. თორნიკე დარჩანია, რუსთაშვილის გამზ. 10, თბილისი, 2014, გვ. 184.

²⁶⁹ ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჩანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 184.

კაპიტალისტურ მოდელზე გადასვლას შედეგად მოჰყვა წარმოებისა და მომსახურების ზრდა, საბაზრო ეკონომიკის მასშტაბების არნახული

სწორედ ბაზრის გამართული ფუნქციონირებისათვის უფრო მოქნილი პირობების შექმნის აუცილებლობამ დააყენა დღის წესრიგში სამოქალაქო ბრუნვის მოწესრიგების აუცილებლობა მასში მონაწილე

ბ

ა

რ

კ

ვ

ე

უ

ლ მიუხედავად მსგავსი ტიპის დოქტრინული განმარტებებისა, ხტანდარტული პირობებით განსაზღვრული, წინასწარ ფორმულირებული ხელშეკრულებების პირობები ხელშეკრულების მონაწილე ერთი მხარის (შემთავაზებლის) მიერ ცალმხრივად წარედგინება მეორე მხარეს, რაც წაშიშროებას შეიცავს, რომ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების გამოყენებელმა (შემთავაზებელმა) მხარემ თავისი სამართლებრივი

ბ

დ

ხ

თ

მ

წ

რ

ს

ლაკერბაია თ., ხელშეკრულების უარყოფის უფლება, ქართული და ევროპული ხელშეკრულებო სამართლის შედარებითი ანალიზი, სადისერტაციო ნაშრომი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, 2016, გვ.25.

ფ

ჯორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლება სამოქალაქო სამართალში, 2017, გვ. 226.

ზიბე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, 2005, გვ. 286.

კოპოლოერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას ჟურიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, წედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ,2014, გვ. 185.

შ

ბალიშვილი ვ., სტანდარტული პირობების ცალკეული პრობლემური საკითხები-შეთანხმების თავისუფლება და მისი ფარგლები, სამართლის ჟურნალი N1, 2017, გვ. 32.

შ

შ

პ

დებულებთან ერთად, გათვალისწინებულია შემთავაზებლის პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებები. ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის ბოლოს, ინდუსტრიული რევოლუციის შემდეგ, სახელშეკრულებო სტანდარტული პირობების ჩამოყალიბების პირველ ეტაპზე, დიდ ბრიტანეთში საწარმოები მზად იყვნენ სწორედ სტანდარტული პირობების საფუძველზე დაედოთ გარიგებები. ამ პირობებს შორის იყო ისეთი პირობები, რომლებიც ზღუდავდნენ ან გამომრიცხავდნენ კიდევ

ს

ა

წ

ა

რ

მ

ო

ს თანამედროვე დოქტრინული განმარტებით, თუკი, მიუხედავად ამისა, მეორე მხარე ეთანხმება შეთანხმებას, ზოგადი სახელშეკრულებო ლოგიკით, პრობლემა ამოწურული უნდა იყოს. მით უმეტეს, რომ თანამედროვე ცხოვრების ინტენსიური რიტმი, იმ სიკეთეთა მრავალფეროვნება, რომელსაც ბაზარი სთავაზობს ადამიანს, ქმნის იმგვარ მდგომარეობას, სადაც ყოველთვის გონივრული არ არის ყოველი ხელშეკრულების თითოეულ დეტალზე სრულფასოვანი მოლაპარაკების წარმართვა და კომპრომისის გამონახვა. მაგრამ, ამავდროულად, ერთი მხარის ძალაუფლებრივი პოზიციები მეორეს ნაკლებ შანსს უტოვებს

ფ

ხუნაშვილი ნ., ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლი და ზღუდავა კეთილსინდისიერების პრინციპის საფუძველზე, სამართლის ჟურნალი N1, 2013, გვ. 271.

ქანტურია ლ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2001, გვ. 209.

წალიშვილი ვ., სტანდარტული პირობების ცალკეული პრობლემური საკითხები- შეთანხმების თავისუფლება და მისი ფარგლები, სამართლის ჟურნალი N1, 2017, გვ.

ხ

წ⁷

თანამედროვე სახელშეკრულებო პრაქტიკაშიც არის შემთხვევები, როდესაც

ამასთან, ევროკავშირის 93/13EEC დირექტივა უსამართლო სახელშეკრულებო პირობების შესახებ, ემყარება იდეას, რომ მომხმარებელი მიმწოდებელთან შედარებით „სუსტი“ მხარეა არამხოლოდ მოლაპარაკების

შ

ე

ს

ა უნიდროას სახელშეკრულებო პრინციპების მესამე თავის საკმაოდ დიდი ნაწილი თანხმობის ნაკლოვანებას ეხება. განხილულია ტერმინი მთლიანი ხელშეკრულება, ან მისი რომელიმე დებულება არასამართლიანად

ბ

წო სწორედ უფლებათა არათანაბრობა და სტანდარტული პირობების ჭაზიანობა ქმნის „სუსტი“ მხარისათვის „უფლება-მოვალეობათა

ფ

იმეტრიას”, რაც შეიძლება განპირობებული იყოს იმ გარემოებიდან, რომ

ბტანდარტული პირობის შემთავაზებელმა ხელშეკრულებიდან

ხ

დ ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ნათლად იკვეთება ის დაცემულობა, რომ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები ხშირ შემთხვევაში, სუსტი პოზიციების მქონე მხარეს საკმაოდ არახელსაყრელ

წ

წ

280

281
წრდავა ე., მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ევროპული სტანდარტების შედარებითსამართლებრივი მიმოხილვა ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მაგალითზე, მურ., ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოშვება, თბილისი, 2007.

წარკამპი ა., სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპები“ ევროპული და შედარებითი სამართლის თარგმანები, ქართული სამართლის მიმოხილვა, 2009-2010, გვ. 200.

წუსიაშვილი გ./ალადაშვილი ა., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგი 3, წმლდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 346, ველი 14.

ბ

პ

ბ

ბ

მდგომარეობაში აყენებს და ეს ჩანს მრავალ ასპექტში:- მოლაპარაკების შეუძლებლობა, დაბალი ინფორმირებულობის სტანდარტი, რისკის „სუსტ“ მხარეზე გადაკისრება, შემთავაზებლის პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებები.... ასე, რომ კონტრაქტთა თანასწორობის ბალანსის შესანარჩუნებლად რთული დილემის წინაშე დგას როგორც კანონმდებელი ასევე დოქტრინა და მართლმსაჯულება. კანონმდებლის მიზანი ნორმათა შემუშავებისას სწორედ ის უნდა იყოს, რომ გამოავლინოს ამგვარი სიტუაციები, გაითვალისწინოს მათი მუდმივად ცვალებადი ფორმები და მაქსიმალურად შეუწყოს ხელი ყოველი მხარის ობიექტური ინტერესების სამართლიან დაბალანსებას.²⁸⁵

კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვა და სტანდარტული პირობების შინაარსის კონტროლი „სუსტი“ მხარის სამართლებრივი პოზიციების გასამყარებლად

ისეთ შემთხვევებში, როცა ერთ-ერთი მხარე აშკარა უპირატესობას ფლობს მეორესთან მიმართებაში, „სუსტი“ მხარის ინტერესები

კანონმდებელი „სუსტი“ მხარის „ძლიერთან“ მიმართებაში უფლებრივი ბალანსის შესანარჩუნებლად, ასევე მომხმარებელთა უფლებების და მათი დაცვის მაღალი სტანდარტების უზრუნველსაყოფად, შემთავაზებლის ძლიერ პოზიციებს სტანდარტული პირობების შინაარსის ფონტროლსა და კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვას უპირისპირებს.

სახელშეკრულებო სამართლის თანამედროვე ამოცანაა მრავალმხრივად განხორციელდეს სახელშეკრულებო სამართლიანობა, დაიცვას უფრო სუსტი მხარე, დაავალდებულოს პარტნიორები ერთმანეთის ინტერესები გაითვალისწინონ და წახალისოს ისინი სახელშეკრულებო

ო

ხ

²⁸⁵ დალიშვილი ვ., სტანდარტული პირობების ცალკეული პრობლემური საკითხები-შეთანხმების თავისუფლება და მისი ფარგლები, სამართლის ჟურნალი N1, 2017, 32.

ქ

ბ

ა

ურთიერთობები დაამყარონ თანამშრომლობასა და კეთილსინდისიერებაზე.²⁸⁷

ევროპის სახელშეკრულებო სამართლის პრინციპების 1:201 მუხლის შესაბამისად „თითოეული მხარე კეთილსინდისიერების და სამართლიანობის პრინციპების შესაბამისად უნდა მოქმედებდეს.“ ამავე მუხლის მეორე ნაწილით, „მხარეებს უფლება არა აქვთ ეს ვალდებულება

ბ

ა

მ

ო

რ

ი

ც

ხ

ო

ნ

ფ

ნ

შ

უ

ფ

დ

უ

დ

ს

ს

ს

ს

ს

ს

ს

ს

ს

კეთილსინდისიერების პრინციპის უზოგადესი დებულებით –სსკ-

²⁸⁷

ბოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეფცია საქართველოში, 2005, გვ. 280.

²⁸⁸

²⁸⁹

საქართველოში კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში, 2016, გვ. 70.

მხარეებს უფლებას მხარეს უარი თქვას ხელშეკრულებაზე ან ხელშეკრულების ხსოლო 231.

ხალკეულ პირობაზე იმ შემთხვევაში, როცა მხარეთა შორის ერთდროულად

სახეზეა საპროცესო და მატერიალური უთანასწორობა, ე.ი. თუ დადების

ბოძენაში ხელშეკრულება ან მისი რომელიმე პირობა ჩმნიდა მიჯისმიე

წარმოშობილია რა სტანდარტული ხელშეკრულების საფუძველზე, სსკ-ის შეეზღუდა თავისი პასუხისმგებლობის ფარგლები, ხელშეკრულების ეს პირობა, დასახელებული ნორმიდან გამომდინარე, ბათილია, ვინაიდან

ო

ქ

ნ

ე

ბ

ო

დ

ა

ნ

დ

ო

ბ

ი

ს

ა

დ კეთილსინდისიერების პრინციპის დაცვის უზრუნველსაყოფად ქართული სასამართლო პრაქტიკა „უსამართლო სახელშეკრულებო ჭირობების შესახებ“ ევროკავშირის 93/13/EEC დირექტივას იშველიებს რომლის იმპლემენტაცია საქართველომ ასოცირების ხელშეკრულებით

თ

ფ

ლ

ლ

დ

ნ

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 5 დეკემბრის N-ას772-1045-05 გადაწყვეტილება.

რეკე.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 28 ივნისის N-ას-586-2019 გადაწყვეტილება.

ლ

ბ

ვ

უფლებრივი დისბალანსი კეთილსინდისიერების დარღვევით წარმოიშვა თუ არა, უნდა შეფასდეს მიმწოდებელს თანაბარი მოლაპარაკების წარმოების პირობებში, შეეძლო თუ არა ევარაუდა, რომ მომხმარებელი იგივე პირობას იმ შემთხვევაშიც დაეთანხმებოდა, თუ მათი შეთანხმება მხარეთა მიერ ინდივიდუალურად იქნებოდა შეთანხმებული (დირექტივის 3.1 მუხლი).

არსებობს ქართული საკასაციო სასამართლოს მყარად დამკვიდრებული პრაქტიკა, რომლის შესაბამისად – „კეთილსინდისიერების პრინციპი თანამედროვე განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობასა და დოქტრინაში დიდწილად დაკავშირებულია მორალურ სტანდარტებთან. კეთილსინდისიერება ნიშნავს გულწრფელობას, სამართლიანობას, ვალდებულების მიმართ პატიოსან დამოკიდებულებას... კეთილსინდისიერება როგორც ნორმატიული, ისე სუბიექტური ნების განმარტების ინსტრუმენტი. მის საფუძველზე აღმოიფხვრება როგორც კანონის, ისე ხელშეკრულების ხარვეზი... კეთილსინდისიერების პრინციპი ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში მიჩნეულია უშუალოდ მოქმედ სამართლად და მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველად, რომლის მიზანი სამართლიანი შედეგის დადგომა და უსამართლო შედეგის თავიდან აცილებაა. კეთილსინდისიერების პრინციპის გამოყენება აქტუალური ხდება მაშინ, როცა პირის მოთხოვნა ან ქმედება ფორმალურად შეესაბამება მოქმედ მატერიალურ კანონმდებლობას, მაგრამ მისი განხორციელება კონკრეტულ შემთხვევაში უსამართლოა, შესაბამისად, მისი ფუნქცია აშკარად უსამართლო შედეგების თავიდან აცილებაა, რაც პირდაპირ უკავშირდება ს

ა

კასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებები ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებში

ო

ქ ზემოთ უკვე აღინიშნა, საყურადღებოა ის გარემოება, რომ სტანდარტულ პირობებში, ძირითად დებულებებთან ერთად

ლ

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2018 წლის 12 დეკემბრის Nას-1064-2018 გადაწყვეტილება.

ქ

ო

უ

გათვალისწინებულია შემთავაზებლის პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებები. ცხადია, იზადება კითხვა: - იმ ძირითად პირობებთან ერთად, რომლებიც ისედაც ძლიერი მხარის პოზიციების გამყარებას ემსახურება და მისი ინტერესების გატარებაზეა ორიენტირებული, შემთავაზებლის პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებების დათქმა კიდევ უფრო მეტი „წნეხის“ ქვეშ ხომ არ აყენებს ისედაც სუსტი პოზიციების მქონე მომხმარებელს?

გერმანული დოქტრინა პასუხისმგებლობის გამორიცხვის საკითხს მეტად დელიკატურად უდგება და ყოველთვის არ იზიარებს ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპს და ერთგვარად ზღუდავს მას პასუხისმგებლობის გამორიცხვის დაუშვებლობის გამო. მაგალითად, დაუშვებელია პასუხისმგებლობის გამორიცხვა სამომხმარებლო ხელშეკრულების ფარგლებში, ვინაიდან მომხმარებელთა უფლებების დამცავ რეგულირებათა ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანია, სწორედ მომხმარებლის დაცვა გამოცდილი მეწარმის მიერ საკუთარი მოქმედების თავისუფლების ბოროტად გამოყენებისაგან. ეს კი, ძირითადად, სწორედ მომხმარებლის მიმართ საკუთარი პასუხისმგებლობის გამორიცხვაში უ

ე გერმანული დოქტრინის მსგავსად, საქართველოს უზენაესი ხასამართლო მართებულად მიიჩნევს მხარეს, რომელსაც დომინირებული მდგომარეობა უკავია ბაზარზე, იგი ვალდებულია მომხმარებელს შესთავაზოს სამართლიანი სახელშეკრულებო პირობები და ბოროტად არ მ

ბ უფლების ბოროტად გამოყენებას გარიგების ნამდვილობა-მრანამდვილობის დადგენისას სსკ-ს 55-ე მუხლი განსაზღვრავს, რომლის მიხედვითაც „ბათილია გარიგება, რომელიც დადებულია ერთი მხარის მიერ მეორეზე გავლენის ბოროტად გამოყენებით. აღნიშნული ნორმა ზოგადი

მ

299
ქ

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2008 წლის 25 ნოემბრის Nსს 611-837-08 გადაწყვეტილება.

ბ

ქ

მ

ხასიათისაა და მისი ხედვა პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებზეც გადის. თუმცა ზოგად ნორმებთან ერთად, ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებთან მიმართებაში ქართული სამოქალაქო კოდექსი პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებების ნამდვილობის საკითხს 348-ე მუხლის რამდენიმე ქვეპუნქტით აწესრიგებს.

სწორედ უფლების ბოროტად გამოყენებასთან დაკავშირებითაა საინტერესო მოვინძოთ საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 23 სექტემბრის N1448 გადაწყვეტილება, რომელიც სსკ-ის 348-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტთან მიმართებაშია განხილული და საუბარია ბანკსა და მომხმარებელს შორის სტანდარტული პირობებით დათქმულ სესხისა და იპოთეკის ხელშეკრულებაზე, სადაც პირდაპირ და უშუალოდაა გათვალისწინებული პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად მიქცევის ირგვლივ შეთანხმება, როცა სასამართლო ვალდებულია მსჯელობის გარეშე გამოიტანოს განჩინება დაუყოვნებლივ აღსრულებაზე. ამასთან, ხაზგასასმელია ის გარემოება, რომ დავასთან დაკავშირებით პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ მხოლოდ ბანკის სასარგებლოდ მიღებული გადაწყვეტილება იქნება დაუყოვნებლივ აღსასრულებლად მიქცეული.

ბუნებრივია, ზემოთქმული ფაქტობრივი გარემოება ცხადყოფს, რომ ბანკი, იყენებს რა მონოპოლიურ მდგომარეობას, ცალმხრივად იზღუდავს საკუთარ პასუხისმგებლობას მომხმარებლის, როგორც „სუსტი“ მხარის არახელსაყრელი პოზიციების ხარჯზე. საკონსტიტუციო სასამართლო თავის მოტივაციას უქვემდებარებს მსჯელობას მომხმარებელთა უფლებების დაცვისა და მონოპოლიური საქმიანობის აკრძალვის საქართველოს კონსტიტუციით მოწესრიგების თაობაზე, რომლის უმთავრეს მიზანსაც თავისუფალი, კონკურენტუნარიანი ბაზრის შექმნა წარმოადგენს.

სახელმწიფო ე. წ. „სუსტი კონტრაქტის“ უფლებების დაცვის უმთავრესი გარანტი უნდა იყოს, მან ასეთ პირთა დაცვისათვის შესაბამისი პირობები უნდა შექმნას“. სასამართლო მიიჩნევს, რომ ბანკი, მოცემულ

შემთხვევაში „ბოროტად იყენებს საბაზრო ძალაუფლებას, რაც მდგომარეობს მისი მხრიდან სასამართლო გადაწყვეტილების დაუყოვნებლივი აღსრულების საკითხის გადაწყვეტისას ცალმხრივი უფლებამოსილების თვითაღჭურვაში“ და უთითებს სსკ-ის 348-ე მუხლის „ბ“ ქვეპუნქტზე, რომლის შესაბამისად, ბათილად ითვლება ხელშეკრულების სტანდარტული პირობების ისეთი დებულება, რომლითაც იზღუდება და გამოირიცხება შესრულებაზე უარის უფლება. საკონსტიტუციო სასამართლო სავსებით

მ

ა

რ

თ

ე

ბ

უ გერმანული კანონმდებლობა პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის ამკრძალავი ნორმების უფრო ფართო წრეს გვთავაზობს. ჩამონათვალში პირველ ადგილს სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის ღებში გაუფრთხილებლობით ან განზრახვით ზიანის მიყენების

ბ

ა გსკ-ის იგივე მუხლი განსაზღვრავს ვალდებულების მარღვევისათვის პასუხისმგებლობის გამორიცხვის სხვა შემთხვევებს, როგორებიცაა: სახელშეკრულებო ვალდებულებისაგან გათავისუფლების

შ

ფ

ფ

ფ

ფ

ხ

301

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 23 სექტემბრის N1448 საქმის საბაზრო ძალაუფლების ნიკოლოზ ბერბაშვილს და ჯანმრთელობის პარლამენტის წინააღმდეგ.

უფლებამოსილების შესაბამისად ერთი, დომინანტი მხარისათვის მინიჭება სასამართლიანია და ეწინააღმდეგება როგორც ზნეობის ნორმებს, ისე საჯარო წესრიგს, ვინაიდან ასეთი ცალმხრივი ნების დომინაციური გავრცელება საბაზრო ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების ნიშნებს

მესამე პირების მიმართ მოთხოვნის უფლების მიღებით; პირობა, რითაც მთლიანად ან ნაწილობრივ იზღუდება შემთავაზებლის მიმართ დამატებითი შესრულების მოთხოვნის უფლებები; ასევე პირობები, რომლითაც გამორიცხული ან შეზღუდულია შემთავაზებლის ვალდებულება , დამატებითი შესრულების მიზნით გასწიოს აუცილებელი ხარჯები; დამატებითი შესრულების უფლების წართმევის შესახებ დათქმები, აგრეთვე შეთანხმებები ხანდაზმულობის შემსუბუქების თაობაზე, რომელშიც გათვალისწინებულია ერთ წელზე ნაკლები ხანდაზმულობის ვადა.³⁰³

ზემოთ ჩამოთვლილი საკანონმდებლო იმპერატიული დანაწესებიდან ირკვევა, რომ გერმანული კანონმდებლობა მეტად მკაცრია შემთავაზებლის, როგორც უფრო ძლიერი პოზიციების მქონე სუბიექტის მიმართ პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ დათქმებთან დაკავშირებით. ამით ის იცავს მომხმარებელს, „სუსტ“ მხარეს სამართლებრივი ბალანსის შესანარჩუნებლად.

ქართული სამოქალაქო კოდექსში დეტალურადაა გაწერილი იმ შემთხვევათა კატალოგი, რომლებიც კანონმდებელმა ხელშეკრულებათა ბათილ კატეგორიას მიაკუთვნა. 347-348-ე მუხლებში მოცემულია იმ აკრძალული პირობების საკმაოდ მოცულობითი ჩამონათვალი, რომელიც საზიანოა კლიენტისათვის. ხსენებული მუხლები სტანდარტული ხელშეკრულების ბათილობის სხვა საფუძვლებთან ერთად თავის თავში მოიცავს ბათილობის ისეთ საფუძვლებსაც, რომლებიც გულისხმობს შემთავაზებლის პასუხისმგებლობის შეზღუდვას ან გამორიცხვას. საინტერესოა სსკ 348-ე მუხლის „ვ“ და „ი“ პუნქტების უფრო განვრცობილად განხილვა.

სსკ-ს 348-ე მუხლის „ი“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულია ხელშეკრულების სტანდარტული პირობის ბათილობის სპეციალური შემთხვევა, რომელიც უკავშირდება „ახლადწარმოებული საქონლის მიწოდებისა და სამუშაოების შესრულებისას შემთავაზებლის

303

პასუხისმგებლობას ნივთის ნაკლის გამო.“ აღნიშნული დათქმა, დაუშვებლად მიიჩნევს არაჯეროვანი, ნაკლოვანი შესრულებისას წარმოშობილი უფლების ჩამორთმევას. ასე მაგ: კომპიუტერული ტექნიკის მაღაზია, რომელიც ვაჭრობს ახალი კომპიუტერული ტექნიკით, თავის სტანდარტულ პირობებში აფიქსირებს, რომ გაყიდული ტექნიკის ხარისხზე

ა

ე

ქ

ს

პ

ლ

უ

ა სსკ-ის 348-ე „ვ“ მუხლი განსაზღვრავს სტანდარტული პირობებით შეღწეულულების ბათილობის საკითხს. კერძოდ - აღნიშნული ქვეპუნქტის დანაწესით ბათილია სტანდარტული პირობების მხოლოდ ის დათქმა, რომელიც გამორიცხავს პასუხისმგებლობას უხეში გაუფრთხილებლობით ფაქტორების დარღვევის გამო.

ი ხაზგასასმელია ის გარემოება, რომ ხსენებულ დანაწესში

ზ

დ

რ

ო

ხ

შ

ჩ

ც

ძ

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2001, გვ. 203.

გერუსიაშვილი გ.,/ალადაშვილი ა., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 348, ველი 34.

მ

ნ

თ

ყ

ფ

საგანზე შეთანხმებისას... შესაბამისად, შესაძლოა ვივარაუდოთ, რომ გარდა გარკვეული საგამონაკლისო შემთხვევებისა, მოცემული საკანონმდებლო დათქმით, უხეში გაუფრთხილებლობის თამასამდე პასუხისმგებლობის

ა რაც შეეხება უხეში გაუფრთხილებლობას და განზრახ ბრალს, მართულ დოქტრინაში გამოთქმულია მოსაზრება 348-ე „ვ“ პუნქტით ფათვალისწინებული ნორმის არასრულყოფილების თაობაზე ბრალის ამ ფორმებთან მიმართებით, რადგან „ნორმაში აქცენტი კეთდება სწორედ უხეში გაუფრთხილებლობაზე, როგორც ბრალის ერთ-ერთ ფორმაზე. თუ ტასუხისმგებლობის გამორიცხვა ან შეზღუდვა უხეში გაუფრთხილებლობით ზაუშვებელია, მაშინ მით უმეტეს დაუშვებელი უნდა იყოს ვალდებულების განზრახ დარღვევის გამო. თუმცა ეს ნორმიდან არ იკვეთება,... რაც, სსკ-ის 9 მუხლის მიუხედავად, შესაძლოა პრაქტიკაში მცდარი აზრების გამოტანის

ა აღნიშნული მოსაზრება შესაძლოა გასათვალისწინებელი იყოს იმ წვალსაზრისით, რომ მოცემულ საკანონმდებლო დანაწესში უხეში გაუფრთხილებლობასთან ერთად განზრახი ბრალის თანაარსებობა, გათვალისწინება ნორმას უფრო დახვეწილ სახეს შესძენდა, თუმცა, ზღსანიშნავია ის გარემოება, რომ არამართლზომიერი მოქმედებით წარმოშობილი ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა დადგება იმის მიუხედავად

უ

ბ

გ

დ

ე

ვ

რუსიაშვილი გ.,/ალადაშვილი ა., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 348, ველი 22 ჭუნაშვილი ნ., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში, 2016, გვ. 369

სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა. 2016, გვ. 115.

ჭ

ტ

დ

ხელშეკრულებები და განსაზღვრონ ამ ხელშეკრულებათა შინაარსი (რაც კერძო ავტონომიის უდიდესი გამოვლინებაა). უფრო მეტიც, სსკ-ს 410-ე მუხლი ახალი რედაქციით დასაშვებად მიიჩნევს მხარეთა შეთანხმებას გაუფრთხილებელი ბრალით ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე წინასწარ უარის თქმას, მაგრამ, ამავდროულად კანონი გვერდს ვერ აუვლის სსკ-ის 395-ე მუხლის

ი

მ

პ დავას არ იწვევს, რომ ვალდებულებით ურთიერთობებში განზრახი ბრალით მიყენებული ზიანისაგან გათავისუფლება დაუშვებელია. ამასთან, ჟნდა დავაზუსტოთ, რომ უპირობო პასუხისმგებლობა მხოლოდ განზრახი მოქმედებით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების მიმართ ვრცელდება.

ტ სავარაუდოა, რომ კანონმდებლის გათვლით, უხეში გაუფრთხილებლობა ნორმაში მითითებულია, როგორც პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოების ბათილობის ასე ვთქვათ, „ქვედა ზღვარი“. ხოლო ხელშეკრულების პირობის ბათილობის დადგენა, რომელიც გამორიცხავს პასუხისმგებლობას განზრახ ვალდებულების დარღვევის გამო, კანონმდებელმა საჭიროდ არ მიიჩნია. ასე რომ, როგორც ზემოთ აღინიშნა, სსკ-ის 348-ე „ვ“ მუხლში უხეშ გაუფრთხილებლობასთან ერთად განზრახი ბრალის, როგორც ბათილობის ერთ-ერთი საფუძვლის თანაარსებობა, ფაქტობრივად, შესაძლოა ნორმას უფრო დახვეწილ სახეს შესძენდა, მაგრამ მისი მითითების გარეშეც აღნიშნული ქვეპუნქტი საკანონმდებლო ჭეხერხულობას არ ქმნის და არც მცდარი დასკვნების გამოტანის საფუძველი ჟნდა გახდეს. განხილვის სხვა თემას წარმოადგენს თუ როგორ დადგება საკითხი ხელშეკრულების სრულად თუ ნაწილობრივ ბათილობის შესახებ. თუ პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის თაობაზე განზრახი ბრალის გათვალისწინება უნდა იქნას მხოლოდ პასუხისმგებლობის ნარდავად, მაგრამ, რაც საკვირველია, სსკ-ის 62-ე მუხლის შესაბამისად, ნამდვილი ძირითადი დებულებით ხელშეკრულება განაგრძობს არსებობას.

წინასწარი შეთანხმება პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის თაობაზე და სამოქალაქო საპროცესო სამართლის მიმართება მის მოწესრიგებასთან

საინტერესოა პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის
თაობაზე სახელშეკრულებო დათქმათა განხილვა სამოქალაქო საპროცესო
სამართლის ნორმებთან მიმართებაში.

სსკ-ის 410-ე მუხლი აყალიბებს დებულებას ზიანის ანაზღაურების
თაობაზე მოთხოვნის წინასწარ უარის თქმის შესახებ მხარეთა შეთანხმებით
ან კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში. ანუ, კანონი დასაშვებს ხდის,
რომ კონტრაქტმა, კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში, ნამდვილი
ნების გამოვლენით დათმოს ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება და,
ვინაიდან, უზოგადესი პრინციპის თანახმად, კონტრაქტთა კანონშესაბამის
დათქმებს კანონის ძალა ენიჭებათ, ამ მოცემულობით, მხარე, რომელიც
ნამდვილი ნების საფუძველზე სახელშეკრულებო წინასწარი შეთანხმებით
უარს ამბობს შესაძლო ზიანის მოთხოვნის უფლებაზე, „მისი უარი იქცევა

3

ა

ლ

დ

ე

ბ

უ

ლ

ე

ბ

ა

დ

³¹⁰ რუსიაშვილი გ.,/ზათლიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3,
ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 410, ველი 13.

ბ

ო

უფრო მეტიც, სასამართლოსადმი მიმართვის უფლება გარანტირებულია

ქ

3

ე

ყ

ნ

ო

ს

ძ

ო

რ

ო

თ

ა

დ

ო

კ

ა

ნ

ო

ნ მოხმობილი კანონმდებლობის შესაბამის ნორმათა გაანალიზებით მარტივია დავასკვნათ, რომ იმის მიუხედავად, მხარე რა დათქმას გააკეთებს, ზიანის ნაწილობრივ თუ სრულად ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე,

—

~~კონსტიტუციით. საქართველოს კონსტიტუციის 42-ე მუხლის პირველი~~

³¹²

~~აზი, კუპირველი, ყოველსა იძლევა სამოქალაქო და ადმინისტრაციული~~
~~ტყვე, კუპირველი, ყოველსა იძლევა სამოქალაქო და ადმინისტრაციული~~
მოქალაქეობა, ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი,
კონსტიტუციონალიზმის კვლევისა და ხელშეწყობის ცენტრი, გერმანიის საერთაშორისო
ტრენინგ-მდგომარეობების ცენტრი (GIZ) 2013, მუხლი 42 (1), გვ. 522.
მოქალაქეობა, ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი,
კონსტიტუციონალიზმის კვლევისა და ხელშეწყობის ცენტრი, გერმანიის საერთაშორისო
თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ) 2013, მუხლი 42 (1), გვ. 522.

ჟ⁴

ექვე.

რ

თ

ა

მხარეს ყოველთვის აქვს უფლება მიმართოს სასამართლოს უფლების დაცვისათვის, მაშინაც კი, როცა მოთხოვნა აბსურდულია და იმთავითვე განწირულია მარცხისათვის, რადგან მატერიალური ნორმის განხორციელება დამოკიდებულია საპროცესო ნორმის აღსრულებაზე.

ამასთან, პროცესუალური თვალსაზრისით, შეთანხმება არ ართმევს მხარეს უფლებას, წარადგინოს მოთხოვნა ზიანის ანაზღაურებაზე. თუმცა მოწინააღმდეგე მხარეს ექნება საშუალება წარუდგინოს შესაგებელი შეთანხმებაზე მითითებით და ამით დაიცვას თავი ზიანის ანაზღაურების მოვალეობის დაკისრებისაგან.³¹⁵ ამდენად, სახელშეკრულებო ზიანის მოთხოვნაზე წინასწარი უარი უნდა გაიმიჯნოს სასამართლოსთვის მიმართვის უფლების განხორციელებაზე უარისაგან, ვინაიდან, ფართოდ გავრცელებული შეხედულების თანახმად, ერთმანეთისაგან განასხვავებენ სარჩელის უფლებას მატერიალურ სამართლებრივი და საპროცესო სამართლებრივი თვალსაზრისით. სარჩელის უფლება მატერიალურ სამართლებრივი თვალსაზრისით – ესაა სარჩელის, უფრო ზუსტად, სასარჩელო მოთხოვნის დაკმაყოფილების უფლება.

სარჩელის უფლების, როგორც საპროცესო ინსტიტუტის რეალიზაციისათვის და სარჩელის უფლების, როგორც მატერიალური სამართლის ინსტიტუტის რეალიზაციისთვის სრულიად განსხვავებული პირობებია საჭირო, მაგრამ მთავარი და ძირითადი ისაა, რომ სარჩელის უფლება საპროცესო თვალსაზრისით, არაა დაკავშირებული სარჩელის უფლებასთან მატერიალური თვალსაზრისით; სასამართლომ უნდა მიიღოს და განიხილოს სარჩელი დამოუკიდებლად იმისა დასაბუთებულია თუ არა იგი ფაქტობრივად და იურიდიულად, რაც შეიძლება გაირკვეს მხოლოდ ამ სარჩელის არსებითად განხილვის შედეგად, პროცესის ბოლოს,

ს

ა

ს³¹⁵

ჭუსიაშვილი გ.,/ბათლიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჟანტურია ლ., (რედ.), 410, ველი 13.

ჭილაშვილი თ., სამოქალაქო პროცესუალური სამართალი, მე-2 გამოცემა, თბილისი, 2005, გვ. 209.

ა

რ

თ

წინასწარი შეთანხმება სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის

შ

ე

ზ

წინასწარი შეთანხმება სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის

უ

დ

პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებზე წინასწარი სახელშეკრულებო შეთანხმება, რომელსაც სამოქალაქო კოდექსის ტანამედროვე დოქტრინაში. მით უმეტეს, რომ მოხმობილი ნორმის ძველი რედაქცია ასეთ შეთანხმებებს იმპერატიულად ბათილ კატეგორიად მიიჩნევდა და დაუშვებლად აცხადებდა (დაუშვებელია ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე წინასწარ

მ

ა

ბ

გ

დ

ე

ვ

ზ

თ

ი

კ

ლ

მ

გარიგების ნამდვილობის საკითხის კვლევა მისი არსებობის ყველა ეტაპზე აქტუალურია. მაშინაც კი, როდესაც საქმე გვაქვს ხელშეკრულებიდან მომდინარე მოთხოვნებთან, მოთხოვნის საფუძვლის განხილვას მიყვავართ ხელშეკრულების ნამდვილობასთან დაკავშირებულ ზოგად-ფორმულულებად³¹⁸როგორც წესი, მოთხოვნის საფუძველი ნამდვილობის თუ ბათილი გარიგება (სსკ-ის 410-ე მუხლის მიხედვით) გარიგების ნამდვილობის საკითხთან) ნამდვილობის საკითხთან დაკავშირებული მომდინარეობს. ამიტომ უნდა

წაირკვეს, ხომ არ სცილდება გარიგებით წარმოშობილი უფლება-

მ

რ

317

სსკ-ის 410-ე ნორმის ძველი რედაქცია, 2008, დაუშვებელია ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე უარის თქმა წინასწარი შეთანხმებით,

318

ბეოლინგი ჰ., ლუტრინგჰაუსი პ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი 2004-2009, გვ. 28.

ფ

თ

ნ

რადგან, იმის მიუხედავად, რომ ნების ავტონომია კონტრაქტებს ხელშეკრულების დადების ეტაპზე თავისუფლების რეალიზაციის შესაძლებლობას ანიჭებს, ამასთანავე, კერძოსამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებში, ინდივიდის ნების ავტონომიის რეალიზაცია სხვა პირის (პირის

ე

ბ

ი

ს ზოგადად, კერძო ავტონომია ხელშეკრულების მონაწილე მხარეებზე შახელმწიფოს მხრიდან სამართლებრივი უფლებამოსილების

დ

ხ

ლ

ბ

ბ

მ

რ

ხ

ბ

ბ მხარეთა მიერ, ხელშეკრულების დადების ეტაპზე, გამოვლენილი ნების კანონთან თანხვედრას სსკ-ის 54-ე მუხლი აწესრიგებს, რომელიც წარმოადგენს გარიგების შინაარსის განმსაზღვრელ ცენტრალურ ნორმას და

ბ

ბ ბიოლინგი ჰ., ლუტრინგჰაუსი ჰ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული ნოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი 2004-2009, გვ. 28.

320

ბ ჟრესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, გვ. 80.

ბ ჯორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები სამოქალაქო სამართალში, 2016, გვ. 44.

323

ბ იქვე.

ბ ჭანტურია ლ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 1, ჭანტურია ლ., (რედ.), 2017, მუხლი 54, ველი 1.

ბ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 7 ნოემბრის N ას-470-2020 გადაწყვეტილება.

ბ

ნ

ბ

რომელთა დარღვევა იწვევს გარიგების ბათილობას, ანუ - იგი აწესრიგებს გარიგების ბათილობის საკითხს, როცა მისი შინაარსი ეწინააღმდეგება კანონს, საჯარო წესრიგს ან ზნეობრივ ნორმებს. საკითხი, კანონით დადგენილი წესებისა და აკრძალვების დარღვევის თაობაზე, ერთნაირად ხელშესახებია როგორც კერძო, ასევე საჯაროსამართლებრივი საკანონმდებლო მოწესრიგებისათვის. თუმცა ჩვენი განხილვის საგანი კერძოსამართლებრივ ურთიერთობებს შეეხება.

კანონი ამკრძალავად და კანონსაწინააღმდეგოდ ჩაითვლება, თუკი

მ

ო

ს

ო

ნ სსკ-ის 54-ე მუხლი არ აზუსტებს, თუ კონკრეტულად რომელი ფაქტორის დარღვევაზე ან საკანონმდებლო აკრძალვაზეა საუბარი. შედეგად, შესაძლებელია მასში ივარაუდებოდეს ყველა ის კანონი, რომელსაც მნიშვნელობა აქვს გარიგების შინაარსის განსაზღვრისას და, რომელიც მისი

მ

ბ

რ

რ

ლ

ბ

ფ

ბ

ო

326

სანტურია ლ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 1, ჰანტურია ლ., (რედ.), 2017, მუხლი 54, ველი 17.

პერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, გვ. 275.

სანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, გამომც., სამართალი, 2011, გვ. 351-359

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 25 ნოემბრის N ას-1880-2018 გადაწყვეტილება.

პერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, გვ. 277.

ზოიძე ბ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 1, გამომც. სამართალი, 2001, გვ. 176.

ს

რ

ს

ყურადღებას იმსახურებს ნიდერლანდების სამოქალაქო კოდექსის მე-3:40 II მუხლი, რომლის თანახმად, იმპერატიული ნორმის მოთხოვნის

ბ

ქ

ლ

ყ

ო

ფ

ი მსჯელობის შესაბამისად, გარიგება კანონსაწინააღმდეგოდ წიჩნეული იქნებოდა და უცილოდ ბათილობის შედეგს გამოიწვევდა სსკ-ის ვ მუხლის ძველი რედაქციის იმპერატიული მოთხოვნის საფუძველზე, ვინაიდან სსკ-ის ძველი რედაქცია პასუხისმგებლობის შეზღუდვის შესახებ ფაქტებს დაუშვებლად აცხადებს. ხოლო ნორმის ცვლილების შემდგომი შინაარსი აბსოლუტურად განსხვავებულ სურათს ქმნის და კონტრაჰენტთა ჭმედებებისა და მათი შედეგების კუთხით ცალკეული კატეგორიის ზიანისათვის პასუხისმგებლობის გამორიცხვისა ან მისი შეზღუდვის რაობაზე მხარეთა წინასწარ შეთანხმებას მართებულად მიიჩნევს. ანუ აღნიშნული ნორმის ცვლილება, კანონსაწინააღმდეგო და ბათილი გარიგებიდან აბსოლუტურად განსხვავებულ სახეს იძენს და გარიგებისა და ხელშეკრულების კანონშესაბამისობამდე მივყავართ. უფრო ზუსტად, ერთ ზღვრის უცილოდ ბათილი გარიგება კანონშესაბამისი ხდება.

ი თუმცა ასეთ გარიგებათა ნამდვილობა დამოკიდებულია სამართლის ცალკეულ ნორმებზე, რომლებიც ასეთ შეთანხმებებს იმპერატიულ მოთხოვნებს უწესებს და ზღუდავს პასუხისმგებლობის შემსუბუქების ან/და მისი გამორიცხვის შესაძლებლობას. ერთ-ერთი ასეთი შეზღუდვა

ო

³³² ბერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბ., 2009, გვ. 276.
³³³ იქვე, გვ. 277.

ო

ბ

ა

გათვალისწინებულია 395. II მუხლით, რომლის შესაბამისად, დაუშვებელია შეთანხმება განზრახი მოქმედებით გამოწვეული ზიანის ანაზღაურებისაგან მოვალის გათავისუფლების შესახებ. ასეთივე იმპერატიული მოთხოვნაა გათვალისწინებული ნასყიდობის ხელშეკრულების სპეციალურ ნორმაში. კერძოდ; სსკ-ის 497-ე მუხლი კონტრაქტებს აძლევს პასუხისმგებლობის შეზღუდვის შესაძლებლობას – „ხელშეკრულებით შეიძლება შეიზღუდოს ან გამოირიცხოს გამყიდველის პასუხისმგებლობა ნაკლის მქონე ნივთის გაყიდვისას, მაგრამ ამავედროულად იმპერატიულად მოითხოვს: „ასეთი შეთანხმება ბათილი იქნება თუ გამყიდველი განზრახ დუმდა ნივთის ნაკლის შესახებ“. ამ მოთხოვნათა დაუცველობის შემთხვევაში გარიგება ისევ ბათილ შეთანხმებად იქცევა. ამრიგად, სამოქალაქო კანონმდებლობა, ერთის მხრივ, აღჭურავს კონტრაქტებს პასუხისმგებლობის შემსუბუქების შესაძლებლობით, ხოლო მეორეს მხრივ, ცალკეულ შემთხვევებში, ზღუდავს მათ იმპერატიული ნორმებით, რადგან კანონის ამ ნორმათა დაუცველობა, პროფ. ზოიძის განმარტებით, „პრინციპულად ეწინააღმდეგება სამოქალაქო ბრუნვისათვის დამახასიათებელ მხარეთა

უ

რ

საჯარო წესრიგის საწინააღმდეგო გარიგებები

ის ანუ საჯარო წესრიგის საწინააღმდეგო გარიგების ცნება ქართულ

ც

რ

მ

ნ

დ საჯარო წესრიგის დარღვევით ილახება არა მხოლოდ ერთიერთობის კონკრეტული მონაწილის უფლებები, არამედ იგი ვნებას

ფ

ზოიძე ბ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი III, 2001, გვ. 391.

წ

წამოყენებულია ჯორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები სამოქალაქო სამართალში, 2016, გვ. 96.

ჭ

უ

ნ

საჯარო წესრიგის ხელყოფად შესაძლოა ჩაითვალოს „მხარეთა
თავისუფლების დარღვევა“, „დაქორწინების თავისუფლების შეზღუდვა“ და

„

ს

ა

პ

უ

თ

რ

ე

ბ

ო

ს

ა

დ

ა

ხ

ე

ლ

შ

ე

პ

რ

უ

ლიბიძე ბ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი წიგნი პირველი, გამომც., სამართალი, 2001, გვ.

მ⁸

მ⁹⁹ გვ 179.

გ⁹⁹

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 2 აგვისტოს Nას-33-33-2018
გადაწყვეტილება.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 7 ოქტომბრის Nას-470-2020
გადაწყვეტილება.

ს

ო

ც

გარკვეულ შემთხვევებში პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ან/და გამორიცხვის შესაძლებლობას, მაგრამ ეს „შეზღუდვაც“, ანუ სამართლებრივი „ნებადართულობაც“ შეზღუდულია საჯარო წესრიგის საწინააღმდეგო დათქმების შემთხვევაში და იგი უპირობოდ ბათილად ცხადდება. ამასთან, საჯარო წესრიგის წინააღმდეგ მიმართული დათქმები შეიძლება

მ

ო

ი

ა

ზ

რ

ე
ზნეობრივი ნორმების საწინააღმდეგო გარიგებები

ფ

დ

ფ გერმანული კანონმდებლობა ზნეობისა და „კეთილი ზნის“ საწინააღმდეგო ქმედებებს 826-ე (ზნეობრივი ნორმების საწინააღმდეგოდ დაზარალებული პირის მიყენება) და 138 (ამორალური გარიგება) პარაგრაფებს უძღვნის და ზნეობის ნორმების საწინააღმდეგოდ მიიჩნევს მას, „რაც საზოგადოების უმრავლესობის მიერ სამართლიანად და მართებულად

ნ

დ

ფ

მ

ნ

ნ₂

ჯორჯენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები სამოქალაქო სამართალში, 2016. გვ. 96.

წ⁴

კროპპოლერი ი., გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას ინტელექტუალური ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, ტედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 650.

ნ

რ

ფ

ზ

ცდილობს ყოველთვის თანხვედრაში იყოს სამართლებრივი და მორალური ნორმები და არ განიხილებოდეს ისინი ერთმანეთისაგან განყენებულ, აცდენილ ცნებებად. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში განმარტებულია: „...სამართლებრივ სახელმწიფოში მართლწესრიგის არსებობას უზრუნველყოფს, როგორც კანონი, ასევე, მორალური ქცევის სტანდარტი. შესაბამისად, მიუხედავად იმისა, რომ კერძო სამართლებრივ ურთიერთობებში კერძო ავტონომიისა და თავისუფალი კონტრაქტების პრინციპი მოქმედებს, გარიგება, რომელიც საზოგადოებაში „საყოველთაოდ მიღებულ ქცევის სტანდარტს“ ეწინააღმდეგება, ამორალურ

ა სსკ ზნეობრივი ნორმების საწინააღმდეგო გარიგებების მოწესრიგებას 54-ე მუხლით ახდენს. ხშირადეს რეგულაცია სსკ-ის 91-ე მუხლს უკავშირდება, ვინაიდან, აღნიშნული ნორმა მართლსაწინააღმდეგო და ამორალურ სახელმწიფოებო პირობას ასევე ბათილად აცხადებს.

ე მაგრამ თავად „ზნეობის“ ცნების ერთგვარად „აბსტრაქტული ბასიათი ართულებს საკითხს, თუ რა უნდა იქნას განხილული მისი შეფასების საზომად. ასეთ დროს ყურადღება უნდა გამახვილდეს მოქმედ დათ- ჩვეულებებსა და იმ ზნეობრივ ღირებულებებზე, რომელიც, ერთი მხრივ, დამკვიდრებულია საზოგადოებაში, ხოლო, მეორე მხრივ, ეხება

ო

ბ

ჩ

წ

ქ

შ

ჯ

ღ

ყ

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 24 დეკემბრის Nას -1114 -2020 გადაწყვეტილება.

ჯორბენაძე ს., ხელ შეკრულების თავისუფლების ფარგლები სამოქალაქო სამართალში, 2016, გვ. 97.

ს

შ

ქ

ღ

ყ

პასუხისმგებლობის შეზღუდვის პრინციპის მიმართება სახელშეკრულებო (რელატიურ) და არასახელშეკრულებო

თავისი იურიდიული ბუნებიდან გამომდინარე, სახელშეკრულებო ურთიერთობები ხელშეკრულების დადების, შესრულების ან მისი დარღვევის თვალსაზრისით, იმთავითვე გამიჯნულია სხვა სამოქალაქოსამართლებრივი ურთიერთობისგან და ამ განსხვავების მნიშვნელობა უაღრესად დიდია, როდესაც ვმსჯელობთ სამართლებრივ შედეგებზე. სამართლის მეცნიერება ტრადიციულად ყოველთვის განასხვავებდა ერთმანეთისაგან ბრალეული მოქმედების შედეგებს სახელშეკრულებო და დელიქტურ სამართლებრივ ურთიერთობებში.

სახელშეკრულებო სამართალი აწესრიგებს პირთა ურთიერთობებს ერთმანეთის მიმართ, რომელიც გაშუალებულია რაიმე ობიექტით, ხოლო სანივთო სამართალი კი უშუალო მიმართულებას ნივთებისადმი, რომელიც დამოუკიდებელი პირთა შორის ურთიერთობისაგან.³⁴⁸

ვალდებულებითი გარიგებები პირდაპირ კავშირშია და დამოკიდებულია ხელშეკრულებაში მონაწილე მხარეთა ქმედებაზე. ხელშეკრულებაში არამონაწილე სხვა პირს რომც სურდეს მისი ქმედებით დადგეს ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ზიანი, ვერ შეძლებს, რადგან ის არ არის ამ ურთიერთობის მონაწილე და თუ მაინც მისი ქმედების შედეგად თუნდაც ირიბად დადგება რაიმე სახის ზიანი, ეს უკვე არ იქნება სახელშეკრულებო ურთიერთობიდან გამომდინარე და ვერც საპასუხო სახელშეკრულებო-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის წარმომშობი ნორმები ამოქმედდება მის წინააღმდეგ.

მ

ა

ბ

ა

ლ

348

მევე.

ს

ტ

ქ

ა

ფ

დაადგინა, რომ მოსარჩელე „ქართლის... კავშირსა“ და მოპასუხეს შორის შრომითი ან სახელშეკრულებო ურთიერთობები არ არსებობდა და მოპასუხე ოფისს დარაჯობდა ამ ოფისის დარაჯის თხოვნით, რომელიც უხდიდა 30 ლარს. რაც იმას ნიშნავს, რომ სამოქალაქოსამართლებრივი ურთიერთობები არსებობდა მოპასუხესა და დარაჯს შორის და არა მოპასუხესა და „ქართლის... კავშირს“ შორის. აქედან გამომდინარე, სასამართლოს

ბ

ა

დ

ა ვალდებულების წარმოშობის განსხვავებული საფუძვლების წრთიერთმიმართების გააზრება გულისხმობს მათ შორის უპირატესის გამოვლენას. ხელშეკრულება, უმთავრესად, ემსახურება მხარეთა კერძო ეკონომიის რეალიზაციას. დელიქტურ სამართალსა და სხვა კანონისმიერ ვალდებულებებს კი უფრო სამოქალაქო ბრუნვის დაცვის, მისი სტაბილურობის უზრუნველყოფისა და პრევენციის ფუნქციები ეკისრებათ.

ო

ლ

ე

ზ

ი

თ

ყ

ხ დელიქტურ ურთიერთობებში დაზარალებულისათვის ზიანის მიყენება გამოწვეულია პირის მიერ, რომელიც მანამდე დაზარალებულთან სამართლებრივ ურთიერთობაში არ იმყოფებოდა და აქტიური წინასწარაღმდეგო მოქმედებით არღვევს აქტიური მოქმედებისაგან თავის შეკავების ვალდებულებას, რითაც ზიანს აყენებს დაზარალებულის

ქ

350
ქ

ბიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. „მერიდიანი“ 2014, გვ. 83.

შ

ჩ

ც

აბსოლუტურ უფლებას: სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას, პიროვნების
თ

ა მაგრამ, რადგან სახელშეკრულებო ურთიერთობებში
ჭასუხისმგებლობის წარმოშობის საფუძველად კონკრეტული უფლება-
მოვალეობები გვევლინება, ამის საპირისპიროდ – დელიქტური
ზასუხისმგებლობის წარმოშობის საფუძველები არ შეიძლება განიხილებოდეს
ჭესტრატული ხასიათის მქონედ. აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ
ფოველგვარი ბრალეული მოქმედების შედეგად სამართალდმრღვევი
დრღვევს მისთვის უკვე ადრე წარმოშობილ ვალდებულებას, რომელსაც

მ

ბ

ნ

ხ

ნ

თ

ჰ

ღ

ყ

რ

წ

ხ

შ

ჩ

ც⁵²

ა

ბ

ა

ბ

სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა.
თბილისი, მერიდიანი, 2016, გვ. 342.

ფრანგი ცივილისტის პლანოლის დასკვნები მოცემულ საკითხთან მიმართებაში,
სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა,

თ

ფ

ი

მ

სახელშეკრულებო ვალდებულებათა შესახებ გამოიყენება ასევე სხვა არასახელშეკრულებო ვალდებულებათა მიმართ. თუკი ვალდებულების ხასიათიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს.“ ანუ მოხმობილი ნორმის პრაქტიკული მნიშვნელობა იმაში ვლინდება, რომ იგი შეიცავს ისეთ დებულებას, რომლის გავრცელება შესაძლებელია არასახელშეკრულებო ვალდებულებებზეც: საზიარო უფლებებზე, დავალების გარეშე სხვისი საქმის შესრულებაზე, უსაფუძვლო გამდიდრებასა და დელიქტურ ვალდებულებებზე. ეს შეიძლება გამოხატული იყოს ზიანის ანაზღაურების, ვალდებულების შესრულების, სოლიდარული ვალდებულებების

მაგრამ სახელშეკრულებო ნორმები ვერ იქნება გამოყენებული იმ შემთხვევაში, თუ თავისი არსით ეს ნორმები მხოლოდ წელშეკრულებისთვისაა დამახასიათებელი. ასეთად შეიძლება მივიჩნიოთ ნორმები, რომლებიც აწესრიგებენ ხელშეკრულების დადებას, გარიგების

ს
რ
რ
მ
მ
ბ
დ
ლ
დ
მ
35

ხწორედ ასეთ შემთხვევადად უნდა იქნას მიჩნეული სსკ-ის 410-ე მუხლის დათქმა, რომელიც უშუალოდ ხელშეკრულების დადებას უკავშირდება და კონტრაქტების ეტაპზე მხარეთა მიერ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნაზე

მხარეთა მიერ უარის თქმას ლეგალურ, დასაშვებ სახეს სძენს. დელიქტური გელაშვილი ი., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის წიგნი, თბილისი, 2019 წელი, გვ. 101. ³⁵⁴ მხარეთა მიერ უარის თქმას, დელიქტური მოწესრიგებით ხასიათდებიან. უფრო ზუსტად, თუკი სსკ-

მს 410-ე მუხლი უშვებს სახელშეკრულებო ზიანის მოთხოვნაზე მხარეთა მიერ წინასწარ უარის თქმას, დელიქტური მოწესრიგებით ეს

მიყენებული ზიანის სრულ ანაზღაურებას აკისრებს. ასე რომ, თუ სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობა, გარკვეულ შემთხვევებში, შესაძლოა თავიდან იქნეს აცილებული წინასწარი შეთანხმებით, დელიქტური

პ

ა

ს

უ

ხ

ო

ს

მ

პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამომრიცხვი გარემოებების მიმართება ვალის პატიებასთან

ე

ბ თავისი იურიდიული ბუნებით, პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხვი გარემოებები საკმაოდ ჩამოჰგავს სახელშეკრულებოსამართლებრივ რიგ ინსტიტუტებს, რომლებიც სამართლებრივი შედეგების დადგომის თვალსაზრისით, შესაძლოა არც კი განსხვავდებოდეს ერთმანეთისგან. ასე მაგალითად, პასუხისმგებლობის გამომრიცხვასა და ვალის პატიებას თვისებრივად იდენტური ხასიათი აქვს: ღრევე შემთხვევაში სახეზეა ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულებების

შ

ჩ

ც

ს

რ

ჟ

დუნდუა მ., დელიქტური პასუხისმგებლობისა და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის

სწორედ ამას ითვალისწინებს სსკ-ის 410-ე მუხლი, როდესაც უშვებს პასუხისმგებლობის გამომრიცხვას მხარეთა მიერ წინასწარი შეთანხმებით:- აქ, რა თქმა უნდა, მოიაზრება მხოლოდ მსუბუქი ბრალის ფორმები: როგორიცაა მარტივი და, უფრო იშვიათად, უხეში უფრთილებლობა.

დუნდუა მ., დელიქტური პასუხისმგებლობისა და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის

ტ

ც

ც

ც

საფუძველზე უნდა განხორციელდეს. თუმცა, თუ პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის გარემოებათა არსებობისას მსგავსი დათქმა უშუალოდ ძირითად ხელშეკრულებაზე მხარეთა შეთანხმებისას დგება, ვალის პატიებისას—ძირითადი ხელშეკრულების შესრულების (ან შეუსრულებლობის) შემდგომ ეტაპს წარმოადგენს. მაგრამ, ცალკეულ საგამონაკლისო შემთხვევებში, ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლება შეიძლება გამოირიცხოს სახელშეკრულებო ურთიერთობისაგან დამოუკიდებლად, ცალკე მიღწეული შეთანხმებით, რომლის შინაარსიც მხოლოდ პასუხისმგებლობის გამორიცხვით ამოიწურება და ეს „სუფთა ს

ა სსკ-ის 448-ე მუხლი განმარტავს, რომ ვალის პატიება მხარეთა შორის

ზ

ფ

ხ

პ

ნ

ბ

ტ

ჩ

ბ

ხ

ბ

ფ

წ

ჭ

ფიქსირებული გ./ზათლიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 410, ველი 8.

სსკ-ის 448 მუხლი, <https://matsne.gov.ge/document/view/31702?publication=130> [12.04.2024].

სვანაძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), 2019, მუხლი 448, ველი 1.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 30 სექტემბრის N ას -1054-2019 გადაწყვეტილება.

ჭანტურია, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2001, გვ. 559.

ღ

და

მ

მიუხედავად იმისა, რომ სსკ-ის 410-ე მუხლი (ზიანის ანაზღაურების უფლებაზე წინასწარ უარის თქმა) არ შეიცავს კანონისმიერ მითითებას ფორმის დაცვის სავალდებულობის შესახებ და შესაბამისად, შეთანხმება სახელშეკრულებო ზიანის მოთხოვნის უფლებაზე უარის თქმის თაობაზე შესაძლებელია განხორციელდეს როგორც ზეპირად, ასევე წერილობით. გასათვალისწინებელია ის ფაქტი, რომ სასამართლო პრაქტიკა არ არის ჩამოყალიბებული იმ კუთხით, რომ თუ რამდენად შეიძლება გავრცელდეს წერილობითი ფორმის სავალდებულონა სახელშეკრულებო ზიანის მოთხოვნაზე, თუ ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნა გამომდინარეობს ისეთი გარიგებიდან, რომლისთვისაც გათვალისწინებულია წერილობითი ფორმა. სამოქალაქო კოდექსის ნორმათა სისტემური ანალიზის საფუძველზე შესაძლოა გამოტანილ იქნას დასკვნა, რომ ფორმის დაცვის სავალდებულობა ვრცელდება გარიგების შემადგენელ ელემენტებზეც, მათ

შ

ო

რ

ი

ს

ზ რაც შეეხება საკითხს იმის შესახებ, თუ სამართლებრივად რამდენად მნიშვნელოვანია ამ ორი სახელშეკრულებო ინსტიტუტის თვისებრივად მსგავსი იურიდიული ბუნება, მითუმეტეს, რომ ის მიზანი, რასაც წონტრაქტენტთა დათქმა მოიაზრებს პასუხისმგებლობის წინასწარი ღამორიცხვის პირობებში, შესაძლოა მიღწეულ იქნას ვალის პატიებითაც წომელზეც ასევე მხარეები თანხმდებიან ცალკე ხელშეკრულებით). ზაინტერესოა, რამდენადაა შესაძლებელი ეს მოწესრიგება გავრცელდეს წალის პატიებაზეც, მითუმეტეს, რომ როგორც ერთ, ისე მეორე ზემოხსენებულ შემთხვევაში სამართლებრივი შედეგები იდენტურია?

ზ

364

ზარი ციტირებულია, რუსიაშვილი გ.,/ბათლიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 410, ველი 4.

უ

რ

ი

ამ საკითხზე ცალსახა პასუხის გაცემა არ იქნებოდა მართებული, თუმცა ქართული სამართლებრივი დოქტრინის განმარტებაზე დაყრდნობით, შესაძლოა ითქვას, რომ ეს შესაძლებელია, რადგან „როდესაც კრედიტორი გარკვეული ტიპის ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე წინასწარ, ხელშეკრულებით განაცხადებს უარს (მუხ. 410), ასეთ შემთხვევაში კრედიტორის მოთხოვნა წინასწარ, უკვე ხელშეკრულების გზით შეიძლება ჩაითვალოს ნაპატიებად

ა

მ

ი

ს

ო

ს თუ ამ ლოგიკას გავყვებით, გამოდის, რომ საქმე გვაქვს ამ ორი სამართლებრივი ინსტიტუტის შერწყმასთან, ერთგვარ კუმულაციასთან, ზედგან ერთი შეთანხმებით შესაძლოა ამოქმედდეს როგორც პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების, ასევე ვალის პატიების მექანიზმი. ეს მოცემულობა ასეთ შეთანხმებებს, ერთგვარად დახვეწილ სახეს სძენს, რადგან წინასწარი შეთანხმება მხარეებს ანიჭებს იმ უპირატესობას, რომ თავი ღირდონ სამართლებრივი მოწესრიგების ვადებში გახანგრძლივებას, გაშუალებას აძლევს მათ დაზოგონ დრო (დრო, რომელიც სამართლებრივ პრაქტიკაში საკმაოდ მტკივნეულ საკითხად რჩება), რადგან აღარაა საჭირო წლის პატიების შესახებ ცალკე ხელშეკრულებაზე შეთანხმება. ამ მოსაზრების გასამყარებლად შესაძლოა მარტივი მაგალითის მოშველიება. ვსე, მაგ., ნარდობის ხელშეკრულებაში კრედიტორმა შესაძლოა გააკეთოს წინასწარი დათქმა იმის თაობაზე, რომ ის უარს იტყვის პირგასამტეხლოზე შესასრულებელი სამუშაოს ვადის გადაცილების შემთხვევაში, თუკი

დ

ჯვანაძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 448, ველი 22.

ბ

ე

ბ

შესრულებული ნაკეთობა შეპირებულზე მაღალი ხარისხის აღმოჩნდება. მოცემულ შემთხვევაში სახეზე გვექნება, როგორც ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურებაზე წინასწარ უარის თქმა, ასევე ვალის ნაწილობრივი პატიება, რაც სამართლებრივად აბსოლუტურად გამართლებულია, რადგან იმის მიხედვით, თუ რა იკვეთება მხარეთა შორის ვალის პატიების შეთანხმებიდან, შესაძლებელია მხარეები მხოლოდ ვალის ნაწილობრივ პატიებაზე შეთანხმდნენ. მაგალითად მხოლოდ დაგროვილი პირგასამტეხლოსა და/ან საურავის პატიება ისე მოხდეს, რომ ძირითადი

3

ა

ლ

ი

ს

ბ

ა

დ

ა

ხ

დ

ი

ს

3 საბოლოოდ, უნდა აღინიშნოს, რომ ვალის პატიებას იურიდიული შედეგების თვალსაზრისით, მაინც მეტი სამართლებრივი სივრცე რჩება, ღწნაიდან იგი ვალდებულების წარმოშობის შემდეგ ეტაპს უკავშირდება და დავისუფლად შეუძლია შეეხოს ძირითად ვალდებულებასაც და სრულად გმოწუროს იგი. ხოლო წინასწარი დათქმით პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ბ

³⁶⁶ Schluter, in muko BGB §397, Rn. 10 – გამოყენებულია, სვანაძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), მუხლი 448, 24.

³⁶⁷

ჭოიძე/ ჭანტურია/ ზოიძე/ნინიძე/ შენგელია/ხეცურიანი (რედ.), საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, გამომცემლობა სამართალი, 2001, გვ. 119.

ბ

ა

დ

მექანიზმი ვერ იმუშავებს ძირითად ვალდებულებასთან მიმართებაში, ვერ შეეხება ხელშეკრულების არსებით პირობას, რადგან ამით მნიშვნელობას დაუკარგავს ხელშეკრულების დადების არსს და საფუძველს აცლის ხელშეკრულების შესრულების სამართლებრივ ბერკეტს.

სახელშეკრულებო ზიანის მიმართება პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებთან

ზიანის ცნება ზოგადად არამართლზომიერი ქმედების შედეგთან ასოცირდება, რაც, თავის მხრივ, ქმნის საპასუხო სამართლებრივი ნორმების ამოქმედების საფუძვლებს. ზიანის ერთიანი და უნიფიცირებული ცნების ჩამოყალიბება საკმაოდ რთულია. სირთულეს განაპირობებს თანამედროვე საზოგადოებრივ ურთიერთობათა კომპლექსური და არაერთგვაროვანი ხასიათი. ერთი მხრივ, ტერმინის ყოფითი მნიშვნელობა თითქოს ყველასათვის გასაგებია, მაგრამ მეორე მხრივ, ზიანის ცნების ზუსტ

დ

ე

ფ

ო

ნ

ი

ც

ო

ა

ზ

ქ

შ

ქლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., **სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. „მერიდიანი“ 2014, გვ. 646.**

წოთლაძე ლ., გაბრიჩიძე გ., თუმანიშვილი გ., ტურავა პ., ჩაჩანიძე ე., 2012, განმარტებითი ჟურნალი ლექსიკონი, GIZ, IRZ; გვ. 204.

ქლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., **სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. მერიდიანი, 2014, გვ. 648.**

წ

ხ

ძ

ტ

ნ

ჭ

ამდენად, დოქტრინაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ზიანი და ქონებრივი დანაკლისი ერთი და იგივე არ არის. დანაკლისი ფაქტია, ხოლო ზიანი - ამ

ფ

ა

ქ ამასთან, საინტერესოა „ზიანის“ ცნების განხილვა „ზარალის“ ცნებასთან მიმართებაში. ენათმეცნიერებაში გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, ტერმინოლოგიურად ზიანი და ზარალი სინონიმებს წარმოადგენენ. აღსანიშნავია, რომ ზიანიცა და ზარალიც დანაკლისთან,

მ

თ

ტ

ღ

წ

ბ

დ

დ

შ

რ

მ

ფ

ხ

შ

პ

ფ

ქ

ქ

ხემანი ა., „ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი, თბილისი, 1978, გვ.182.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 16 სექტემბრის N ას-230-2020 წლის გადაწყვეტილება.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 26 ივნისის N ას-645-2019 წლის გადაწყვეტილება.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 29 სექტემბრის N ას 437-409-2017 წლის გადაწყვეტილება.

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2016 წლის 4 ნოემბრის N 760-728-2016 წლის გადაწყვეტილება.

ნი, სწორედ ამას გულისხმობს კონკრეტული საქმის სპეციფიკიდან გამომდინარე ზიანის დეფინიციის არსის განსაზღვრა.

კ

რადგან სამოქალაქო სამართალში ტერმინი ზიანი გულისხმობს კანონით დაცული ყოველი სიკეთის შემცირებას ან მის სრულ განადგურებას.

რუსული სამოქალაქო სამართლის დოქტრინის წარმომადგენელი ი.ტოლსტოი განმარტავს, რომ ზიანი შეიძლება გამოვლინდეს არსებული ქონების სრულ განადგურებაში ან მის დაზიანებაში, შემოსავლის დაკარგვაში, შრომის უნარის დაკარგვაში ან მის დაქვეითებაში, მარჩენალის გარდაცვალებაში, ფიზიკური და სულიერი ტკივილის მიყენებაში. ზიანი გამოვლინდება ასევე არამხოლოდ იმის დაკარგვასა და შემცირებაში რაც არსებობს, არამედ იმაშიც, რაც ვერ მიიღო დაზარალებულმა და რაც შეემატებოდა ქონებას, სულიერად გაამდიდრებდა პიროვნებას, აამაღლებდა მის პროფესიულ დონეს და სხვა. ფიზიკური და ზნეობრივი ტანჯვით გამოწვეული პირის არაკომფორტული მდგომარეობაც არის ზიანი

მ
ო ალსანიშნავია, რომ ქართული სამოქალაქო კოდექსის შესაბამის წორებში თითქმის ყველგან მხოლოდ ტერმინი „ზიანია“ მოხსენიებული. თუმცა პირად არაქონებრივ უფლებებთან მიმართებაში, კერძოდ - მე-18(6) მუხლში ტერმინი „ზარალი“- ზიანის მომიჯნავედ, მასთან ერთად, ფიგურულადაა მითითებული:- „თუ დარღვევა გამოწვეულია ბრალეული მოქმედებით, პირს შეუძლია მოითხოვოს ზიანის (ზარალის) ანაზღაურებაც წლებში მასში შეტანილი ცვლილების შესაბამისად, აღიარებს ტერმინს „ზიანი“ (ცვლილებამდე კონსტიტუციის 42.9 მუხლში დათქმული იყო ტერმინი „ზარალი“). ამდენად, ქართული კანონმდებლობა ზიანს, როგორც ერთიან, ფართო ცნებას ცნობს და მასში მოიაზრებს „ზარალის“- როგორც მატერიალური დანაკარგის ცნებასაც. ზიანის არსის განსაზღვრას, როგორც ეტიმოლოგიურად, ისე შინაარსობრივი თვალსაზრისით, მის სამართლებრივ

ა

ც

³⁷⁹ Гражданское право, учебник, под редакцией А. П. Сергеева и Ю.К.Толстого, часть 2, М., ст. 699. ციტირებულია: სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 168.

ი

3

ი

შედეგებამდე მივყავართ. მაგრამ, ვიდრე სამართლებრივ შედეგებზე ვიმსჯელებთ, აუცილებელია მისი წარმოშობის საფუძვლები განვიხილოთ.

ზოგადად, დოქტრინაში და სასამართლო პრაქტიკაში დამკვიდრებული განმარტებით, როგორც წესი, სახელშეკრულებო ზიანის გამომწვევ მიზეზად განიხილება მოვალის მიერ ვალდებულების შეუსრულებლობა ან არაჯეროვანი შესრულება და ამით გამოწვეული უარყოფითი მატერიალური შედეგის არსებობა. აღსანიშნავია, რომ ზიანის გამომწვევ მიზეზთა მსგავსი ფორმულირება არ შეიძლება განვავრცოთ ყველა შეუსრულებლობაზე ან არაჯეროვან შესრულებაზე, რადგან ამით ბუნებაში არსებულ ყველა ზიანის წარმოშობ ფაქტს გავავიგვებდით სახელშეკრულებო ვალდებულების შეუსრულებლობასთან და მისგან წარმომდგარ უარყოფით შედეგებთან. ზიანის წარმოშობის სამართლებრივი საფუძვლები უნდა გავმიჯნოთ სხვა საფუძვლებით წარმოშობილი ზიანისაგან. ზიანი ზიანად რჩება მაშინაც, როცა იგი ბუნების ძალით, მართლზომიერი მოქმედებით და მაშინაც, როცა იგი თვით დაზარალებულის მოქმედებით არის გამოწვეული. ამ თვალსაზრისით, ზიანი ფართო მნიშვნელობისაა. ხოლო სამოქალაქო პასუხისმგებლობის დადგომისათვის „ზიანი“ ვიწრო მნიშვნელობით უნდა გამოვიყენოთ, როცა

გ მეტი სიზუსტისთვის, ზიანი ვალდებულების დარღვევისათვის ხამოქალაქო პასუხისმგებლობის შერაცხვის წინაპირობაა. ანუ ჭასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის უპირობოდ უნდა არსებობდეს ზიანი. ამასთან, ზიანის უპირობოდ არსებობა, არაა თვითკმარი პირობა სანქციური მამართლებრივი ნორმების ასამოქმედებლად თუკი „ზიანი“-როგორც ფაქტი, დამდგარია მართლზომიერი ქმედებით ან სხვა ობიექტური გარემოებიდან წამომდინარე (როგორიცაა შესრულების შეუძლებლობა, შესრულების ჟკიდურესი გართულება, ფორსმაჟორი და ა. შ...). შესაბამისად, მხოლოდ

უ

სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 167-168.

ო

ა

ბ

ზიანის, როგორც ფაქტობრივი მოცემულობის არსებობა, არ წარმოადგენს სამოქალაქო პასუხისმგებლობის შერაცხვის გარდაუვალ პირობას და შერაცხვა უნდა განხორციელდეს უშუალოდ ზიანის წარმომშობი საფუძვლებიდან გამომდინარე.

ამასთან, ზიანის ანაზღაურების, როგორც უმნიშვნელოვანესი სამართლებრივი დაცვის საშუალების გამოყენების წინაპირობად, ზოგადი წესის თანახმად, მხოლოდ ვალდებულების ბრალეული დარღვევა მოიაზრება. ვალდებულების არაბრალეული შეუსრულებლობა არ აფუძნებს ვალდებულების დარღვევის დასრულებულ შემადგენლობას. შესაბამისად, ვალდებულების დარღვევის არარსებობის გამო გამორიცხულია ზიანის

ა

ნ

ა

ზ

ლ

ა

უ

რ

ე

ბ

ო

ს

მ

ო

თ

ხ

ო

პ

ნ

ჩიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების მისადაგება ვალდებულების შესრულებისა და შეწყვეტის შესახებ მეორად მოთხოვნებზე, 2015, გვ. 283).

ბ

ს

პ

შ

ს

ფ

ის 410-ე მუხლის დეფინიციის შესაბამისად: ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე წინასწარ უარის თქმა დაიშვება, თუ ეს გათვალისწინებულია კანონით ან მხარეთა შეთანხმებით. ამ გადასახედიდან შესაძლოა ვიფიქროთ, რომ ნორმის დისპოზიციურობა ხელშემკვრელ მხარეებს ხელშეკრულების დადების ეტაპზე აღჭურავს სახელშეკრულებო ზიანის მოთხოვნის მათთვის სასურველად, მათთვის მისაღებად დათქმის უფლებით და ამით, ერთგვარად, „ზიანის მართვის“ შესაძლებლობას ქმნის. ცხადია, წინასწარ, აბსოლუტური სიზუსტით ვერავინ განსაზღვრავს ხელშეკრულების შემდგომ ბედს, მაგრამ მხარეთა მიერ კონკრეტული ხელშეკრულების მიმართ ბეჯითი დამოკიდებულება სწორად განსაზღვრონ ხელშეკრულების ფაქტობრივი და სამართლებრივი შედეგები, იმსჯელონ და დათქვან რისკის ტვირთის, პასუხისმგებლობის გადანაწილების და მის შემსუბუქებასთან დაკავშირებული ზომები, სწორედაც რომ ასეთ შესაძლებლობას ქმნის, რა თქმა უნდა, იმპერატიულ მოთხოვნათა დაცვის გათვალისწინებით.

დამატებით ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ, მართალია, ზემოთ განხილული სსკ-ის 394-ე (1) მუხლის პირველი წინადადება ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპს პასუხობს, მაგრამ მეორე წინადადების დისპოზიცია პასუხისმგებლობის შემსუბუქებაზე ამახვილებს ყურადღებას. ციტირებას რომ მოვუხმოთ, ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპი არ მოქმედებს მაშინ, „როცა მოვალეს არ ეკისრება პასუხისმგებლობა ვალდებულების დარღვევისათვის“. შესაბამისად, სსკ-ის შინაარსთან. სამოქალაქო კოდექსის კომენტარებში ვკითხულობთ, რომ „ზოგადად, 394-ე მუხლი დისპოზიციური ხასიათისაა. მხარეებს შეუძლიათ ხელშეკრულებით ინდივიდუალურად შეათანხმონ მისგან განსხვავებული პირობები და სამართლებრივი შედეგები. თუმცა 394-ე მუხლის დათქმები

შ

ე

ი

³⁸³
ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3. ჭანტურია (რედ.), 395, ველი 34-35.
ლ

ე

ბ

განაპირობებს, უფრო მეტიც, ხსენებული ნორმები არათუ თავსებადია, არამედ 394-ე (1) მუხლი წინაპირობაა 410-ე მუხლით გათვალისწინებული შემამსუბუქებელი დათქმებისა, რადგან თუკი სსკ-ის 394 -ე (1) მუხლი ამკვიდრებს პრინციპს, გარკვეულ საგამონაკლისო შემთხვევებში, არ ეკისრებოდა მოვალეს პასუხისმგებლობა, ამით მყარ ნიადაგს უქმნის სსკ-ის შეთანხმდნენ ვალდებულების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისას პასუხისმგებლობის ამა თუ იმ სახის დადგენაზე, შეცვლაზე,

პ

ა

ს მოცემულ მსჯელობას ამყარებს სსკ-ის 395-ე მუხლი. კერძოდ, ხსენებული ნორმის პირველი ნაწილი, თუმცა იმპერატიულად საზღვრავს, რომ პასუხისმგებლობა მხოლოდ განზრახი ან გაუფრთხილებელი მოქმედებით უნდა დადგეს, მაგრამ იგი უდავოდ შეიცავს ღისპოზიციურობის ელემენტს შემოდის რა ნორმაში წინადადება, რომელიც

ბ

ბ

ვ

ბ

ლ

ო

ბ

ბ

ს

მ

თ

ფ

უ

ფ

ბ

384

ბუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 297

რ

ბ

ბ

დაუშვებელია მხარეთა წინასწარი შეთანხმება მოვალის მიერ განზრახი მოქმედებით ვალდებულების დარღვევისას ზიანის ანაზღაურებისაგან მისი

ბ

ა

თ

ა

3

ი

ს

უ აუცილებელია აღვნიშნოთ, რომ ჩემი მსჯელობა არ მიდის იმ ტომართულებით, რომ ყურადღება გამახვილდეს მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევის შემთხვევაში პასუხისმგებლობის „არ გების“, ფრდაკისრების“, პასუხისმგებლობისაგან თავის დაღწევის ერთგვარ შესაძლებლობაზე. პირიქით, მსჯელობის მიზანია ერთმანეთისაგან ფაიმიჯნოს მოვალის ბრალეული, ნაკლებად ბრალეული და არაბრალეული ქმედებები და შესაბამისი სამართლებრივი ნორმების ამოქმედების ზაფუძვლები. ამდენად, ზიანის სანაცვლოდ შემხვედრი დაკმაყოფილების გილება ისეთი ლოგიკური და ბუნებრივი პრინციპია, როგორც, მაგალითად, სიკეთის სიკეთითვე გადახდის ზნეობრივი ვალდებულება. იგი სამართლებრივი საშუალებაა, რომლის გამოყენებითაც სამართალი

ხ

9

შ

ო

ზიანის მართლების წინაპირობები (ელემენტები)

სსკ-ის 393(2) ანაღმასწავლებით ვრღვესი უმემატევერთხილებლობის დროსაც

მართლების წინაპირობები საგამონაკლისო შემთხვევებში, უშვებს პასუხისმგებლობის შემსუბუქების ან/და გამორიცხვის შესაძლებლობას.

შესაბამისად, „პასუხისმგებლობის ეს წესი უპირატესად დისპოზიციურობით

სამართლებრივ დამოუკმწმარწმენებლად ქსსმართლებლობის შემთხვევაში, 2016-
გვ. 297.

ბრალეულობის, ცერცნეიპი, რდაქიძეთორცვანამზრვ, ცერცნეიპი, 2016-
სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. მერიდიანი, 2014, გვ. 677.
პასუხისმგებლობის თავისუფალი წესი-დისპოზიციურობა“. 385

რ

უ

ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ, რომ სახელშეკრულებო ვალდებულებების შეუსრულებლობით აღმოცენებული ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებით კრედიტორს სსკ-ის 394 (1) მუხლი აღჭურავს. ხოლო მოთხოვნის შედეგად პასუხისმგებლობის შერაცხვის წინაპირობებია: ა) მართლწინააღმდეგობა, ბ) ბრალი, გ) მიზეზობრივი კავშირი, დ) ზიანი; ჩამოთვლილთაგან თითოეულ პირობას ზიანის ანაზღაურების ერთიან მოზაიკაში საკუთარი უნიკალური ადგილი აქვთ და ზიანის ანაზღაურების

დ

ა

ს

ა

შ

ვ

ე

ბ

ო ს

ბ

ტ

ხ

რ

დ

ჭ

ყ

ღ

ფ

ნ

ჟ

გლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. მერიდიანი, 2014, გვ. 690

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 14 ივლისის N-ას-464-2021 წლის გადაწყვეტილება.

სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 129.

ს

მ

ბ

მართლსაწინააღმდეგო ქმედებით სახელშეკრულებო ურთიერთობებში მოვალე ძირითადად კრედიტორის შეფარდებით (რელატიურ) უფლებებს არღვევს. მართლსაწინააღმდეგო ქმედება გულისხმობს, როგორც აქტიურ მოქმედებას, ისე უმოქმედობასაც. როცა ხელშეკრულების მხარე არ ასრულებს ხელშეკრულებით ნაკისრ ვალდებულებას, იგი მართლსაწინააღმდეგოდ მოქმედებს. მისი არსი ისაა, რომ ქმედება არღვევს სამართლის ნორმით გამოხატული მოქმედების ან უმოქმედობის ვალდებულებას. მართლწინააღმდეგობა მოიცავს როგორც კანონით

დ

ა

დ

ბ

ე

ნ

ო

ლ

ი

წ

ე

ს

ე

ბ

ი

ს

³⁹⁰

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 14 ივლისის N-ას-464-2021 წლის გადაწყვეტილება.

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ უკიდურესი აუცილებლობის დროს, საქმის გარემოებების გათვალისწინებით, ზიანის ანაზღაურება შეიძლება დაეკისროს ზიანის მიმყენებელს, ან პირს, რომლის ინტერესებისთვისაც მოქმედებდა ზიანის მიმყენებელი. კანონი ასევე არ გამორიცხავს ორივე მათგანის ანაზღაურებისაგან გათავისუფლებას (სსკ-ის

³⁹²

ჩიკვაშვილი შ., პასუხისმგებლობა მორალური ზიანისათვის, თბილისი, 2003, 80-82. - დიტირებულია კვანტალიანი ნ., პაციენტის უფლებები და ჯანმრთელობის დაცვის პერსონალის სამოქალაქო სამართლებრივი საფუძვლები 2014, გვ. 162.

შ

ე

პ

გათვლილი და უკავშირდება კანონის კონკრეტული ნორმის შესრულება-
არშესრულების საკითხს. რაც შეეხება სახელშეკრულებო სამართლებრივ
ურთიერთობებს, თუ ვაღიგებებთ ხელშეკრულებით წარმოიშვა,
ქმედების არამართლზომიერება უნდა გამოვლინდეს იმ სახელშეკრულებო
პირობების საფუძველზე, რომლითაც განსაზღვრულია თითოეული

პ

ო

ნ

ტ

რ

ა

ჰ

ე

ნ

თანამედროვე ქართული ცივილური სამართლის დოქტრინის ერთ-

ტ

რ

ხ

შ

ფ

ქ

ძ

ც

ჩ

დ

ღ

³⁹³ Иофе О. С., Обязательственное право, М., 1975, ст. 110, ციტირებულია: სუხიტაშვილი დ.,
სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016. გვ. 130.

³⁹⁴

სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., „სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016.

³⁹⁵ Задзе В., Договорная и внедоговорная ответственность в механизме гражданского-
правового регулирования, Т., 1988, ст. 165. გამოყენებულია ძლიერიშვილი ზ., ნარდობის

ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება, თბილისი, გამომცემლობა მერიდიანი, 2011, გვ.

ასევე გამოყენებულია—საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 18 თებერვლის N ას-

ბ

ჟ

უ

ნ

რომ მართლსაწინააღმდეგოდ განიხილება კონტრაპენტის მხოლოდ ისეთი ქმედება (მოქმედება ან უმოქმედობა), როცა მას ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების შესრულება შეეძლო, თუმცა არ შეასრულა ან არაჯეროვნად შეასრულა. იგივე პოზიციას იზიარებენ დ., და თ., სუბიტაშვილები მონოგრაფიაში „სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობა“. „უმოქმედობა მართლსაწინააღმდეგოდ ჩაითვლება მაშინ, თუ მას უშვებს პირი, რომელსაც შეეძლო ან უნდა შეეძლოს დაკისრებული მოქმედების შესრულება. წინააღმდეგ შემთხვევაში თუკი არსებობს გარემოებები, რომელიც გამორიცხავს ვალდებულების შესრულების შესაძლებლობას, ასეთი უმოქმედობა მართლსაწინააღმდეგოდ ვერ ჩაითვლება. მაგ. დაუძლეველი ძალის არსებობის პირობებში ან სახელმწიფოთა შორის

ე

ქ

ს

პ

ო

რ

ტ

ი

მ

პ

ო

რ

ტ

ი

ს

ა

პ

რ

396

სუბიტაშვილი დ., სუბიტაშვილი თ., „სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 143-144.

ა

ლ

პ

შეუძლებელი. მოცემულ შემთხვევაში, ვალდებულების შეუსრულებლობა მართლწინააღმდეგობასთან უნდა იყოს გაიგივებული, ვინაიდან შესრულების გართულებისას, სამოქალაქო კანონმდებლობა ქმნის ვალდებულების შესრულების ალტერნატიულ შესაძლებლობას-

3

ა

ლ

დ

ე

ბ

უ

ლ

ე

ბ

ო

მიზეზობრივი კავშირი

შ პასუხისმგებლობის შერაცხვის კუმულაციურ ერთობაში ერთ-ერთი წამყვანი როლი აქვს მიზეზობრივ კავშირს- როგორც ზიანის შერაცხვის სუცილებელ ელემენტს. მიზეზობრიობის ონტოლოგია – მოვლენების ობიექტური სინამდვილის კანონების შესწავლა, დიდი ხანია მეცნიერების სხვადასხვა დარგის კვლევის ობიექტი გახდა, მათ შორის სამართლის მეცნიერების. მიზეზობრიობის თეორიებისა და კონცეფციების მიზანია განსაზღვროს სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ობიექტური პირობა.

ბ

³⁹⁷

მაგ., თანამედროვე პერიოდში გლობალურმა კოვიდპანდემიამ მსოფლიო ეკონომიკური სოწოვა შეცვალა. ადამიანების იძულებითმა დისტანცირებამ საფრთხე შეუქმნა თითქმის ყველა სფეროს;- ეკონომიკას, ბიზნესს, განათლებას, მედიცინას... დისტანცირებულ შირობებში სხვადასხვა ვალდებულებათა შესრულება თითქმის შეუძლებელი გახდა. აღნიშნულის მიუხედავად, ტექნიკური განვითარების თანამედროვე დონემ ვალდებულების შესრულება ალტერნატიული ფორმით გახადა შესაძლებელი. მსოფლიო საქმიანობის ონლაინ რეჟიმზე გადაეწყო: შემუშავდა დისტანციური სწავლების ფორმები, შესაძლებელი გახდა ეკონომიკური, ბიზნეს, სამედიცინო თუ სხვა სფეროს კონფერენციების ონლაინ ფეჟიმში ჩატარება და ა.შ. ეს კი სხვა არაფერია, თუ არა ვალდებულების ადაპტაცია, მისადაგება შეცვლილი გარემოებებისადმი).

ლ

ო

ლ

მიზეზობრივი კავშირი სამართალში არამართლზომიერი მოქმედების

3

ო

ნ

მ

ე

ს

თ

3

ო

ს

შ

ე აუცილებელი (მინიმალური) კაუზალური კავშირი ქმედებასა და შედეგს შორის სამოქალაქო სამართალშიც, ისევე როგორც სისხლის სამართალში განისაზღვრება ეკვივალენტურობის თეორიის შესაბამისად. ის

ზ

ტ

ღ

ო

ს

ხ

შ

ო

გ

ყ

რ

პრინციპის მეშვეობით ქმედებასა და ხელყოფას შორის კავშირის გაბმას.

გოცირიძე ე., მიზეზობრიობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სამართალში, 2006, გვ.136-139

სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., „სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016. გვ. 150-151.

მუსიაშვილი/ეგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, 2016, გვ.

დ

მ

ბ

ტვირთის მატარებელი და შესაბამისი, რაც კონკრეტული ხელშეკრულებით იყო დათქმული და განსაზღვრული.

შესაძლოა მიზეზობრივი კავშირის სრული და განუხრელი ფორმულირების დაცვის შემთხვევაშიც კი, ანუ შედეგის მიზეზიდან გამომდინარეობის მიუხედავად, განსხვავებული შედეგი დადგეს. კერძოდ; მართალია, მიზეზობრიობის ბმა – არსებობა-არარსებობის დადგენა, პირდაპირი და უშუალო ნაბიჯია შემადგენლობის განსაზღვრისათვის და ქმედების მიზეზობრიობის განხილვისას უცილობლად უნდა დადგინდეს, რომ კონკრეტული მიზეზი, ქმედება უპირობოდ, გარდაუვალად წარმოშობს დამდგარ შედეგს, როცა სათუოობა გამორიცხულია და „სავარაუდოდ“ განმაპირობებელი მიზეზი ვერ იქნება განხილული როგორც ერთადერთი, აუცილებელი გზა შედეგამდე. თუმცა პრაქტიკაში არის შემთხვევები, როცა მოვლენათა წყობა მიზეზობრივ კავშირს კი განაპირობებს, მაგ; მოვალის შეუსრულებლობა (მიზეზი) კი იწვევს ზიანს (შედეგს), მაგრამ მოცემულ შემთხვევაში, კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, რომ დადგინდეს რა არის

შ

ე

უ

ს

რ

უ

ლ

ე

ბ

ლ

ო

ბ

ი

ს

აზრი ციტირებულია: ძლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. „მერიდიანი“ 2014, გვ. 686.

ნ

უ

დადგინდეს ვალდებულების შეუსრულებლობის მიზეზი. ამ მიზეზის კვლევას ქმედების ბრალეულობის განსაზღვრამდე მივყავართ.

ბრალი

ბრალი ვალდებულების დარღვევის შემადგენლობის უმთავრესი და უმნიშვნელოვანესი ელემენტია. აღსანიშნავია, რომ ბრალის არსებობა, რიგ შემთხვევებში, არაა გარდაუვალი და აუცილებელი პირობა იმისათვის, რომ დაფუძნდეს ვალდებულების დარღვევის ერთიანი შემადგენლობა. ბრალის გარეშეც შესაძლებელია დადგეს პასუხისმგებლობის შერაცხვის საკითხი და რიგ, კანონით განსაზღვრულ შემთხვევებში, ბრალის არარსებობა არ უშლის

ხ
ე
ლ
ს
რ
ო
მ
ვ
ა
ლ
დ
ე
ბ

უ თანამედროვე იურიდიული მეცნიერება ბრალის პრინციპის შემოღებას რომელ იურისტებს უმაღლის. რომაული სამართალი განამტკიცებდა ბრალის კატეგორიას, როგორც „გარკვეული ჭეულისხმიერების განუხორციელებლობას, რაც იწვევდა უარყოფით

ს
405

დ. ლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელმწიფო სამართალი, გამომც. „მერიდიანი“ 2014, გვ. 678.

შედეგებს“.⁴⁰⁶ „გერმანელი იურისტები კი ბრალს განიხილავდნენ, როგორც ისეთი წინდახედულებისა და სიფრთხილის დაუცველობას, რომელიც მ

ხ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი განამტკიცებს ბრალს, როგორც პასუხისმგებლობის შერაცხვის უმნიშვნელოვანეს ელემენტს, რომლისთვისაც უმთავრესია სამოქალაქო ბრუნვისათვის ჩვეული ყურადღებიანობისა და გულისხმიერების, კეთილსინდისიერებისა და მზრუნველობის მოთხოვნის დაცვა, რის საფუძველსაც ქმნის სსკ 316-ე (2) მუხლი. ამ ნორმის შესაბამისად, „თავისი შინაარსისა და ხასიათის ფათვალისწინებით ვალდებულება შეიძლება ყოველ მხარეს აკისრებდეს მეორე მხარის უფლებებისა და ქონებისადმი განსაკუთრებულ ფულისხმიერებას.“ თუმცა, უშუალოდ ბრალის ლეგალური დეფინიციისაგან მოქმედი სამოქალაქო კოდექსი თავს იკავებს.

რ ბრალის დოქტრინული ცნებიდან იკვეთება, რომ ბრალი მოიცავს ტრთლწინააღმდეგობას და მის შეცნობას. ბრალეულად მოქმედ პირს ჭაზრებული აქვს ის, რომ მისი ქმედებით ილახება სხვისი უფლება და

ხ

დ

ღ

ფ

ფ

ფ

ხ

ხ

შ

რ

ჩიტაშვილი ნ., ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის მსსაზღვრისათვის, სამართლის ჟურნალი, 2009, N1, გვ. 147.

⁴⁰⁸ Кофман В.И., Соотношение вины и противоправности в гражданском праве, ж. Правоведение“, №1, 1957, 78, (<http://law.edu.ru/magatzine/article 7.05.2007>) ციტ.: ქ. ქოჩაშვილი, ბრალი, როგორც სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობის პირობა, სამართლის ჟურნალი, 2009, 1, გვ. 89.

⁴⁰⁹

ზოიძე ბ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, 2001, გვ. 382.

წ

⁴⁰⁷

ა

ვალდებულების ხასიათისა და სამოქალაქო ბრუნვის ჩვეული პირობების
გათვალისწინებით მზრუნველობისა და გულისხმიერების გამოვლენის

ხ

ა

რ

ი

ს

ხ

ი

ბ

ა

უ

ფ

რ

თ

ხ

ი

ლ

ე

ბ გაუფრთხილებლობა შესაძლოა იყოს მარტივი (culpa lata) და უხეში

მ

ღ

ნ

ბ

რ

ჭ

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სასამართლოს 2023 წლის 18 იანვრის N ას-1168-2022
დაწყვეტილება, ველი 43.

⁴¹¹

სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016,
გვ. 284-285.

ვაშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხლი 395,
გვ. 17.

ზოიძე ბ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, 2001, გვ. 384.

ბ

ნ

მ

გამიჯვნა ზიანის შერაცხვისას ვალდებულებითსამართლებრივ ურთიერთობებში თითქმის შეუძლებელია (და მას არც პრაქტიკულად ენიჭება რაიმე გადამწყვეტი მნიშვნელობა), მოქმედი სამოქალაქო კოდექსი პასუხისმგებლობის პირობად განცალკევებულად, ერთადერთ კრიტერიუმად განზრახ ბრალს ნაკლებად გამოიყენებს და ის უმეტესწილად მოვალის მიერ ვალდებულების დარღვევისათვის პასუხისმგებლობის

ა

პ

ო

ს

რ

ე

ბ

ი

ს

ა

ს

ბ

ა

ნ

ზ

რ

ა სამოქალაქოსამართლებრივი ბრალი სისხლის სამართლისაგან ხმითაც განსხვავდება, რომ სამოქალაქო სამართალში ბრალეულობის ზარისხის მიუხედავად, საქმე გვექნება განზრახვასთან, უხეშ თუ მარტივ

რ

414

მაგ., სკ-ის 392-ე მუხლის შესაბამისად—კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილებისას მოვალე მხოლოდ მაშინ არის პასუხისმგებელი თუკი შესრულება შეუძლებელი აღმოჩნდა მოვალის განზრახვის ან უხეში გაუფრთხილებლობის გამო, ასევე 719, 742, 829 და სხვ. მუხლები.

შრიბე ბ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, 2001, გვ. 383.

იქვე.

ა

ნ

ი

გაუფრთხილებლობასთან, ბრალის ყველა ეს ფორმა მხოლოდ პასუხისმგებლობის წარმოშობის სავალდებულო წინაპირობას ქმნის და, შესაბამისად პასუხისმგებლობის მოცულობაზე გავლენას ვერ მოახდენს. რაც შეეხება პასუხისმგებლობის მოცულობას, მას განაპირობებს

რ მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო კოდექსი განზრახვასა და უხეშ გაუფრთხილებლობას შორის ზიანის დაკისრებისას აუცილებელ, უპირობო ზღვარს არ ავლენს, განზრახ ბრალს მაინც ენიჭება განსაკუთრებული მნიშვნელობა და იგი არ შეიძლება ყოველთვის გაიგივებული იქნას უხეშ გაუფრთხილებლობასთან. კერძოდ, მართალია, სამოქალაქო კოდექსი ხელშემკვრელ მხარეებს შესაძლებლობას აძლევს ხელშეკრულებით ღირებულებისწინა ზიანის შემცირების პირობები, წინასწარ შეთანხმდნენ ზღვარების შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისას

მ

ხ

უ

რ

ი

ყ

მ

ბ

დ

გ

ზ

ო

პ

ჟ

ჩ

სუბიტაშვილი დ., სუბიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 293.

ც

ც

მ

კანონით დადგენილ პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ დებულებად გვევლინება ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნორმა, რომელიც განსაზღვრავს მოვალის პასუხისმგებლობას კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილებისას (მუხლი 392-ე, „კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილებისას მოვალე მხოლოდ მაშინ არის პასუხისმგებელი ვალდებულების შეუსრულებლობისათვის თუკი შესრულება შეუძლებელი აღმოჩნდა მოვალის განზრახვის ან უხეში გაუფრთხილებლობის გამო“).

სსკ-ის 392-ე მუხლი ადგენს გამონაკლისს 395-ე მუხლიდან და ამცირებს ვალდებულების დარღვევისათვის მოვალის პასუხისმგებლობის ფარგლებს. ემსახურება რა, ბრალის ხარისხის შემსუბუქებას, დაჰყავს პასუხისმგებლობის მასშტაბი განზრახვამდე და უხეშ

ბ

ა

უ

ფ

რ

თ

ხ

ი

ლ

ე

ბ

ლ

ო

ბ

ა

მ

დ

ქ

მშაკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ჭანტურია (რედ.), 2019, მუხლი 392, ველი 5.

ი

თ

ა

„გამნათხოვრებელი პასუხს აგებს მხოლოდ განზრახი ან უხეში გაუფრთხილებლობით მიყენებული ზიანისათვის.“

თხოვების ხელშეკრულებისათვის გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის მსუბუქი ხასიათი განპირობებულია იმით, რომ თხოვება უსასყიდლო ხელშეკრულებაა. გამნათხოვრებელს არ აქვს ამ ხელშეკრულების მიმართ რაიმე ქონებრივი ან ფინანსური ინტერესი და გამნათხოვრებელი ხელშეკრულებას დებს მხოლოდ უანგარო მოტივით. ასეთი მოტივის სტიმულირებისათვის კანონი ითვალისწინებს გამნათხოვრებლის პასუხისმგებლობის შეზღუდვას.⁴²⁰ პასუხისმგებლობის გამორიცხვის თაობაზე სახელშეკრულებო შეთანხმების საკანონმდებლო დაშვებას ვხვდებით ნასყიდობის ხელშეკრულებაში. კერძოდ, სამოქალაქო კოდექსის 497-ე მუხლის შესაბამისად, „ხელშეკრულებით შეიძლება შეიზღუდოს ან გამორიცხოს გამყიდველის პასუხისმგებლობა ნაკლის მქონე ნივთის გაყიდვისას.“

აღნიშნული სამართლებრივი ნორმა პირდაპირ უთითებს შესაძლებლობაზე გამყიდველმა შეზღუდოს ან გამორიცხოს პასუხისმგებლობა გაყიდული ნივთის ნაკლის შემთხვევაში. თუმცა ამ შესაძლებლობას კონკრეტული სახელშეკრულებო დათქმა ქმნის. ნორმა ითვალისწინებს ნივთის შესაძლო ნაკლის გამო გამყიდველის პასუხისმგებლობის გამორიცხვას არა ყველა შემთხვევაში, არამედ მხოლოდ მაშინ, თუკი ამის შესახებ ხელშეკრულებით შეთანხმდებიან. ამასთან, პასუხისმგებლობის გამორიცხვა, რომელიც შეეხება ნივთის კონკრეტულ თვისებებს ან კონკრეტულ პასუხისმგებლობის სახეს, უნდა გავრცელდეს მხოლოდ ნივთის ამ თვისებებისა და პასუხისმგებლობის ნაწილში. ამ პირობის განვრცობა გამყიდველის ნებისმიერი ძირითადი თუ არაძირითადი სახელშეკრულებო ვალდებულების დარღვევის გამო პასუხისმგებლობაზე, ცხადია, გაუმართლებელია. არაძირითადი ვალდებულების დარღვევის

420

ონლაინ კომენტარი, ჭეჭელაშვილი ზ., წიგნი მესამე, კერძო ნაწილი, კარი პირველი, სახელშეკრულებო სამართალი, მუხლი 616, ბოლო დამუშავება, 22 თებერვალი, 2016 წელი.

დაფარავს სახელშეკრულებო დათქმა ბათილია. როგორც ზემოთ იქნა განხილული, ანალოგიურ გადაწყვეტას ითვალისწინებს სსკ-ის 497-ე მუხლი – „გამყიდველის პასუხისმგებლობის გამორიცხვა, (ასევე სსკ-ის 539-ე მუხლი-„პასუხისმგებლობის გან გათავისუფლების შესახებ შეთანხმების ბათილობა“), რაც სსკ-ის 395.2 მუხლთან თანხვედრას განაპირობებს, ამასთან სსკ-ის მე-10.3-ის შესაბამისად, „უფლებათა ბოროტად გამოყენებისაგან სხვათა თავისუფლებას იცავს კანონის იმპერატიული ნორმები.“

მენარდის მიერ ნაკეთობის ნაკლის განზრახ დაფარვასთან მიმართებით ანალოგიურ დებულებებს შეიცავს გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 639-ე პარაგრაფი, კერძოდ, მენარდეს არ შეუძლია მიუთითოს შეთანხმებაზე, რომლითაც შემკვეთის უფლებები ნაკლის გამო გამორიცხული ან შეზღუდულია თუკი მან ბოროტი განზრახვით დამალა

ნ

ა

კ

ლ

ო

ა

ნ

ი საკმაოდ საინტერესოაა წარმოდგენილი პასუხისმგებლობის შეზღუდვის მექანიზმი ტურისტული მომსახურების ხელშეკრულებაში, ხადაც კანონი მხარეთა მიერ პასუხისმგებლობის შეზღუდვაზე წინასწარი შეთანხმების ზუსტად განსაზღვრულ ორ შემთხვევას აფუძნებს. კერძოდ, სსკ-ის 664-ე მუხლის შესაბამისად „მოგზაურობის მომწყობს ტურისტთან შეთანხმებით შეუძლია შეზღუდოს თავისი პასუხისმგებლობა მომსახურების ღირებულების სამმაგი ოდენობით, თუ ა) ტურისტისთვის

ა

ბ

კოპპოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას იურიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, ტბდ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 639.

იქვე.

ო

ბ

ო

მიყენებული ზიანი არ იყო გამოწვეული განზრახ ან უხეში გაუფრთხილებლობით, ან ბ) მოგზაურობის მომწყობი ერთპიროვნულად მთლიანად არ აგებს პასუხის ტურისტის წინაშე იმ ზიანისთვის, რომელიც წარმოიშვა მოგზაურობის მომწყობის ვალდებულების შემსრულებელთაგან ერთ-ერთის ბრალის შედეგად.“

ანალოგიური გადაწყვეტა აქვს გსკ-ით ტურიზმის ხელშეკრულებასთან მიმართებაში, სადაც აღნიშნულია, რომ მოგზაურობის ორგანიზატორს ტურისტთან შეთანხმებით შეუძლია შეზღუდოს თავის პასუხისმგებლობა ტურისტული მომსახურების საზღაურის სამმაგი ოდენობით იმდენად, რამდენადაც ტურისტისთვის მიყენებული ზიანი არ იყო გამოწვეული განზრახვით ან უხეში გაუფრთხილებლობით; რამდენადაც მოგზაურობის ორგანიზატორი ერთპიროვნულად აგებს პასუხს ტურისტისთვის მიყენებული იმ ზიანისთვის, რომელიც წარმოიშვა ცალკეული მომსახურების განმახორციელებელი პირის ბრალით.⁴²⁴

სსკ-ის ახალ კომენტარებში განმარტებულია, რომ ტურისტულ მომსახურებასთან დაკავშირებული პასუხისმგებლობის შეზღუდვა ისე არ უნდა გავიგოთ, რომ მოგზაურობის მომწყობი პასუხისმგებლობის თავიდან აცილებას ცდილობს. ზემოაღნიშნული ფორმულირებები უმეტეს შემთხვევაში, უბრალოდ, ზედმეტად პრეტენზიული კლიენტების წინააღმდეგ პრევენციული ზომების მიღებას ემსახურებიან. და, შესაბამისად, მარტივი გაუფრთხილებლობით მიყენებული ზიანის ანაზღაურების ღირებულების სამმაგი ოდენობით შეზღუდვის მიზანიც პასუხისმგებლობის

ა

ც

ი

ფ

კროპპოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას იურიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, წყედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014, გვ. 496.

ონლაინ კომენტარი, ცერცვაძე გ., წიგნი მესამე, კერძო ნაწილი კარი პირველი, ~~ხელშეკრულებო~~ სამართალი, მუხლი 664,-ბოლო დამუშავება 13 აპრილი, 2016 წელი.

სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 4, 2001 წ. გვ. 307.

უ

რ

ო

შეზღუდვის ფარგლებზე, რომელიც არ უნდა აღემატებოდეს მომსახურების ღირებულების სამმაგ ოდენობას.⁴²⁷

ხსენებული ნორმის „ბ“ პუნქტის შინაარსი უარყოფს რა მოგზაურობის მომწყობის მიმართ ერთპიროვნულად, მთლიანად პასუხისმგებლობის შერაცხვას, ამით ერთგვარად აფუძნებს მოგზაურობის მომწყობთან ერთად ვალდებულების შემსრულებელთა სოლიდარული პასუხისმგებლობის წარმოშობას (ვისი თანხმობაც ხელმოწერილი უნდა იყოს კონკრეტულ ხელშეკრულებაში) და, ამავდროულად უარყოფს ბრალის გარეშე პასუხისმგებლობის §664-ის „ბ“ პუნქტზე გავრცელებას. ემსახურება რა იმ მიზანს, რომ არ მოხდეს მოგზაურის მომწყობის მიმართ მკაცრი პასუხისმგებლობის დაკისრება (ანუ პასუხისმგებლობა სხვისი ბრალისათვის). ვინაიდან ტურისტული პაკეტი შესაძლოა შეიცავდეს ერთმანეთისგან არსებითად განსხვავებულ მომსახურებას. შესაბამისად, არ არის გამორიცხული, თითოეულ მათგანზე პასუხისმგებელ პირს არც კი ჰქონდეს ინფორმაცია მეორის შესახებ. მაგ. ავიაკომპანია, რომელიც ტურიზმის ტრანსპორტირებას უზრუნველყოფს, შეიძლება საერთოდ არ ჰქონდეს კავშირი სასტუმროსთან, სადაც ტურისტი უნდა დაბინავდეს... ვალდებული პირის არაჯეროვანმა შესრულებამ უნდა გამორიცხოს მოგზაურის მომწყობის პასუხისმგებლობა ხელშეკრულებით

ბ

ა

თ

ჰ

ა

ლ

ი

ს

წ

427

ო

შპს „მოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 4, 2001 წ. გვ. 307.

წინააღმდეგარ კომენტარი, ცერცვაძე გ., წიგნი მესამე, კერძო ნაწილი კარი პირველი, სახელმწიფო სამართალი, მუხლი 664, ბოლო დამუშავება 13 აპრილი, 2016 წელი.

ე

ბ

უ

ცალკეულ შემთხვევებში, კანონი უფრო ლმობიერია და გადამზიდველს ათავისუფლებს პასუხისმგებლობისგან „თუ ტვირთის დაკარგვა, დაზიანება ან მიტანის ვადის გადაცილება უფლებამოსილი პირის ბრალით ანდა ამავე პირის ისეთი მითითებით მოხდა, რომელზედაც გადამზიდველი პასუხს არ აგებს: აგრეთვე, თუ ტვირთის ნაკლი ისეთი გარემოებებითაა გამოწვეული, რომელთა თავიდან აცილებაც გადამზიდველს არ შეეძლო და არც მათი შედეგები შეიძლებოდა თავიდან აეცილებინა.“(სსკ-ის 686.2 მუხლი), ხოლო შესაძლო შედეგებზე.

ამ შემთხვევაში გადაზიდვის ხელშეკრულება მიჯნავს გარემოებებს. უფრო ზუსტად, გარემოებები, რომელთა არსებობისას ვალდებულების შეუსრულებლობა დარღვევად არ განიხილება, შესაძლებელია მხარეებმა წინასწარ გაითვალისწინონ ხელშეკრულებაში. ასეთი სახელშეკრულებო დათქმები ემიჯნება დათქმებს პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების შესახებ. პირველი კატეგორიის სახელშეკრულებო შეთანხმებები ემსახურება იმ ფაქტობრივი გარემოებების დადგენას, რომელთა წარმოშობის პირობებში ვალდებულების შეუსრულებლობა დარღვევად არ განიხილება, ხოლო მეორე სახის დათქმები გამოიყენება სახელშეკრულებო ურთიერთობის იმ ეტაპზე, როდესაც ვალდებულება დარღვეულია, მაგრამ მისი განსაზღვრა ემსახურება მხარეთა პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლებას უკვე

დ
ა
რ
ღ
ვ
ე
უ
ლ

ი
429

ჭიტაშვილი ნ., შეცვლილი გარემოებების გავლენა შესრულებასა და მხარეთა შესაძლო მეორად მოთხოვნებზე, თბილისი, 2015, გვ. 293.

ა

ლ

დ

წარმოიშვა საავიაციო ტრანსპორტით ექსპლუატაციის დროს, საჰაერო ტრანსპორტის მფლობელი არც დაუძლეველი ძალით მიყენებული ზიანისას

თ

ა

პ

ო

ს

უ

ფ

ლ რაც შეეხება მიბარების სამართლებრივ მოწესრიგებას, მიბარების ხელშეკრულება, ერთი მხრივ, მსგავსად გადაზიდვის ხელშეკრულებისა, შემნახველს ათავისუფლებს არაბრალეული ქმედებისას, კერძოდ, ჰპასუხისმგებლობა გამორიცხულია, თუ ზიანი გამოწვეულია დაუძლეველი ძალის მოქმედებით, სტუმრის ან მისი თანმხლები პირის მიერ, ანდა თვით წივთის თვისებებით (სსკ-ის მუხლი 779-ე); ხოლო, მეორეს მხრივ, შემნახველის პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების მასშტაბი დაჰყავს

ნ

ჟ

რ

ტ

ხ

ყ

ბ

გ

დ

წ

ჩ

ც

ძ

წ³⁰

სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 4, 2001, გვ. 319.

ღ

პ

ბ

პროდუქტით გამოწვეული ზიანისათვის, რომელსაც კოდექსი, თავისი მნიშვნელობიდან გამომდინარე, შეეხება რა პირის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისათვის ვნების-ზიანის მიყენებას, ცალკე თავს უთმობს და განსაკუთრებულ რეგულირებას უწესებს.

ზოგადად, უხარისხო პროდუქტით მიყენებულ ზიანს კანონი მკაცრი პასუხისმგებლობით უპირისპირდება. მწარმოებელი პასუხს აგებს წუნდებული პროდუქტით გამოწვეული ზიანისათვის მიუხედავად იმისა, რა სახის ურთიერთობა ჰქონდა დაზარალებულთან,- სახელშეკრულებო თუ არასახელშეკრულებო, იგი ძირითადად, პასუხისმგებლობის მატარებელი პირია. მაგრამ, როგორც თანამედროვე ქართული ცივილისტური დოქტრინის წარმომადგენელი თამარ ზოიძე თავის წიგნში (წუნდებული პროდუქტით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება) აღნიშნავს, „კანონი არც ისე დაუნდობელია მწარმოებლის მიმართ; კანონში საკმაოდ მრავალრიცხოვანი ჩამონათვალია, როდესაც მწარმოებელი თავისუფლდება პასუხისმგებლობისაგან. კერძოდ, სსკ-ის 1009-ე მუხლის პირველი ნაწილის ბოლო წინადადების თანახმად მწარმოებელი არ აგებს პასუხს წუნდებული

პ
რ
ო
დ
უ
ქ
ტ
ი
თ
მ
ი

41

ზოიძე თ., წუნდებული პროდუქტით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება“, 2016, გვ.141.
სუხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილით., სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016, გვ. 480.

ზოიძე თ., წუნდებული პროდუქტით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება, 2016, გვ.141.

ე

ბ

უ

ყოველ შემთხვევაში, წუნდებული პროდუქტით მიყენებული ზიანისათვის პასუხისმგებლობის გამორიცხვის კანონისმიერ დათქმებს სამოქალაქო სამართალი საკმაოდ უხვად გვთავაზობს (სსკი-ს 1009-ე მუხლის პირველი ნაწილის ბოლო წინადადებიდან გამომდინარე „ა-ე“ პუნქტები და ამავე მუხლის მე-2, მე-3 ნაწილები), ხოლო თუ როგორ იქნება გამოყენებული ეს კანონისმიერი შესაძლებლობა მხარეთაგან, ეს დამოკიდებულია კონკრეტულ შემთხვევათა დეტალებსა და ნიუანსებზე.

დასკვნა

წარმოებულმა კვლევამ ცხადყო თუ რამდენად თავსებადია სამოქალაქო კოდექსის 410-ე მუხლის არსებობა ვალდებულებითსამართლებრივ სივრცეში. უნდა არსებობდეს თუ არა, ან რა ფორმითა და შინაარსით უნდა იყოს წარმოდგენილი აღნიშნული ნორმა. ამას აქვს უდავოდ გადამწყვეტი მნიშვნელობა როგორც თეორიული ისე პრაქტიკული თვალსაზრისით.

ფაქტი, რომ პასუხისმგებლობის შეზღუდვის, ან/და მისგან გათავისუფლების გარემოებათა პირველი ჩანასახები ჯერ კიდევ რომის სამართლებრივ წიაღში გვხვდება, ერთგვარად ადასტურებს და ხაზს უსვამს ამ გარემოებათა მაღალ სამართლებრივ მნიშვნელობას. რადგან მაშინდელი სამართლებრივი

ნორმებით ხელშემკვრელ მხარეებს შეეძლოთ დაეწესებინათ არამხოლოდ პასუხისმგებლობის მასშტაბი, არამედ ბრალის ის ხარისხიც, რომელიც პასუხისმგებლობას წარმოშობდა (რა თქმა უნდა, განზრახი ბრალის გამოკლებით) ასე რომ, რომის სამართალიც კი, რომელიც თავისი განვითარების პირველ ნაბიჯებს დგამდა, უშვებდა შესაძლებლობას მხარეები ხელშეკრულების დადების ეტაპზე შეთანხმებულიყვნენ პასუხისმგებლობის მასშტაბზე, შეზღუდვის მექანიზმზე, რაც მის მაღალ სამართლებრივ მნიშვნელობას კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს.

სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობისათვის მახასიათებელი პასუხისმგებლობის ფორმათა გრადაციის მიუხედავად- „მკაცრი“, „ბრალეული“ თუ „მსუბუქი“, ყველა შემთხვევაში, ზიანის შერაცხვის მიზანი საბოლოოდ მაინც ერთი უნდა იყოს - აღადგინოს სამართლებრივი პინის ორივე მხარე თანაბარ ნიშნულამდე.

ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპი იმთავითვე მოიცავს შესაძლებლობას მხარეთა წინასწარი დათქმით პასუხისმგებლობის შეზღუდვის რეგულირების თაობაზე. უნდა აღინიშნოს, რომ სწორედ

ს

ა

ხ

ე

ლ

შ

ე

კ

რ

უ საკანონმდებლო ცვლილება, რომელიც სსკ-ის 410-ე მუხლთან სწორედ სახელშეკრულებო თავისუფლების არსს ეფუძნება და გზავნილობაა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით განმტკიცებული

ბ

ო

თ

ა

ვ

სახელშეკრულებო ურთიერთობათა თავისუფლების პრინციპით,“ გაგებულ უნდა იყოს არა როგორც მხარეთა ანარქიული შესაძლებლობა კანონის უგულებელყოფით დადონ ნებისმიერი მათთვის სასურველი ხელშეკრულება, არამედ სახელშეკრულებო თავისუფლება მოაზრებული უნდა იყოს როგორც იმპერატიული ნორმებით შემოსაზღვრული, საერთო სამართლებრივ ბადაში, ჩარჩოში არსებული შესაძლებლობა, რომელსაც დისპოზიციური ნორმები აღჭურავენ ამ საკანონმდებლო ფარგლებში ლავირების საშუალებით.

უფრო დახვეწილი სახე უნდა ჰქონდეს კონტროლის მექანიზმს ხელშეკრულების სტანდარტულ პირობებში პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებთან მიმართებაში. რადგან, იმის მიუხედავად, რომ სახელშეკრულებო ურთიერთობებში პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებათა არსებობა ვალდებულებით სამართლებრივ ურთიერთობას უფრო დახვეწილ და ცივილურ სახეს სძენს (ვინაიდან ხელშემკვრელ მხარეებს ანიჭებს შესაძლებლობას წინასწარ გათვალონ კონკრეტული ხელშეკრულების შესაძლო შედეგები, გაჭვრიტონ ჯეროვანი შესრულების შესაძლებლობა, ზიანის წარმომშობი გარემოებები, პასუხისმგებლობის საკითხები და ა.შ.), სტანდარტულ პირობებთან დაკავშირებით კანონმდებლობა უნდა იყოს უფრო მკვეთრი და მკაცრი ძლიერი კონტრაქტის პოზიციების დასაბალანსებლად სუსტი მხარის უფლებებთან და სამართლებრივ ინტერესებთან მიმართებით.

აღნიშნული ხედვა მომდინარეობს იქიდან, რომ ხელშეკრულების სტანდარტული პირობები თავის თავში იმთავითვე მოიცავს გარკვეულ შეზღუდვებს, რაც განპირობებულია იმ გარემოებით, რომ სტანდარტული პირობებით განსაზღვრული, წინასწარ ფორმულირებული ხელშეკრულების

კ

ი

რ

ო

ბ

ე

ბ

ო

გათვალისწინება, ნამდვილი დათქმების დროსაც კი, კიდევ უფრო მეტი „წნეხის“ ქვეშ აგდებს ისედაც სუსტი პოზიციების მქონე მხარეს. ამიტომ, მიზანშეწონილია, სრულად იქნას ბათილად ცნობილი ხელშეკრულება, თუკი მისი შესრულება განსაკუთრებული წნეხის ქვეშ აყენებს და მეტისმეტად მძიმე ტვირთია სუსტი მხარისათვის არამხოლოდ ხელშეკრულების ბათილი სტანდარტული პირობების დროს არამედ კანონის ნორმებით დადებულ ხელშეკრულებაშიც.

ქართული სამოქალაქო კანონმდებლობა არ მიჯნავს „დარღვევისა“ და „შეუსრულებლობის“ ცნებებს. უფრო ზუსტად, „დარღვევა“ უპირობოდ აღიქმება როგორც შეუსრულებლობა, ხოლო „შეუსრულებლობა“ ყოველთვის უნდა იქნეს თუ არა მიჩნეული „დარღვევად“ - ეს ვალდებული პირის ქმედების ბრალეულობაზე და/ან „შესრულების შეუძლებლობის“ განმაპირობებელ გარემოებებზეა დამოკიდებული.

მიზანშეწონილია, მკვეთრად გაივლოს ზღვარი და გაიმიჯნოს სამართლებრივი ცნებები – „ვალდებულების დარღვევა“ და „ვალდებულების შეუსრულებლობა“, როგორც პასუხისმგებლობის წარმოშობა-არწამოშობის დადგენის შესაძლებლობა, რადგან, როგორც წესი, ყველა დარღვევა შეუსრულებლობასთან ასოცირდება, მაგრამ ყველა „შეუსრულებლობა“ არ შეიძლება იყოს გაიგივებული „დარღვევის“ ცნებასთან. ასეთი გამიჯვნა გააიოლებს სასამართლო პრაქტიკაში შემამსუბუქებელ გარემოებათა არსებობისას ზიანის შერაცხვის საკითხს.

უშვებს რა სამოქალაქო კანონმდებლობა პასუხისმგებლობის შეზღუდვის ან მისგან შესაძლო გათავისუფლების მხარეთა წინასწარი დათქმის შესაძლებლობას, შესაბამისად, ასეთ შეთანხმებებს კეთილსინდისიერების ზოგად ჩარჩოში მოიაზრებს, მაგრამ მხარის კეთილსინდისიერების ან არაკეთილსინდისიერების განსაზღვრისას, ყოველი კონკრეტული შემთხვევის მიმართ სასამართლომ სამართლებრივად უნდა შეაფასოს კონტრაჰენტთა წინდახედულობა, ხელშეკრულების შესაძლო გართულების, შესრულების შესაძლო შეუძლებლობის, ასევე ზიანის მიყენების

შესაძლებლობის გათვალისწინების უნარი, როგორც ხელშეკრულების დადების დროს, ასევე მისი განვითარების შემდგომ ეტაპებზე, რადგან არ აქვს იურიდიული ძალა სამართლებრივი დაცვის საშუალების—გამორიცხვის ან შეზღუდვის სახელშეკრულებო პირობას, რომელიც უსამართლოა თავისი იურიდიული ბუნებით. ამიტომ, მიზანშეწონილია კანონში მავალელები სახე ჰქონდეს იმას, რომ პასუხისმგებლობის გამომრიცხავ გარემოებათა წინასწარი გათვალისწინება მხარეთა მიერ კეთილსინდისიერების პრინციპის ფარგლებში განხორციელდეს. ამით ამაღლდება მხარეთა პასუხისმგებლობა ხელშეკრულების დადებისას აღნიშნულ გარემოებათა მიმართებაში.

პასუხისმგებლობის შეზღუდვისა და გამორიცხვის თაობაზე სახელშეკრულებო დათქმებმა მისი ნამდვილობის დასადგენად უნდა გაიაროს ტესტი სსკ-ის 54-ე მუხლის მოთხოვნებთან. ანუ ასეთი შეთანხმებები მხოლოდ მაშინ მიიჩნევა ნამდვილად, თუკი იგი კანონთან, საჯარო წესრიგთან და ზნეობრივ ნორმებთან თანხვედრაში იქნება. ეს შემზღუდავი ფარგლები განხილულ უნდა იქნას, როგორც გარიგებისა და ხელშეკრულების ნამდვილობის დამცავი მექანიზმი და პოზიტიური ასპექტი, ვინაიდან სწორედ ასეთი შეზღუდვები აძლევს შესაძლებლობას სამოქალაქო კოდექსის 410-ე მუხლით გათვალისწინებულ დათქმებს არ მიეცეს ანარქიული ხასიათი და „სამართლებრივად ნებადართული“ შეთანხმებები ასევე სამართლებრივ და მორალურ ჭრილს მიღმა არ დარჩეს.

რაც შეეხება ვალის პატიებას, იურიდიული შედეგების თვალსაზრისით, მას მაინც მეტი სამართლებრივი სივრცე რჩება, ვინაიდან იგი ვალდებულების წარმოშობის შემდეგ ეტაპს უკავშირდება და თავისუფლად შეუძლია შეეხოს ძირითად ვალდებულებასაც და სრულად ამოწუროს იგი. ხოლო წინასწარი დათქმით პასუხისმგებლობის შეზღუდვის მექანიზმი ვერ იმუშავებს ძირითად ვალდებულებასთან მიმართებაში, ვერ შეეხება ხელშეკრულების არსებით პირობას, რადგან ამით მნიშვნელობას დაუკარგავს ხელშეკრულების დადების არსს და წინააღმდეგობაში მოვა

სახელშეკრულებო სამართლის ერთ-ერთ ძირითად - ვალდებულების დაურღვევლობის პრინციპთან -Pacta Sunt Servanda. ვინაიდან „ხელშეკრულება ორივე მხარისათვის შესრულებადი უნდა იყოს, როგორც მისი დადების მომენტში, ისე შემდგომ“. თუმცა, 410-ე მუხლის დახვეწილი შინაარსით წარმოდგენის შემთხვევაში, როცა ხელშემკვრელ მხარეებს ექნებათ შესაძლებლობა მეტი სიზუსტით განსაზღვრონ თავიანთი უფლება-მოვალეობები, მათ შორის პასუხისმგებლობის შეზღუდვა-გამორიცხვის თვალსაზრისით, ჯერ კიდევ ხელშეკრულების დადების ეტაპზე, უფრო მეტ შესაძლებლობას წარმოადგენს, რომ ხელშეკრულება შესრულდეს ჯეროვნად, დათქმულ დროს და არ დადგეს ვალის ვალის პატიების მექანიზმის ამოქმედების საჭიროება, რაც უფრო დახვეწილი სახელშეკრულებო სამართლებრივი ურთიერთობის ნიადაგს ქმნის.

ამასთან, ვალის პატიებასთან შედარებითმა კვლევამ აჩვენა, რომ მიზანშეწონილია სახელშეკრულებო ზიანის მოთხოვნაზე წინასწარ უარის თქმის შესახებ შეთანხმება იყოს ფორმადაცული გარიგება, რადგან მწელია დადასტურებითი მნიშვნელობა მიაწოდოს ისეთ რთულ, საკანონმდებლო მოწესრიგებისაგან განსხვავებულ წესებს, როგორიცაა ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნაზე წინასწარ უარის თქმა, წერილობითი შეთანხმების არსებობის გარეშე.

პასუხისმგებლობის გამორიცხვის თაობაზე კანონისმიერი დათქმებით სამოქალაქო კოდექსი ხელშემკვრელ მხარეებს შესაძლებლობას აძლევს ხელშეკრულებით გაითვალისწინონ ზიანის შერაცხვის შემცირების პირობები, რის საფუძველსაც სსკ 410-ე მუხლის დისპოზიციური ხასიათი ქმნის, მაგრამ სკ-ის 395-ე მუხლის მეორე ნაწილის იმპერატიული დათქმა ფუნქციურად მიჯნავს და კატეგორიულ ზღვარს ავლებს განზრახ და გაუფრთხილებელ ბრალს შორის, აწესებს რა პასუხისმგებლობის უპირობო, აუცილებელ შერაცხვას განზრახი ბრალის არსებობის პირობებში და დაუშვებლად მიიჩნევს ყოველგვარ წინასწარ დათქმას განზრახვასთან მიმართებაში: ანუ სსკ-ის 410 მუხლის დისპოზიციურობას იმპერატიულად

ბოჭავს 395-ე მუხლი განზრახ ბრალთან დაკავშირებით. ეს კი საკმაოდ დამაბნეველ სახეს სძენს პრობლემის მოწესრიგებას. ამიტომ მიზანშეწონილია 395-ე მუხლის იმპერატიული აკრძალვა თავად 410-ე მუხლის რედაქციამ შეითავსოს და ამ ნორმის შინაარსში იყოს ასახული.

დასასრულს, განხორციელებული კვლევის სრულყოფილი შედეგის

მ

ი

ს

ა

წ ერთი შეხედვით, სამართლებრივი თვალსაზრისით, მართლაც მწელად წარმოსადგენია, კანონი ხელშეკრულების დამდებ პირს წინასწარ, ზელშეკრულების დადების დროს, აძლევდეს პასუხისმგებლობისგან თავის არიდების ერთგვარ საშუალებას. ამ მიდგომით, მსგავსი ხელშეკრულებები, შესაძლოა კაბალურად, არარეალურად, განუხორციელებლად ჩაითვალოს, რადგან თუკი ხელშეკრულების დადებისთანავე მხარე აღჭურვილია წანონისმიერი უფლებამოსილებით გაითვალისწინოს და ხელშეკრულების ჭრობად, დათქმად დააყენოს საკუთარი პასუხისმგებლობის შემზღუდავი და გამომრიცხავი გარემოებები, მოცემული შეხედულებით, ასეთი ტიპის ზელშეკრულებებს თითქოს განუხორციელებლობის დამდას ადებს და არათანაბარ პირობებში აყენებს მეორე ხელშემკვრელ მხარეს. თანამედროვე ქართულ ცივილისტურ დოქტრინაშიც ზუსტად ამ პოზიციას იზიარებენ. ტიიჩნევენ რა, რომ ასეთ შეთანხმებებსა და შეზღუდვებს შემოაქვთ ზელშეკრულებაში შეუსრულებლობის განწყობა.

ს სახელშეკრულებო სამართლებრივი ნორმების, ზოგადად, ზამოქალაქოსამართლებრივი ნორმებისა თუ სხვადასხვა ინსტიტუტების ერთობლიობაში განხილვამ შექმნა საერთო სურათი, , რომელიც ჭანაპირობებს სსკ-ის 410-ე მუხლის კერძოსამართლებრივ სივრცეში მისი ჟანაარსებობის შესაძლებლობას, მაგრამ პრობლემა არა ნორმის არსებობა-

ბ

ი

ა

რ

არარსებობაში, არამედ მის არასწორ ფორმულირებაშია. კერძოდ, ნორმის შინაარსის ბუნდოვანება ქმნის მისი არასწორი ინტერპრეტაციის და არაერთგვაროვანი გაგების საფუძვლებს. „ვალდებულების დარღვევის გამო

ზ

ო

ა

ნ

ი

ს

ა

ნ

ა

ზ

დ

ა

უ

რ

ე

ბ

ო

ს

მ

ო

თ

აქედან გამომდინარე, მივდივართ დასკვნამდე, რომ პრობლემა

ხწორედ რომ ნორმის ბუნდოვან ფორმულირებაშია. ამიტომ მისი

დახვეწილი, სრულყოფილი შინაარსით წარმოდგენა აბსოლუტურ

ფაქტობრივად მოვა კოდექსის სხვა ნორმებთან, რომელიც

წერძნობამართლებრივ სივრცეში მის ჰარმონიულ თანაარსებობას

ფანაპირობებს და ნორმას შესძენს არა მხოლოდ თეორიულ (რომელიც

ს

უ

ფ

ლ

ახლანდელ რედაქციას აქვს) ასევე პრაქტიკულ, ქმედით, გამოყენებად დანიშნულებას.

მიზანშეწონილია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 410-ე მუხლის შინაარსი ჩამოყალიბდეს იმდაგვარად, რომ ვალდებულების დარღვევის გამო პასუხისმგებლობის გამორიცხვა ან/და შეზღუდვა გათვალისწინებულ იქნას კანონით ზუსტად განსაზღვრულ შემთხვევებში. ხოლო შეთანხმებები, რომლებიც პასუხისმგებლობის გამორიცხვას შეეხება, უნდა იყოს ზუსტად განმარტებული და მიეთითოს თუ კონკრეტულად შესრულების რომელ ნაწილს მოიცავს. ამასთან, ნორმაში პირდაპირ უნდა მიეთითოს, რომ დაუშვებლად იქნას მიჩნეული ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე წინასწარ უარის თქმა, თ

უ

ე ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შემოთავაზებულია ზეგომენდაცია სსკ-ის 410-ე მუხლი რედაქტირდეს შემდეგი შინაარსით:

შ **მუხლი 410 ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე წინასწარ უარის თქმა**

ე ალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების მოთხოვნის
ხ უფლებაზე წინასწარ უარის თქმა დასაშვებია:

ე ა) კანონით ზუსტად განსაზღვრულ შემთხვევებში;

ბ ბ) მხარეთა შეთანხმებით.

ა ეთანხმება, ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის ანაზღაურების
ძ მოთხოვნის უფლებაზე წინასწარ უარის თქმის თაობაზე
ი შეთანხმებაში უნდა მიეთითოს თუ შესრულების რომელ ნაწილს
რ შეეხება მხარეთა დათქმა პასუხისმგებლობის შემზღუდავ ან
ი გამომრიცხავ გარემოებათა შესახებ.

თ აუშვებელია ვალდებულების დარღვევის გამო ზიანის

ა ანაზღაურების მოთხოვნის უფლებაზე წინასწარ უარის თქმა, თუ ეს

დ შ

ვ ე

ა ე

ლ ხ

დ ე

არსებით პირობას, ან/და მოვალის ქმედების ხარისხი კვალიფიცირდება განზრახი ბრალით.

ასუხისმგებლობის გამომრიცხავ და შემზღუდავ გარემოებათა შესახებ ყველა შეთანხმება უნდა განხორციელდეს კეთილსინდისიერებისა და გულისხმიერების პრინციპის დაცვით.

იანის ანაზღაურების მოთხოვნაზე წინასწარ უარის თქმა მოითხოვს წერილობით ფორმას.

ვფიქრობთ, ასეთი შინაარსით სსკ-ის 410-ე მუხლის ფორმულირება თანხვედრაში იქნება როგორც სახელშეკრულებო სამართლებრივ ნორმებში გაბნეულ პასუხისმგებლობის შემზღუდავ და გამომრიცხავ გარემოებებთან, ასევე მისი უფრო სრულყოფილი, დახვეწილი სახით წარმოდგენა სამოქალაქო სამართლებრივ სივრცეში ნორმის ჰარმონიულ თანაარსებობას განაპირობებს. ამასთან, ნორმა არ დაკარგავს ცივილურ სახეს და მისი დისპოზიციური ხასიათი მისცემს ხელშეკმკვრელ მხარეებს იმპერატიულ ნორმათა ბოჭვის ფარგლებში ლავირების შესაძლებლობას. ასევე 410-ე მუხლი არ დარჩება თეორიულ დონეზე, და მას მიეცემა პრაქტიკაში გამოყენებადობის ქმედითი დანიშნულება, ვინაიდან თეორია განსაზღვრავს პრაქტიკას, ხოლო პრაქტიკა იძლევა თეორიის დახვეწის საშუალებას.

ბიბლიოგრაფია:

ნორმატიული მასალა

აქართველოს კონსტიტუცია, 24.08.1995

აქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 26.06.1997

აქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსი,
მაღლესი განათლების შესახებ“ საქართველოს კანონი

ანმარტებითი ბარათი

ქართულენოვანი სამეცნიერო ლიტერატურა

ონლაინ კომენტარი, ჭეჭელაშვილი ზ., წიგნი მესამე, კერძო ნაწილი, კარი პირველი, სახელშეკრულებო სამართალი, მუხლი 616, ბოლო დამუშავება,

აღიშვილი ე., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.),

ეგიაშვილი ნ., ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა, შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი, სამართლის ჟურნალი „სარჩევი“ N1, 2011.

იოლინგი ჰ., ლუტრინგჰაუსი პ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ცალკეული მოთხოვნის საფუძვლების სისტემური ანალიზი, ბრემენი-თბილისი 2004-2009.

აგუა ი., მტკიცების ტვირთი სამოქალაქო საპროცესო სამართალში, თსუ,

სადისერტაციო ნაშრომი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, 2012.

არიშვილი მ., ხოფერია მ., რომის სამართალი, 2013.

ელაშვილი ი., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.),

ოცირიძე ე., მიზეზობრიობა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სამართალში, 2006.

უნდუა მ., დელიქტური პასუხისმგებლობისა და სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის თანაფარდობა, სამართლის ჟურნალი N1, 2009.

პ
რ

ეროპული სახელშეკრულებო პრინციპები - ე. ბზეკალავას, თ. ჭალიძის, ა. ტერცვაძის, დ. გეგენავას რედაქციით, თბილისი, 2014.

შააკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის გართულებულ ვალდებულებათა სისტემა, 2010.

შააკიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), 2019.

ხალიშვილი ვ., სტანდარტული პირობების ცალკეული პრობლემური ტაკტიკები- შეთანხმების თავისუფლება და მისი ფარგლები, სამართლის ჟურნალი N1, 2017.

შიძე ბ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2001.

ფიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბილისი, 2005.

ფიძე ბ., საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის სისტემა; ჟურ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, 1998

ფიძე თ., წუნდებული პროდუქტით მიყენებული ზიანის ანაზღაურება, ბ

უბიტაშვილი ნ., პარტნიორის პასუხისმგებლობა კორპორაციის ვალდებულებებისათვის საზოგადოების გადახდისუუნარობის დროს - ჭამონაკლისი შემთხვევები პასუხისმგებლობის შეზღუდვის პრინციპიდან, სადისერტაციო ნაშრომი სამართლის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად; 2016.

თდუა მ., ვილემსი ჰ., ვალდებულები სამართალი, საია, 2006.

რთლაძე ლ., გაბრიჩიძე გ., თუმანიშვილი გ., ტურავა პ., ჩაჩანიძე ე., 2012, ფინმარტებითი იურიდიული ლექსიკონი, GIZ,IRZ; 2012.

ლხელიანი ა., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში (შედარებითსამართლებრივი გამოკვლევა, ჟურ. ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოცემა, 2007.

ჭრესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, 2009.

ჭანტალიანი ნ., პაციენტის უფლებები და ჯანმრთელობის დაცვისპერსონალის სამოქალაქოსამართლებრივი საფუძვლები 2014.

ნაზახიძე ი., საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე,

ც

ი

პ

ე

ბ

საქართველოს მოქალაქეობა, ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, კონსტიტუციონალიზმის კვლევისა და ხელშეწყობის ცენტრი, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება

როპპოლერი ი, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სასწავლო კომენტარი, თბილისი, საიას იურიდიული ხელშეწყობის ფონდი, მთარგ. თორნიკე დარჯანია, ზურაბ ჭეჭელაშვილი, რედ.: ეთერ ჩაჩანიძე, თორნიკე დარჯანია, ლევან თოთლაძე, GIZ, 2014.

უბლაშვილი / იზორია / კორკელია / ხუბუა, საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარები, ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, გამომცემლობა მერიდიანი, 2005.

აკერბაია თ., ხელშეკრულების უარყოფის უფლება, ქართული და ევროპული სახელშეკრულებო სამართლის შედარებითი ანალიზი, სადისერტაციო ნაშრომი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად, 2016.

ილუაშვილი თ., სამოქალაქო პროცესუალური სამართალი, მე-2 გამოცემა,

ესხიშვილი ქ., კერძო სამართლის აქტუალური საკითხები- თეორია და სასამართლო პრაქტიკა“, ტომი 1, 2020.

ადარეიშვილი გ., რომის სამოქალაქო სამართალი, 2007.

აჭყეაბია ა., სამოქალაქო ნორმების განმატრეხები უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში, 2002-2013.

იემანი ა., „ქართულ სინონიმთა ლექსიკონი, თბილისი, 1978.

ოდინაძე კ., რომის კერძო სამართალი, პირველი გამოცემა, „შოთა რუსთაველის სახელობის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ბათუმი 2009. ომის სამართლის ძეგლები. იუსტინიანეს ინსტიტუციები. ლათინურიდან თარგმნა, წინასიტყვაობა, შენიშვნები, საძიებელი და ლექსიკონი დაურთო ნ. სურგულაძემ, თბილისი, 2002.

უსიაშვილი გ., დარჯანია თ., მაისურაძე დ., ზოგადი ვალდებულებითი სამართალი (კაზუსების კრებული) 2020.

უსიაშვილი გ./ბათლიძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.),

უსიაშვილი/ეგნატაშვილი, კაზუსები კანონისმიერ ვალდებულებით სამართალში, 2016.

აქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2001.

ვანაძე გ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 3, ვალდებულებითი სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), 2019.

უხიტაშვილი დ., სუხიტაშვილი თ., სამოქალაქო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა, 2016.

აბატაძე თ., სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის შეზღუდვა ტურიზმის ხელშეკრულებაში, აკადემიური მაცნე , 2015, N4.

ურავა მ., საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარი, თავი მეორე,

საქართველოს მოქალაქეობა, ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი, კონსტიტუციონალიზმის კვლევისა და ხელშეწყობის ცენტრი, გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის საზოგადოება (GIZ)

არდავა ე., მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ევროპული სტანდარტების შედარებითსამართლებრივი მიმოხილვა ქუჩაში დადებული ხელშეკრულების მაგალითზე, ჟურ., ქართული სამართლის მიმოხილვა, სპეციალური გამოშვება, თბილისი, 2007.

ოჩაშვილი ქ., ბრალი, როგორც სამოქალაქოსამართლებრივი პასუხისმგებლობის პირობა, სამართლის ჟურნალი, 2004. N1.

აჩავა ს., მოთხოვნების დ მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში, 2010.

იკვაშვილი შ., პასუხისმგებლობა მორალური ზიანისათვის, თბ., 2003.

იტაშვილი ნ., ბრალის მნიშვნელობა სახელშეკრულებო პასუხისმგებლობის განსაზღვრისათვის, სამართლის ჟურნალი N1, 2009.

ხაიძე ს., ზიანის ცნება უსაფუძვლო გამდიდრების სამართალში (მოკლე ანალიზი), ჟურ. მართლმსაჯულება და კანონი, N2 (41), 2014.

ვაიგერტი კ., კოტცი ჰ., შედარებითი სამართალმცდნეობის შესავალი კერძო სამართლის სფეროში, ტომი მ-2, 2001.

ლიერიშვილი ზ., ნარდობის ხელშეკრულების სამართლებრივი ბუნება,

ლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. „მერიდიანი“ 2014, გვ. 83.

ლიერიშვილი ზ., ცერცვაძე გ., რობაქიძე ი., სვანაძე გ., ცერცვაძე ლ., ჯანაშია ლ., სახელშეკრულებო სამართალი, გამომც. „მერიდიანი“ 2014.

ანტურია ლ., სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი 1, სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, ჭანტურია ლ., (რედ.), 2017, 91, ველი 3.

ანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, 2011.

ანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, 1997.

ეცურიანი ჯ., სამოქალაქო სამართლის ფუნქციები, 1995.

უნაშვილი ნ., კეთილსინდისიერების პრინციპი სახელშეკრულებო სამართალში, 2016.

ორბენაძე ს., ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლები სამოქალაქო სამართალში, სადისერტაციო ნაშრომი სამართლის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად 2016.

აგენლოხი უ., მტკიცების ტვირთი გერმანულ სამოქალაქო საპროცესო სამართალში. GIZ, 2018.

არტკამპი ა., ევროპული და შედარებითი სამართლის ინსტიტუტის თარგმანები, ქართული სამართლის მიმოხილვა, 2010.

ქართულენოვანი სასამართლო გადაწყვეტილებანი

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს სასამართლოს 2023 წლის 18 იანვრის N ას-1168-2022 გადაწყვეტილება, ველი 43.

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 წლის 8 ივნისის Nას-409-2022 გადაწყვეტილება.

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2022 18 თებერვლის N ას-1232-2021 გადაწყვეტილება.

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2021 წლის 14 ივლისის N-ას-464-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 24 დეკემბრის Nას -1114

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 7 ოქტომბრის Nას-470-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 16 სექტემბრის N ას-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 26 ივნისის N ას-645-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 8 მაისი N ას- 1351-2019 გადაწყვეტილება.

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2020 წლის 6 აპრილის Nას-1166-2-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 25 ნოემბრის N ას-1880-

აქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2019 წლის 23 სექტემბრის შალვა ონიანი საქართველოს პარლამენტის წინააღმდეგ.

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 30 სექტემბრის N ას-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 30 სექტემბრის Nას -

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 2 აგვისტოს Nას-33-33-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 5 ივლისის N ას - 726-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 28 ივნისის Nას-586-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2019 წლის 29 მარტის N ას -1215-

აქართველოს უზენაესი სასამართლის 2019 წლის 22 მარტის გადაწყვეტილება საქმეზე Nას-1298-2018.

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2018 წლის 12 დეკემბრის Nას-1064-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2018 წლის 3 აპრილის N ას 1475-

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2018 წლის 24 იანვრის Nას-931-871- გადაწყვეტილება.

აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 29 სექტემბრის N ას-437-
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 21 აპრილის Nას-251-
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 24 მარტის Nას-130-
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2017 წლის 24 თებერვლის Nას-
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2016 წლის 4 ნოემბრის N 760-728-
ბილისის სააპელაციო სასამართლო 2015 წლის 30 ნოემბრის N28/7137-14
გადაწყვეტილება.
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 18 ნოემბრის Nას-549-
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2015 წლის 4 ნოემბრის Nას-528-
აქართველოს უზენაესი სასამართლის 2011 წლის 31 ოქტომბრის Nას-1153-
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 06 ივლისის N ას-7-
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2010 წლის 5 ივლისის Nას-418-319-
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2007 წლის 5 ივნისის
გადაწყვეტილება საქმეზე Nას-7-362-07.
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო, სამეწარმეო და
გაკოტრების საქმეთა პალატის 2005 წლის 5 დეკემბრის Nას-772-1045-05
გადაწყვეტილება.
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2005 წლის 13 აპრილის N33-406-05
გადაწყვეტილება.
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2003 წლის 15 მაისის N3კ-1422-2
გადაწყვეტილება.
აქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2001 წლის 13 მარტის N ას-504 201
გადაწყვეტილება.

უცხოენოვანი სამეცნიერო ლიტერატურა:

.
,

.
.

.

Comparative Law, Volume 2 – The Institutions of Private Law, 2nd Revised ed.,

.

Консон В., Договорное право, М., 1984.

Архалло В., Об ответственности по гражданскому праву, М., 1978.

Гражданское и торговое право Европейского Союза (основные институты): Учеб. пособие под. общ. Ред. В.В. Безбаха, В.Ф. Поньки, К. М. Беликовой, М., 2010.

Гражданское право (Т-1) 2-е изд. Под Ред. Суханова Е. А., М., 2003.

Гражданское право, учебник, под редакцией А. П. Сергеева и Ю.К.Толстого, часть 2, М., 1998.

Сиддханти В., Договорная и внедоговорная ответственность в механизме гражданского-правового регулирования, Т., 1988.

Офе О. С., Обязательственное право, М., 1975.

Омаров А.С., Ответственность в коммерческом обороте, М., 1999.

Офман В.И., Соотношение вины и противоправности в гражданском праве, ж. `Правоведение“, №1, 1957, 78, (<http://law.edu.ru/magazine/article>

Лойд Д., 2002, Идеа Права, Перевод с английского, М. А. Юмашева, Ю. А. Юмашев, М. Югона, Москва, 2002.

Имское частное право под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского, М.,

Амонд и Вильямс, Основы договорного права, М., 1955.

უცხო ქვეყნის ნორმატიული დოკუმენტი, უნიფიცირებული და
სარეგომენდაციო სამართლებრივი აქტები

ერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, 2010 წლის 1 მარტის მდგ., ქართულ ენაზე, გერმანულიდან თარგ. ზურაბ ჭეჭელაშვილმა.
ვროპული სახელმწიფოების სამართლის პრინციპები (Principles of
ე. ბზეკალავას, თ. ჭალიძის, ა. ცერცვაძისა და დ. გეგენავას საერთო რედ.,

აქონლის საერთაშორისო ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულებათა შესახებ
გაეროს კონვენცია, ვენა 1980.

ვეიცარიის 1911 წლის ვალდებულებითი კანონი (ძალაშია 1912 წლის 1
იანვრიდან), ცვლილებებით 2012 წლის 1 მარტის მდგომარეობით.